

LUONNON VIRKISTYSKÄYTÖN VALTAKUNNALLINEN INVENTOINTI

LVVI
TUTKIMUS

1997
2000

Esitutkimus- RAPORTTI

Tuija Sievänen (toim.)

HELSINGIN TUTKIMUSKESKUS

Esitutkimus- RAPORTTI

Tuija Sievänen (toim.)

Sievänen, T. (toim.). 1998. LVVI-tutkimus 1997–2000, esitutkimusraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 703. 85 s. + liitteet. ISBN 951-40-1645-9, ISSN 0358-4283.

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -tutkimus on tarpeellinen, koska Suomesta puuttuu valtakunnallisesti kattavaa tietoa nykyisestä virkistysalueiden ja palvelujen tarjonnasta ja käytöstä sekä kysyntäennusteet. LVVI -tutkimuksella selvitetään, mitä ja miten paljon suomalaiset harrastavat luontoympäristössä sekä mikä merkitys sillä on suomalaisten elämässä, mitä taloudellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä hyötyjä virkistyskäytöstä seuraa sekä virkistyskäytön merkitystä kansantaloudessa, aluetaloudessa ja yksityistaloudessa. Väestökyselyllä kerätään tietoja mm. ulkoiluharrastusten osallistumisosuuksista ja frekvensseistä sekä virkistyskäytön alueellisesta ja ajallisesta jakautumisesta. Virkistysalueiden kävijätutkimusten tekemistä varten tuotetaan standardisoituja malleja. Virkistysalueiden ja -palvelujen inventointi tuottaa tietoa virkistysmahdollisuuksien tarjonnasta. Tarjontatietoa kerätään virkistysalueista, ulkoilureiteistä ja muista virkistyspalveluista sekä alueisiin liittyvistä palveluista ja varusteista ja niistä aiheutuvista kustannuksista. Tuotettavaa tietoa käytetään kysynnän ja tarjonnan vertailuun. Tutkimus toteutetaan vuosina 1998–2000.

Koko valtakuntaa koskevat tiedot ovat ulkoilumahdollisuuksien kehittämistä ja luonnon virkistyskäyttöä koskevan päätöksenteon tukena. Tutkimuksen tuloksilla on käyttöä valtion ja kuntien ulkoiluhallinnon ja virkistysvoimavarojen suunnitteluun liittyvissä tehtävissä. Luonnonvarojen käytön suunnittelua kuten metsäsunnittelua sekä kestävästä käytöstä indikaattoreita varten tarvitaan virkistyskäyttötietoja. Kotimaista maaseutu- ja luontomatkailua kuvaava tieto tukee matkailupalvelujen kehittämistä ja matkailuyrittämistä. Myös ulkoilun kansalaisjärjestöt ja tavalliset ulkoilijat saavat tietoa perustellakseen omia näkökantojaan ulkoilupolitiikasta.

Vuonna 1997 tehtiin esitutkimus. Tämä esitutkimusraportti sisältää LVVI-tutkimuksen tutkimussuunnitelman, hankkeen kotimaisen ja kansainvälisen arvioinnin sekä esitutkimuksen keskeiset tulokset.

Avainsanat: Luonnon virkistyskäyttö, ulkoilu, luontomatkailu, tutkimussuunnitelma, esitutkimus

Julkaisija: Metsäntutkimuslaitos. Hanke: 3164. Hyväksynyt: Tutkimusjohtaja Matti Kärkkäinen 18.8.1998.

Yhteystiedot: Tuija Sievänen, Metsäntutkimuslaitos Helsingin tutkimuskeskus, Unioninkatu 40 A, 00170 Helsinki, puhelin: (09) 8570 5769, faksi: (09) 8570 5717, sähköposti: tuija.sievenen@metla.fi

Kannen suunnittelu: Maija Toropainen

Piirroksat: Juulia Niiniranta, Aino Sievänen

Taitto: Lea Suhonen

Jakelu: Metsäntutkimuslaitos, Helsingin tutkimuskeskus, Unioninkatu 40 A, 00170 Helsinki, puhelin: (09) 857 051, faksi: (09) 8570 5717.

Esipuhe

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallisen inventointitutkimuksen valmistelu aloitettiin vuoden 1996 alussa. Metsäntutkimuslaitos kutsui tutkimustiedon käyttäjiä eli ulkoiluhallinnon edustajia ja virkistyspalvelujen suunnittelijoita sekä tutkijoita eri tutkimuslaitoksista ja yliopistoista ensimmäiseen LVVI-seminaariin. LVVI-tutkimusta ryhtyi koordinoimaan Metsäntutkimuslaitos. Perustettiin laajapohjainen suunnittelutyöryhmä, joka laati tutkimussuunnitelman. Esitutkimus toteutettiin vuoden 1997 aikana.

Suunnitteluvaiheen aikana LVVI-tutkimuksen työnjako selkiytyi. Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksesta päävastuun kantaa Metsäntutkimuslaitoksen ja Helsingin yliopiston metsäekonomian laitoksen tutkijat. Väestökyselyn aineistonkeruusta huolehtii Tilastokeskuksen haastattelututkimukset. Kysynnän teematutkimukset toteutetaan yhteistyössä Joensuun yliopiston, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja UKK-instituutin kanssa. Kävijätutkimusosion toteuttamisessa yhteistyötä tehdään Metsähallituksen kanssa. Luonnon virkistyskäytön tarjontatutkimusten päävastuu on Suomen ympäristökeskuksen ja Jyväskylän yliopiston tutkijoilla. Tarjonnan teematutkimusten toteuttamiseen osallistuu Joensuun yliopisto. Metsähallitus panostaa valtionalueita koskevien tietojen hankkimiseen. Suomen Kuntaliitto avustaa kuntakyselyjen toteuttamisessa.

LVVI-tutkimuksen rahoitukseen ovat esitutkimusvaiheessa osallistuneet kauppa- ja teollisuus-, opetus-, maa- ja metsätalous-, sosiaali- ja terveystieteiden- sekä ympäristöministeriö sekä kaikki mukana olevat tutkimuslaitokset ja yliopistot.

Tämä esitutkimusraportti sisältää kolme osaa. Ensimmäisessä osassa on LVVI-tutkimuksen tutkimussuunnitelma vuosille 1998–2000. Tutkimussuunnitelmassa on kuvattu tietotarpeita sekä tutkimusaiheita, joita LVVI-tutkimuksessa käsitellään. Ensimmäisen tutkimusvuoden alussa on nähtävissä, että pääosa suunnitelluista tutkimusaiheista tulee toteutumaan jo käynnissä olevissa osatutkimuksissa. Joitakin aihepiirejä jää odottamaan erillistutkimusten käynnistymistä sitä mukaa, kun tutkijavaroja ja projektirahoitusta saadaan. Toiseen osaan on kerätty marraskuussa 1997 pidetyn LVVI-seminaarin puheenvuorot, joissa LVVI-tutkimuksen alkuarviointia on tehty sekä kotimaisin että kansainvälisin voimin. Kolmannessa osassa on tiivistetysti kuvattu esitutkimuksen toteuttamista sekä esimerkinomaisesti tutkimustuloksia, joita pää-tutkimuksesta on odotettavissa.

LVVI-tutkimus on tähän asti laajin luonnon virkistyskäytön tutkimus Suomessa. Tutkimustehtävän tueksi on saatavissa sekä teoreettista tietoa että käytännön kokemusta muista maista. LVVI-tutkimuksen suunnittelussa on tehty yhteistyössä Yhdysvaltojen Forest Service'n tutkijoiden kanssa.

Tämä esitutkimusraportti kertoo luonnon virkistyskäytöstä tietoa tarvitseville, mitkä ovat LVVI-tutkimuksen tavoitteet ja minkälaista tietoa on odotettavissa muutaman vuoden kuluttua. Tässä vaiheessa haluan kiittää kaikkia lukuisia asiantuntijoita, suunnittelijoita ja tutkijoita, jotka tutkimussuunnitelmaa ja kyselylomakkeita kommentoimalla ovat auttaneet projektin tutkijoita haasteellisissa ja vaativassa tehtävässä, jota LVVI-tutkimuksen eri osatutkimusten suunnittelu on ollut. Dr. Ken Cordellille kuuluu kiitokset siitä, että hän on jakanut kokemuksensa inventointitutkimuksen ongelmista, perehtynyt syvällisesti LVVI-tutkimukseen ja monin neuvoin auttanut tutkimuksen kehittämisessä. Erityisesti haluan kiittää ulkoiluhallinnon eri osapuolia siitä, että tutkimukselle järjestyi rahoitus. Tässä vaiheessa näyttää lupaavalta, että hyvin alkanut yhteistyö eri tahojen kesken jatkuu koko LVVI-tutkimuksen loppuun saakka.

Helsingissä 5.6.1998

Tuija Sievänen
LVVI-tutkimuksen koordinaattori
Metsäntutkimuslaitos

Sisällys

Esipuhe	3
Osa 1 LVVI-tutkimus 1997–2000. Tutkimussuunnitelma	5
Osa 2 LVVI-tutkimuksen arviointi	35
Osa 3 LVVI-esitutkimus	61
Liitteet	86
LVVI-tutkijat	86
Kysyntälomakkeet	87
Tarjontalomakkeet	104

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi
LVVI

OSA 1

LVVI-tutkimus 1997–2000
Tutkimussuunnitelma

LVVI-tutkimussuunnitelma

Tuija Sievänen (toim.)

Sisällys

Tiivistelmä.....	7
1 Johdanto.....	8
1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus.....	8
1.2 Aikaisempi kotimainen tutkimus.....	9
1.3 Luonnon virkistyskäytön inventointi muissa maissa.....	10
2 Luonnon virkistyskäytön tietotarpeet ja tutkimuksen lähtökohdat.....	12
2.1 Valtion ja kuntien tehtävät luonnon virkistyskäytön edistämässä.....	12
2.2 Luonnonvarojen ja alueiden käytön suunnittelun sekä elinympäristön laadun näkökulma.....	13
2.3 Terveyden ja hyvinvoinnin näkökulma (liikuntaan, kulttuuriin, kasvatukseen, terveyden edistämiseen ja koulutukseen liittyvät tehtävät).....	14
2.4 Elinkeinotoiminnan näkökulma.....	14
3 LVVI-osatutkimukset.....	15
3.1 Luonnon virkistysmahdollisuuksien kysyntätutkimus.....	15
3.1.1 Väestön ulkoiluun osallistuminen, ulkoiluharrastaminen ja virkistysyhyödyt.....	16
3.1.2 Kävijätutkimukset.....	18
3.2 Virkistysmahdollisuuksien tarjontatutkimus.....	19
3.2.1 Virkistysmahdollisuuksien ja virkistysympäristöjen tarjonta.....	20
3.2.2 Virkistysmahdollisuuksien tarjonnan teematutkimukset.....	22
3.3 Kysynnän ja tarjonnan vertailu.....	23
4 LVVI-tutkimuksen kuvaus.....	24
4.1 LVVI-tutkimuksen toiminnan organisoiminen ja voimavarojen tarve.....	24
4.2 Tutkimuksen käynnistyminen 1996–1997.....	25
4.3 Esitutkimus 1997.....	26
4.4 Päättötutkimuksen toteuttaminen.....	27
4.4.1 Kysyntätutkimus.....	27
4.4.2 Tarjontatutkimus.....	28
4.4.3 Kysynnän ja tarjonnan vertailu.....	29
4.5 LVVI-tutkimusten hyödyt virkistyspalvelujen suunnittelussa ja ulkoilupolitiikan suuntaamisessa.....	29
5 Kansainvälinen ja kotimainen yhteistyö.....	30
Kirjallisuus.....	31

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarve

Virkistysalueiden ja -palvelujen suunnitteluun tarvittava valtakunnallisesti kattava tieto nykyisestä alueiden ja palvelujen tarjonnasta ja käytöstä sekä kysyntäennusteista puuttuu.

Tutkimuksen tavoitteet

Valtakunnallisesti kattavalla luonnon virkistyskäytön inventoinnilla kerätään tietoa suomalaisten luonnossa virkistäytymisen määrästä ja laadusta eli kysynnästä sekä virkistysmahdollisuuksien tarjonnasta. Väestötasolla tutkitaan, mitä ja miten paljon suomalaiset harrastavat luontoympäristössä sekä mikä merkitys sillä on suomalaisten elämässä. Kerättävät aineistot ovat tarpeen tutkittaessa virkistyskäytön taloudellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä hyötyjä sekä virkistyskäytön merkitystä kansantaloudessa, aluetaloudessa ja yksityistaloudessa. Virkistysalueiden ja -palvelujen inventointi tuottaa tietoa virkistysmahdollisuuksien tarjonnasta. Tuotettavaa tietoa käytetään kysynnän ja tarjonnan vertailuun.

Tutkimuksen toteutus

Luonnon virkistyskäytön inventoinnissa on useita osia: (1) Valtakunnallisella väestökyselyllä kerätään tietoja ulkoiluharrastusten ja muiden virkistysmuotojen harrastamisosuuksista, virkistyskäytön määrästä ja laadusta, alueellisesta ja ajallisesta jakautumisesta, sosiaalisesta ympäristöstä ja terveydellisistä vaikutuksista sekä taloudesta. (2) Aluekohtaisten kävijätutkimusten tekemistä varten tuotetaan standardisoituja malleja kyselyjen, havainnoinnin ja muiden menetelmien soveltamiseksi. (3) Selvitetään virkistysmahdollisuuksien tarjontaa, joka sisältää virkistysalueet, ulkoilureitit ja muut virkistyspalvelut sekä alueisiin liittyvät palvelut ja varusteet ja niistä aiheutuvat kustannukset.

Tutkimus toteutetaan vuosina 1998–2000. Vuonna 1997 on tehty esitutkimus. Väestöön kohdistuva kysely toteutetaan Metsäntutkimuslaitoksen, Helsingin yliopiston ja Tilastokeskuksen yhteistyönä. Virkistysmahdollisuuksien tarjontatutkimuksesta vastaavat pääosin Suomen ympäristökeskus, Jyväskylän yliopisto ja Metsähallitus. Muita yhteistyötahoja ovat Joensuu yliopisto, Suomen Kuntaliitto, Metsätalouden Kehittämiskeskus Tapio, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja UKK-instituutti. Tutkimuksen rahoituksesta vastaavat etupäässä ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, opetusministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä tutkimusta tekevät tutkimuslaitokset ja yliopistot.

Tulosten hyödynnettävyys

Kysynnän ja tarjonnan saaminen tasapainoon on ulkoilupolitiikan keskeinen tavoite. Koko valtakuntaa koskevat tiedot ovat ulkoilumahdollisuuksien kehittämistä ja luonnon virkistyskäyttöä koskevan päätöksenteon tukena. Tutkimuksen tuloksilla on käyttöä ensisijaisesti valtion ja kuntien ulkoiluhallinnon ja virkistysvoimavarojen suunnitteluun liittyvissä tehtävissä (kaavoitus, investoinnit virkistyspalveluihin ym.). Kotimaista maaseutu- ja luontomatkaileua kuvaava tieto tukee matkailupalvelujen kehittämistä ja matkailuyrittämistä. Myös ulkoilun kansalaisjärjestöt ja tavalliset ulkoilijat saavat tietoa perustellakseen omia näkökantojaan ulkoilupolitiikasta. Luonnonvarojen kestävä käytön indikaattorit perustuvat erilaisten käyttömuotojen tilastointiin. Tilastoja ja tietokantoja luonnonvarojen virkistyskäytöstä tarvitaan myös kansainvälisiin vertailuihin. Luonnon virkistyskäytön tutkimus tuottaa taustatietoa erityisaiheita koskeviin selvityksiin sekä vaikuttavuusanalyysiin (esim. YVA:n yhteydessä tehtävät selvitykset). Myös yhteiskuntatieteellinen tutkimus (vapaa-ajan sosiologia) hyötyy koko väestöstä kuvaavasta tiedosta. Yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmän kehittäminen on yksi sovellutuskohde.

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus

Ulkoilu ja muu luonnon virkistyskäyttö on vapaa-ajan toimintaa, joten virkistyskäyttöä tulee tarkastella yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lähtökohdista osana yhteiskunnan rakenteita ja väestön elämäntapaa. Virkistyskäytön tutkimuksella tuotetaan tietoa ulkolupolitiikan tavoitteiden asettelun ja keinojen valinnan tarpeisiin. Virkistyskäytön tarvitsemista voimavaroista tärkein on luonnonympäristö maa- ja vesialueineen. Virkistyskäytön voimavarojen suunnittelu tapahtuu sekä maankäytön suunnittelun että luonnonvarojen (metsä- ja vesivarojen) käytön suunnittelun yhteydessä. Valtiot ja kunnat varaavat ulkoilun ja muun virkistyskäytön tarvitsemia alueita ja tuottavat virkistyspalveluja. Maankäytön suunnittelun ohjaamiseen ja rakennettavien palvelujen kehittämiseen tarvitaan tietoa (1) nykyisen virkistyskäytön määrästä ja laadusta ja (2) niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat virkistyskäytön kysynnän muutoksiin ja (3) virkistysmahdollisuuksien tarjonnan nykytilanteesta.

Valtakunnallisesti kattavalla luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksella kerätään tietoa suomalaisten ulkoilun ja muun virkistäytymisen määrästä ja laadusta luonnonmukaisessa ympäristössä. Tutkimuksen kohteena on koko Suomen väestö. Väestötasolla tutkitaan, mitä suomalaiset harrastavat luonnonmukaisessa ympäristössä vapaa-aikanaan, kuinka paljon vapaa-ajasta ja käytettävissä olevista vapaa-ajan voimavaroista kohdistuu luonnon virkistyskäyttöön sekä mikä merkitys ulkoilulla ja muulla virkistäytymisellä luonnossa on suomalaisten elämässä. Mahdollisia muutospaineita aiheuttavat esimerkiksi työn ja vapaa-ajan suhteiden, liikkumisen, ympäristöarvojen ja väestörakenteen muutokset. Samoin tutkitaan, miten paljon ja missä maantieteellisessä fyysisessä ympäristössä ulkoiluharrastaminen tapahtuu. Tutkittavina ovat myös harrastamisen sosiaalinen ympäristö sekä ulkoiluharrastamisen ja muun virkistyskäytön osuus ja merkitys kansantaloudessa, aluetaloudessa ja yksityistaloudessa. Tutkimuksen aineistot palvelevat virkistyskäytön taloudellisten, sosiaalisten ja terveydellisten hyötyjen tutkimusta.

Virkistysmahdollisuuksien tarjonnan tutkimuksessa selvitetään erilaisia yhteiskunnan (kunnat ja valtio) sekä yhdistyksien ja yksityisten tarjoamia, virkistykseen osoitettuja alueita: miten paljon erilaisia virkistysalueita on, miten ne sijaitsevat käyttäjiinsä nähden sekä mitä rakenteita, varusteita ja palveluja ne tarjoavat käyttäjilleen. Lisäksi kerätään tietoa ulkoilureiteistä ja erityyppisistä virkistyspalveluista, kuten uimapaikoista ja veneilyn tukikohdista. Rakennetuista liikuntapaikoista urheilutoimintaan käytetyt liikuntapaikat (esim. yleisurheilu- ja jalkapallokentät) eivät pääsääntöisesti kuulu tämän tutkimuksen piiriin, mutta selvästi luonnonympäristöä sisältävät liikuntapaikat kuten laskettelurinteet tai ulkoilualueiden pururadat katsotaan tämän tutkimuksen kohteena oleviksi virkistysympäristöiksi. Myös valtion ja kuntien virkistysalueiden kustannukset selvitetään.

Tutkimuksen menetelmällistä suunnittelua varten selvitetään muualla tehtyjä valtakunnallisia ulkoilu- ja virkistyskäyttötutkimuksia. Ainakin Yhdysvalloissa, Englannissa, Hollannissa ja Tanskassa on tehty vastaavia tutkimuksia. Myös kotimaassa tehdyt ulkoilututkimukset kootaan ja käytetään inventoinnin lähtökohtana.

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallisen inventointitutkimuksen tavoitteena on selvittää virkistyskäytön valtakunnallisen seurantajärjestelmän perustamisedellytyksiä ja kehittää sitä varten toimintamalleja. Seurantajärjestelmä tarkoittaa tilastoaineistojen kokoamista ja tietokantojen rakentamista joko jatkuvasti tai säännöllisin väliajoin toistuvien

mittauksin. Inventointitutkimuksen lisäksi tarvitaan sekä ulkoilun teoreettisten perusteiden että ajankohtaisten ongelmien (ulkoilun ristiriidat, opastuksen kehittäminen, ulkoilun turvallisuus jne.) tutkimusta. Tällainen tutkimus voi liittyä esimerkiksi luonnonsuojelun ja luonnon virkistyskäytön ristiriitojen selvittämiseen. Muuta virkistyskäytön tutkimusta varten projekti tuottaa tilastoja ja tietokantoja, jotka tarjoavat väestötason ja koko maan kattavaa tietoa erityistutkimusten taustaksi.

LVVI-projekti tuottaa tutkimustietoa luonnon virkistyskäytön kysynnän ja tarjonnan arvioimiseen ja vertailuun. Kysynnän ja tarjonnan saaminen tasapainoon on pitkällä aikavälillä ulkoilupolitiikan keskeisiä tavoitteita.

1.2 Aikaisempi kotimainen tutkimus

Luonnon virkistyskäyttöön kohdistuvaa tutkimustoimintaa ja ulkoilututkimusta tekeviä tutkimuslaitoksia on Suomessa melko vähän. Sisäasiainministeriö teetti vuonna 1979 toistaiseksi ainoan koko väestöön kohdistuneen ulkoilututkimuksen. Tutkimusvolyymitaan eniten ja myös ajallisesti pisimpään ulkoilututkimusta on tehty Metsäntutkimuslaitoksessa. Metsäntutkimuslaitoksessa (Metla) on 8 tutkijaa (vuonna 1996), joiden toiminnassa luonnon virkistyskäytön kysymykset ovat joko keskeisesti tai jossakin määrin tutkimustyön kohteena. Metsäntutkimuslaitoksessa on tutkittu mm. virkistys- ja luonnonsuojelualueiden kävijöitä, kaupunkiväestön ulkoilukäyttäytymistä, erämaiden sosiaalista kanto-kykyä ja virkistyskäytön arvottamista. Hämeenlinnan väestöön kohdistunut kyselytutkimus on kokonaiskartoitus ulkoilun harrastamisesta (Sievänen 1993). Siinä selvitettiin väestön ulkoilukertojen määrää, niiden ajallista ja alueellista jakautumista sekä osallistumista ulkoiluharrastuksiin. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa, Liikunnan ja kansanterveyden tutkimusyksikössä sekä UKK-instituutissa on tehty ulkoilututkimusta liikunnan ja kansanterveyden näkökulmasta. Joensuun yliopiston ja Helsingin yliopiston metsätieteellisissä tiedekunnissa, Lapin yliopistossa, matkailualan verkostoyliopistossa sekä Matkailun osaamiskeskuksessa tehdään luonnon virkistyskäyttö- ja matkailututkimusta. Myös muut yliopistot ovat tehneet satunnaisesti ulkoilututkimuksia opinnäytteinä.

Suomen ympäristökeskuksessa on luonnon virkistyskäytön ja matkailun ympäristövaikutusten tutkimusta. Matkailun edistämiskeskuksessa ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiossa on erilaisia ulkoiluun ja luontomatkailuun liittyviä kehittämis- ja tutkimushankkeita. Ulkoilua vapaa-ajan osa-alueena on tutkittu myös Tilastokeskuksessa. Vapaa-ajan tilastoista saadaan väestön osallistumisosuuksia erilaisiin ulkoilu- ja liikuntaharrastuksiin sekä jonkin verran tietoa myös harrastamisen aktiivisuudesta. Vapaa-ajantilastointia on tehty kahdesti vuosina 1981 ja 1991 (Liikkanen ym. 1993). Metsähallitus sekä eräät kunnat ovat tehneet itse tai teettäneet tutkimuksia omien alueidensa ulkoilukäytöstä tai väestönsä ulkoilun harrastamisesta.

Maakunnalliset liitot ovat edistäneet seudullisten virkistysalueiden hankintaa tekemällä erityyppisiä inventointeja ja selvityksiä virkistyskäyttöön sopivista alueista. Kunnissa on tehty omia maankäyttöselvityksiä ja viimeaikoina muutamissa kaupunkikunnissa on kehitetty tai on kehitteillä paikkatietokantoja, jotka helpottavat maankäytön suunnittelua.

1.3 Luonnon virkistyskäytön inventointi muissa maissa

Virkistyskäytön inventointitutkimusten perinteet ovat pisimmät USA:ssa. Ensimmäinen suuri selvitys 'Outdoor Recreation Resources Review Commission, 1962 National Study on Outdoor Recreation' tehtiin jo 1960-luvun alussa, ja tulokset esiteltiin niin sanotuissa ORRRC-raporteissa (numerot 1–27). Inventointeja tehtiin aluksi noin viiden vuoden välein (1965, 1972, 1977, 1982). Suuri ulkoilututkimuksen katselmus (Americans Outdoors: The Legacy, the Challenge 1987) toteutettiin 1980-luvulla. Kuudes liittovaltiotason inventointi on parhaillaan raportointivaiheessa (1998 RPA Assessment of Outdoor Recreation, USDA Forest Service, Athens, GA). Liittovaltion metsävaroista huolehtivan Forest Service'n toimintaan inventoinnit ovat vaikuttaneet siten, että virkistyskäyttö on noussut keskeiseksi liittovaltion metsien käyttömuodoksi, johon viime aikoina on investoitu voimakkaasti. Yhdysvaltojen eri osavaltioissa tehdään myös vastaavia tutkimuksia. Liittovaltion tukirahat on sidottu voimassa olevaan ulkoilusuunnitelmaan (SCORP=Statewide Comprehensive Outdoor Recreation Plan), jonka pohjaksi vaaditaan ajantasalla olevia tilastotietoja ulkoilun kehittymisestä osavaltiossa (esim. Minnesota DNR 1986).

Tanska on Euroopan maista toteuttanut kaikkein perusteellisimman metsien virkistyskäytön inventointitutkimuksen. Vuosina 1976–1977 tehtiin koko Tanskan väestöstä poimituille otoshenkilöille ulkoilun harrastamista koskeva kyselytutkimus, johon liittyi myös kyselyajankohtaan sidottua maastohavainnointia sekä pitemmän ajanjakson maastomittauksia (liikennelaskentaa ulkoilualueilla) tärkeimmillä virkistyskäytön metsäalueilla. Tulokset raportoitiin kolmessa laajassa niteessä (Koch 1978, 1980, 1984). Virkistyskäytön volyymin keskeinen indikaattori Tanskassa on ulkoilukertojen määrä per metsähehtaari per viikko/kuukausi ja vuosi. Tanskalaiset pystyivät osoittamaan jokaisen erillisen metsäalueen virkistyskäytön intensiteetin. Vuonna 1995 Tanskassa on toistettu aikaisempi tutkimus sen keskeisiltä osilta, ja se toteutettiin lähinnä väestötason kyselytutkimuksena (Jensen ja Koch 1997). Ensimmäisen inventoinnin jälkeen Tanskan metsälakia muutettiin niin, että metsien monikäyttö ja erityisesti virkistyskäyttö nousi keskeiseen asemaan.

Norjassa ulkoilututkimusta on tehty osittain yhdistettynä muuhun vapaa-ajantutkimukseen, jota tekee Norjan Tilastokeskus (Statistisk Sentralbyrå 1971, 1975, 1980, 1983). Viime vuosina ulkoilututkimus on Norjassa kehittynyt erittäin voimakkaasti lähinnä siksi, että ympäristövaikutusten arviointilaissa mainitaan myös vaikutukset ulkoilumahdollisuuksiin (Kaltenborn & Virkinn 1993). Useita valtakunnallisia selvityksiä ulkoilun eri osa-alueilta on tehty, kuten hiihto- (Teigland 1991) ja pyöräilytutkimukset. Koko ulkoilun kenttää koskevaa yhtenäistä inventointia ei Norjassa ole toteutettu. Ruotsi oli ulkoilututkimuksen pioneerimaa pohjoismaissa ensimmäisillä väestötasoisilla ulkoilututkimuksillaan vuosina 1964 ja 1974 (Friluftsliv 1964, Statens naturvårdsverk 1974). Ruotsissa ulkoilututkimus eli voimakkaan kehityskauden 1970-luvulla (mm. Kardell 1972, 1982, Kardell & Pehrson 1978), mutta sittemmin se hajosi organisaatiomuutosten myötä. Nyt on jälleen merkkejä tutkimuksen elpymisestä (Lindhagen 1996).

Keski-Euroopan maista Hollannissa ulkoilututkimus on kehittynyt voimakkaasti. Ulkoilututkimusta tehdään kahdessa valtion tutkimuslaitoksessa, metsätalouden ja luonnon tutkimuslaitoksessa (IBN- DLO) ja Maan ja vesienkäytön tutkimuslaitoksen virkistys- ja matkailuosastossa (DLO-NL). Lisäksi ulkoilututkimusta tehdään monissa yliopistoissa, joista tärkein on Wageningenin maatalousyliopisto, ja Hollannin tilastotutkimuksen yhteydessä. Virkistyskäytön kokonaisinventointeja on tehty useita (de Vries 1996). Hollannin tilastokeskus (CBS Statistics Netherlands) on tehnyt vuodesta 1970 lähtien viiden vuoden

välein selvityksiä ulkoilusta ('Onderzoek Dagrecreatie'). Hollannin matkailujärjestö (NBT) on tehnyt tutkimusta loma-ajan virkistysmatkoista (The Continuos Vacation Research CVO) vuosittain alkaen 1980. Ulkoiluresurssien tarjontaa on valtakunnallisesti tutkittu vuosina 1981 ja 1984, jolloin kulttuuriministeriö teki tutkimuksen 'Studierapport be-
hoefteraming op het gebied van de openluchtrecreatie', ja Hollannin tilastokeskus (CBS) on myös kerännyt tietoja virkistyspalveluista. Virkistyspalvelujen tarjontatutkimus, jonka tuloksena syntyy paikkatietopohjainen rekisteri, on parhaillaan käynnissä. Myös ulkoilukysynnän mallitus, ulkoilun ympäristövaikutukset sekä ulkoilukäyttäytyminen ovat käynnissä olevien tutkimusten aiheina (de Vries 1996 ja 1997). Hollannissa ollaan erityisen kiinnostuneita virkistyskäytön taloudellisista vaikutuksista. Virkistysyhteiskunnalliset hyödyt on tärkeää osoittaa tutkimuksen avulla silloin, kun virkistyspalvelut ja -alueet joutuvat kilpailemaan muiden maankäyttömuotojen kanssa niukasta tilasta. Ulkoilua koskevalle tutkimustiedolle on kova kysyntä poliittisten päätöksentekijöiden taholta. Merkkinä tästä on viime vuosina voimakkaasti lisääntynyt tutkimusrahoitus, ja toisaalta toimenpiteet, joilla tutkimustiedon hyödyntämistä parannetaan. Tutkijoita ja poliittisia päätöksentekijöitä on pyritty lähentämään toisiinsa, jotta tutkimustiedon tuottajat tietäisivät, mitä tietoa tarvitaan (de Vries 1997).

Englannissa ulkoilututkimusta tehdään useissa tutkimusyksiköissä ja eri hallinnonaloilla. Forestry Commission tutkii omia alueitaan. Country Commission ja monet muut järjestöt, yliopistot ja tutkimuslaitokset harrastavat ulkoilututkimusta. Virkistyskäytön inventointi on toteutettu pääasiassa aluekohtaisesti (CRN Agencies, County Councils in England, Scotland and Wales).

Saksassa ulkoilututkimus on hajanaista. Sitä tehdään pääosin erilaisten maankäytön suunnitteluprojektien osaselvityksinä. Maankäytön suunnittelu ja myös erilaisten luonnonsojelu- ja virkistysalueiden hoidon ja käytön suunnittelu on hyvin intensiivistä, joten aluekohtaista tietoa ulkoilusta on runsaasti. Monissa yliopistoissa luonnon virkistyskäytön tutkimus on sijoitettu joko maisema- ja maankäytönsuunnittelun ohjelmiin (Münchenin ja Göttingenin yliopistot), metsäntutkimuslaitoksiin (esim. Forstliche Versuchs- und Forschungsanstalt Baden-Württemberg) tai maantieteen oppiaineissa matkailututkimuksen piiriin (Johan Wolfgang Goethe -Universität Frankfurt am Main, Universität Bayreuth).

2 Luonnon virkistyskäytön tietotarpeet ja tutkimuksen lähtökohdat

2.1 Valtion ja kuntien tehtävät luonnon virkistyskäytön edistämiseksi

Ulkoiluhallinto on jakautunut useille hallinnonaloille. Ulkoilututkimuksesta vastaa valtionhallinnossa viisi ministeriötä. Nykyisellään päävastuun kantajia ovat maa- ja metsätalousministeriö (rahoittaa mm. Metlan ulkoilututkimusta ja Metsähallituksen omaisuuspalveluja sekä maaseutumatkailun kehittämistä), opetusministeriö (rahoittaa liikuntatutkimusta) sekä ympäristöministeriö (rahoittaa erillisiä ulkoilututkimushankkeita). Lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö (luontomatkailu), sisäministeriö (ulkoilun turvallisuus) ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (ulkoilun kansanterveydelliset vaikutukset) ovat osavastuussa ulkoilupoliittisista toimista Suomessa.

Tutkimustiedon hyödyntämisen kannalta keskeisiä toimijoita ovat ulkoilun luonnonvarojen hoitajat ja ulkoilupalveluja tarjoavat valtion ja kuntien ulkoiluhallinnot ja -laitokset sekä yksityiset ulkoilualan yritykset. Ympäristöministeriön vastuulla ovat ulkoilulain mukaisten asioiden edistäminen, jokamiehenoikeuksien turvaaminen, yleisesti ulkoiluympäristöön liittyvät asiat sekä luonnonsuojelualueiden virkistyspalvelujen rahoittaminen. Opetusministeriön vastuulla on ulkoilun ja liikunnan ohjaaminen ja tukeminen. Maa- ja metsätalousministeriö on erityisesti vastuussa valtion maiden virkistyskäytön rahoituksesta (Metsähallituksen omaisuuspalvelut) sekä kalastuksesta ja metsästyksestä. Maa- ja metsätalousministeriö edistää myös maaseutumatkailun kehittämistä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ohjaa ulkoilun terveyttä edistäviä toimia, kauppa- ja teollisuusministeriö luontomatkailun kehittämistä elinkeinona ja liikenneministeriö on osa ulkoiluhallintoa vastatessaan kevyen liikenteen väylistä ja veneilyä. Valtion maita hallinnoivat laitokset, kuten Metsähallitus, Metsäntutkimuslaitos ja Puolustusvoimat, tarvitsevat tutkimustietoa virkistyskäytön järjestämisessä hallinnassaan olevilla alueilla. Suomen ympäristökeskus ja alueelliset ympäristökeskukset tarvitsevat tietoa luonnon virkistyskäytöstä mm. luonnon monimuotoisuuden ja luonnonvarojen kestävästä käytöstä koskevaa tutkimusta sekä ympäristövaikutusten arviointia varten.

Pääosa julkisista virkistyspalveluista on kuntien tuottamia, joten kunnat tulevat hyötymään tutkimustiedosta, joka antaa valtakunnallista ja alueellista näkökulmaa. Suomen Kuntaliitto on kuntien ja maakuntien työtä yhteensovittava järjestö.

Valtion ja kuntien tehtävät

Kunnat vastaavat kuntalaisten virkistysmahdollisuuksien turvaamisesta (rakennuslaki, ulkoilulain ulkoilureittisäännökset). Valtio voi halutessaan perustaa ulkoilupalveluita valtion maille (ulkoilulaki ja valtion retkeilyalueita koskevat säännökset). Valtio toteuttaa luonnonsuojelualueiden virkistyskäyttörakenteet (luonnonsuojelulaki). Näin valtio ja kunnat varaavat luonnon virkistyskäyttöön maa-alueita sekä rakentavat ja ylläpitävät virkistyspalveluita.

Lisäksi valtio edistää virkistysalueiden perustamista ja virkistyspalvelujen tarjontaa tekemällä tutkimusta, laatimalla oppaita sekä tarjoamalla muuta ohjeistusta.

Valtion ja kuntien voimavarat

Valtion ja kuntien panostuksia luonnon virkistyskäyttöön ei ole selvitetty perusteellisesti, mutta joitakin suuntaa-antavia arvioita voidaan tehdä lähinnä käyttövaroista. Maa-alueisiin liittyvät kiinteät kustannukset ovat kokonaan arvioimatta. Valtio käyttää liikunnan tukemiseen noin 400 mmk vuodessa, josta tosin vain osa käytetään luonnon virkistyskäyttöön liittyviin liikuntapalveluihin. Valtion alueiden virkistyspalvelujen rakentamiseen ja ylläpitoon käytetään vuosittain noin 80–90 mmk. Valtio on tukenut kuntien virkistysaluehankintoja vuosittain (1988–1997) noin 1–5 miljoonalla markalla.

Kuntien käyttämiä panoksia voidaan arvioida liikuntaan ja viherympäristön hoitoon käytettyjen varojen perusteella. Liikuntapalveluihin kunnat käyttävät vuosittain noin 3 000 mmk eli noin 600 mk asukasta kohden. Virkistysympäristön kustannuksista esimerkiksi voidaan käyttää Helsinkiä, joka käyttää viheralueiden hoitoon vuosittain noin 300 mk asukasta kohden. Jos tämä yleistetään kaikkiin kuntiin, kunnat käyttävät viherympäristön hoitoon noin 1 400 mmk vuodessa. Kansalaisten virkistyspalvelujen tarjonnassa kuntien panostukset ovat näin ollen huomattavat. LVVI-tutkimus edistää sekä valtion että kuntien investointien kohdistamista virkistyspalveluihin, joihin kohdistuu kysyntää.

2.2 Luonnonvarojen ja alueiden käytön suunnittelun sekä elinympäristön laadun näkökulma

Tiedon tuottamisen tärkeä peruste on yhteiskunnan tarve ohjata luonnonvarojen ja alueiden käyttöä sekä ulkoilumahdollisuuksien tarjontaa väestön ulkoilutarpeiden tyydyttämiseen. Tutkimuksen kohteena ovat virkistykseen sopivien alueiden ja muiden voimavarojen maantieteellinen sijainti ja jakautuminen alueellisesti, palveluvarustuksen jakautuminen erityyppisille alueille sekä virkistysalueiden ja palvelujen käyttäjien tyytyväisyys. Kuntien virkistysaluejärjestelmän kehittäminen ja lähivirkistykseen tasapuolinen turvaaminen edellyttävät ajankohtaista tietoa virkistysalueiden nykyisestä käytöstä sekä kuntalaisten tarpeista ja alueisiin kohdistuvista laatuvaatimuksista. Metsähallituksen ja kuntien virkistysalueiden palvelujen tarjonnasta tulee saada valtakunnallisesti kattavaa tietoa, jotta yhteiskunnan luonnon virkistyskäyttöön kohdentamien voimavarojen koko laajuus ja alueellinen jakautuminen tiedettäisiin. Yksityisen sektorin virkistyspalvelut tulisi myös kuvata samoilla indikaattoreilla, jotta voitaisiin arvioida virkistykseen voimavarojen määrää ja laatua koko maan ja kansantalouden puitteissa.

Kotimaiset ja kansainväliset tilastointitarpeet ovat tärkeä lähtökohta tilastotiedon keruulle. Metsätilastolliseen vuosikirjaan tarvitaan tietoa luonnonvarojen käytöstä virkistykseen kuvattuna monin mittarein, esim. virkistysalueiden pinta-alat, niiden metsäalueiden määrä, jotka on varustettu virkistykseen rakenteilla ja palveluilla, reittien kilometrimäärät, venesatamat ja muut veneilyn tukikohdat ym. Kestävän metsätalouden seuranta edellyttää virkistyskäytön indikaattoreita, joita varten tiedonkeruu on Suomessakin ajankohtaista.

Eri puolilla Suomea tehdään luonnonvarojen käytön strategia -ohjelmia (esim. Lapin metsästrategia, Pirkanmaan kestävän metsätalouden projekti ja Pohjois-Karjalan metsästrategia). Näiden ohjelmien laadinnassa tarvitaan alueellista tietoa myös virkistyskäytön laajuudesta ja voimavaroista. Virkistykseen voimavarojen inventointi koko maan kattavasti auttaa valtion, kuntien ja yksityisen sektorin virkistyspalvelujen tarjonnan suunnittelussa.

2.3 Terveyden ja hyvinvoinnin näkökulma (liikuntaan, kulttuuriin, kasvatukseen, terveyden edistämiseen ja koulutukseen liittyvät tehtävät)

Terveyden ja hyvinvoinnin näkökulma kohdistuu ennen kaikkea luonnon virkistyskäytöstä yksilöille ja yhteiskunnalle koituihin terveydellisiin ja sosiaalisiin hyötyihin, joita pitäisi voida verrata luonnon virkistyskäyttöön suunnattuihin yhteiskunnan investointeihin. Nämä investoinnit tarkoittavat ulkoilumahdollisuuksien luomista ja tarjoamista kansalaisille samaan tapaan kuin yhteiskunta tarjoaa muita vapaa-ajan hyvinvointipalveluja kuten kulttuuri-, liikunta- ja koulutuspalveluja.

Tutkimuksen tulisi tuottaa tietoa siitä, mitä ihmiset arvostavat luonnossa liikkumisessa ja mitä he haluavat virkistysympäristöltään, miten he ulkoilevat ja miten he kokevat hyötyvänsä ulkoilusta sekä mitkä ovat ulkoilun esteet ja miten esteitä voidaan poistaa. Lisäksi tarvitaan tietoa luonnon virkistyskäytössä esiintyvistä väestöryhmittäisistä eroista ja niiden suhteesta terveys- ja hyvinvointieroihin. Yksilötasolla on kysymys ulkoilun ja luonnossa liikkumisen koetuista hyödyistä (hyödyllisyydestä) ja vaikutuksista terveyteen ja hyvinvointiin. Tässä katsannossa painotetaan siis terveyden ja hyvinvoinnin subjektiivista, kokemuksellista luonnetta.

Yhteiskunnan ulkoilusta saamat hyödyt näkyvät alentuvina sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksina. Esimerkiksi kun ihmisten terveys paranee ja toimintakyky säilyy, niin sairaanhoito- ja kuntoutuskulut saattavat pienentyä. Terveyden edistämisen tueksi tulisi löytää ihmisten terveenä pysymisen kannalta parhaat liikkumisen ja ulkoilun mallit. Tietoa tarvitaan mm. siitä, miten luonnon virkistyskäyttöä voidaan kehittää niin, että ulkoilun hyödyt olisivat mahdollisimman suuret ja haitat mahdollisimman pienet. Keskeinen kysymys on myös se, onko luonnossa liikkuminen muista liikuntaharrastuksista selvästi poikkeavaa terveys- ja hyvinvointivaikutuksiltaan, ts. mitä ”lisäarvoa” se tuo väestön hyvinvointiin ja mikä on sen kustannusvaikuttavuus muuhun liikuntaan verrattuna.

2.4 Elinkeinotoiminnan näkökulma

Luonnon virkistyskäyttöä tulee tarkastella myös elinkeinotoiminnan näkökulmasta. Metsähallituksesta tehtiin liikelaitos, ja sen seurauksena valtion tarjoamia maksullisia virkistyspalveluja on alettu markkinoida aikaisempaa tehokkaammin. Yhteiskunnan rahoittama virkistyspalvelujen tarjonta on suhteellisesti vähenemässä. Yksityismetsätalouden puolella ollaan siirtymässä puuntuotantometsätaloudesta monitavoitteiseen metsätalouteen, jolloin luonnon monimuotoisuus, viihtyisä maisema ja virkistysympäristö ovat tavoiteltavia metsän tuotteita. Kun hyödyt moniarvoisesta metsätaloudesta jakautuvat laajasti koko yhteiskunnalle, myös niiden tuottamisen kustannuksista kuuluu osavastuu yhteiskunnalle. Uusi metsälaki edellyttää metsävarojen käytölle alueellisten tavoiteohjelmien laatimista, missä työssä myös tarvitaan tietoa luonnon virkistyskäytöstä. Maaseudulla on käynnissä voimakas elinkeinorakenteiden muutos. Perinteisen maa- ja metsätalouden harjoittamisen rinnalla yksityiset maanomistajat pyrkivät hyödyntämään kiinteistöjään uusien elinkeinotoimintojen muodossa kuten maatila-, metsä- ja luontomatkailemalla. Yhteiskunta tukee monin tavoin pienyritystä ja maaseudun elinvoimaisuuspyrkimyksiä. Luonnon virkistyskäytön inventointitutkimus tuottaa tietoa maaseutu- ja luontomatkailemisen kehittämiseksi, jolla on merkitystä erityisesti maaseutukuntien elinkeinotoiminnalle.

Tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa siitä, miten paljon luonnon virkistyskäyttöön liittyvä palvelutoiminta työllistää, luo yritysmahdollisuuksia sekä tuo vientituloja. Luontomatkatilupalvelujen kysynnän selvittäminen sekä tieto ulkoilijoiden ja matkailijoiden valmiudesta maksaa virkistyspalveluista on olennainen osa luonnon virkistyskäytön kysynnän tutkimista. Luontomatkatilupalvelujen, matkailuluontoisten virkistystapahtumien ja muun luonnon virkistyskäyttöön liittyvän kaupallisen toiminnan selvittäminen on osa LVVI-tutkimusta.

3 LVVI-osatutkimukset

3.1 Luonnon virkistysmahdollisuuksien kysyntätutkimus

Ulkoilun kysyntä pohjautuu väestön tarpeeseen ulkoilla. Ulkoilun kysyntää tutkitaan tarkastelemalla tapahtunutta ulkoilukäyttäytymistä. Tällöin mitataan ulkoiluun ja eri ulkoiluharrastuksiin osallistumista. Ulkoiluharrastuksiin osallistuminen tarkoittaa väestötasolla eri harrastusten suosiota eli osallistumisosuuksia. Toinen ulkoilukysyntää kuvaava tunnus on ulkoilukertojen lukumäärä. Ulkoilukerrat kohdistuvat erilaisille alueille, joten ulkoilukysyntää voidaankin tutkia virkistysalueen tasolla tai väestötasolla virkistysaluetyypeittäin.

Kysyntätutkimukseen kuuluu myös ulkoilukäyttäytymistä selittävien tekijöiden tutkiminen. Niitä ovat esimerkiksi väestön ikä- ja koulutusrakenne, vapaa-ajan määrä ja kaupungistumisaste. Ulkoilukäyttäytymistä kuvaavien tekijöiden avulla voidaan laatia kysyntämalleja, joiden avulla voidaan ymmärtää kysynnässä tapahtuvia muutoksia ja ennustaa ulkoilukäyttäytymistä tulevaisuudessa. Kysyntämalleja voidaan laatia erilaisille ulkoilu- ja luontoharrastuksille, jolloin kuvataan erilaisiin harrastuksiin osallistumista ja frekvenssejä tulevaisuudessa. Toiseksi kysyntämalleilla voidaan selvittää ulkoilun kohdistumista erilaisiin luonnonvaroihin kuten metsä- ja ranta-alueille. Kysyntämalleilla tutkitaan erilaisten alueiden ja palvelujen tarvetta tulevaisuudessa.

Kysyntätutkimus tuottaa tietoa myös virkistyskäytön taloudellisista hyödyistä. Taloudelliset kysyntämallit mahdollistavat ulkoilun hyötyjen arvioimisen rahamääräisenä. Tällöin keskeinen ulkoilun kysyntää selittävä tekijä on ulkoilukerran ulkoilijalle aiheuttamat kustannukset. Kun ulkoilumahdollisuuksien tarjontaan liittyvät panokset ovat tavallisesti rahassa mitattavia, hyötyjen yhteismitallistaminen mahdollistaa hyötyjen ja kustannusten vertailun. Julkisen sektorin tarjoamien virkistysalueiden ja ulkoilupalvelujen arvioimiseksi ja perustelemiseksi tarvitaan tietoa siitä, mitkä ovat niiden aiheuttamat kustannukset ja hyödyt.

Kysyntätutkimus tuottaa tietoa myös sosiaalisista sekä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä hyödyistä. Näitä hyötyjä voidaan tutkia selvittämällä yksilöiden kokemuksia ulkoilun hyvinvointivaikutuksista.

3.1.1 Väestön ulkoiluun osallistuminen, ulkoiluharrastaminen ja virkistyshyödyt

Tutkimusongelma: Suomesta puuttuu ajantasalla olevaa tietoa ulkoiluharrastamisesta, luonnon virkistyskäytön ajallisesta ja alueellisesta jakautumisesta sekä harrastamisen sosiaalisista ja terveydellisistä vaikutuksista, taloudesta ja ympäristövaatimuksista.

A Väestökyselyn perusosan aihe-alueet:

1. Ulkoiluharrastusten ja muiden luonnon virkistyskäyttömuotojen harrastaminen väestön eri ryhmissä: Mitataan kaikkiin ulkoiluharrastuksiin osallistuminen ja frekvenssit harrastuslajeittain sekä mieluisimmat ulkoiluharrastukset. Mittaaminen tapahtuu väestökyselyllä. Erillisin selvityksin tutkitaan myös erityisryhmien harrastamista: ikäryhmistä lapset ja vanhukset, liikunta-, näkö- sekä muunlaiset vammaisryhmät.

2. Virkistyskäytön määrä ja laatu: Kuvataan ulkoilukerran laadullisia ominaisuuksia kuten pääharrastusmuoto, sivuharrastukset/toiminnot, kesto, siirtyminen kohteeseen (matkan pituus, matkustustapa ja kustannukset), seura, paikka/ympäristö ym. Tutkitaan erikseen lähivirkistystä ja luontomatkailevia edustavat ulkoilukerrat. Mittauksen kohteena on kyselyä edeltänyt viimeinen ulkoilukerta (KEVU). Mittaaminen tapahtuu väestökyselyllä.

3. Virkistyskäytön alueellinen ja ajallinen jakautuminen: Väestökysely toteutetaan kattavasti kaikkina vuodenaikoina, jolloin KEV-ulkoiukerran ajallinen ja alueellinen kohdentuminen tuottaa tietoa tähän osioon. Tutkitaan erikseen lähivirkistystä ja luontomatkailevia edustavat ulkoilukerrat. Tutkimuksessa selvitetään myös, miten virkistyskäyttö jakautuu valtion, kuntien ja yksityisten omistuksessa oleville alueille eli tutkitaan myös jokamiehenoikeuksiin perustuvan virkistyskäytön kohdealueet. Valtion alueiden virkistyskäytön kysyntää selvitetään myös teematutkimuksena. Mittaaminen tapahtuu väestökyselyllä.

4. Ulkoilukerran kustannukset ja hyödyt: Tutkitaan lähivirkistystä ja luontomatkailevia edustavien ulkoilukertojen kustannukset (matkan pituus, matkustustapa, matkustuskustannukset ja muut ulkoilukerran kustannukset). Ulkoilukerran kustannusten mittaaminen mahdollistaa kysynnän taloustieteellisen mallittamisen matkakustannusmenetelmän avulla. Kysyntämalleja voidaan käyttää ulkoilun hyötyjen arvottamiseen.

5. Kotitalouden tuotantopanokset: Virkistysmatkan toteutumisen kannalta tärkeistä kotitalouksien panoksista ei ole tilastotietoja. Kotitalouksien tuotantotekijöistä selvitetään kotitalouksien hallussa olevat virkistyskäyttöön liittyvät tiedot ja taidot (lehtien ja kirjallisuuden seuraaminen, kurssit ym.), varusteet ja muu teknologia. Varusteita ja vapaa-ajan voimavaroja ovat loma-asunnot, veneet, hiihtovarusteet, pyörät, leiriintymis- ja retkeilyvarusteet, liikkumisvälineet ym. Tietoa kotitalouden tuotantopanoksista tarvitaan tarjonnan mallittamisessa.

B Väestökyselyn teematutkimusten aihealueet:

6. Virkistyskäytön sosiaalinen ympäristö: Pää tutkimusongelmana on ulkoiluun osallistumattomuus ja luonnon virkistyskäytöstä osattomuus sekä siihen mahdollisesti liittyvä eriarvoisuus väestöryhmien välillä. Teematutkimuksessa selvitetään väestön ulkoilumahdollisuuksia, ulkoilun sosiaalisia ja taloudellisia esteitä sekä niiden suhdetta sosiaaliseen huono-osaisuuteen kuten köyhyyteen, työttömyyteen ja vammaisuuteen. Luonnon virkistyskäytössä voi olla myös suuria alue-eroja maaseutu- ja kaupunkiväestön ja maan eri osien välillä. Erityisesti Pohjois- ja Etelä-Suomessa on

kulttuurisia ja ihmisten elämäntapaan liittyviä eroja, jotka on otettava huomioon virkistyspalvelujen tarjonnassa.

7. Virkistyskäytön koetut terveys- ja hyvinvointivaikutukset: Teematutkimuksessa selvitetään, millaisia ovat luonnossa liikkumisen koetut ”hyödyt” ja vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin ja eroavatko ne muun liikuntaharrastuksen tuomista hyödyistä ja vaikutuksista. Luonnossa virkistäytymisen hyvinvointivaikutusten mittaamisessa on kaksi kohdetta: lähivirkistys ja ulkoilu, johon liittyy usein säännöllistä liikuntaa luontoympäristössä, ja luontomatkailutyypinen virkistys, jota harrastetaan harvemmin ja joka painottuu enemmän sosiaaliseen yhdessäoloon kuin fyysisen terveyden ylläpitoon (esim. Lapin matkat perheen kanssa). Keskeinen kysymys on, missä määrin luonnon virkistyskäytön subjektiiviset hyvinvointikokemukset liittyvät itse toimintaan eli liikkumiseen ja missä määrin ympäristöön eli luontoon.

8. Virkistyskäytön arvottaminen: Ulkoilukerta tuottaa hyötyjä, joiden arvoa ei voida päätellä suoraan markkinahinnoista. Ulkoilukerran tuottamia hyötyjä voidaan kuitenkin arvottaa käyttäen matkakustannusmenetelmää (TCM) tai suoria maksuhalluuskysymyksiä (contingent valuation method, CVM). Teematutkimuksen avulla selvitetään valtion retkeilyalueiden ja kansallispuistojen käytön arvoa.

9. Luontomatkailun kysyntä: Tarkastelun painopiste on kotimaan matkailun kohdistumisessa eri alueille, matkakustannukset sekä muut kotitalouden panokset. Tältä osin mittaukset ovat samoja, joita tarvitaan kotitalouksien tarjontatekijöiden (tuotantopanosten) tutkimisessa. Käytettyjä mittareita ovat ulkoilun takia tehdyn kotimaanmatkan matkakustannukset alueittain/kohteittain, alue/matkakohde ja kotitalouden ulkoilun kokonaiskustannukset 12 kk aikana (varusteisiin, matkoihin, kurssiin ym. käytetyt varat). Luontomatkailun kysyntää tarkennetaan väestökyselyn teematutkimuksena. Myös maaseutu- ja luontomatkailun alueellisia menovirtoja sekä työllisyys- ja tulovaihtokutsia tutkitaan erillisin selvityksin.

10. Ulkoiluharrastusten ympäristövaatimukset: Tutkimusongelma on virkistykseen parhaiten soveltuvien alueiden ja luonnonvarojen laadullisten tekijöiden selvittäminen. Tutkimuksen kohteena ovat ulkoiluympäristöön liittyvät fyysiset esteet, alueiden saavutettavuus (liikenneyhteydet ja etäisyys käyttäjistään), lähialueiden merkitys, alueiden korvautuvuus, tungostuminen ja ympäristöodotukset. Toteutetaan pääosin väestökyselyn teematutkimuksena.

11. Ulkoilijatyyppien profiilit: Eri harrastajaryhmiä tutkitaan tarkemmin teematutkimuksina. Samankin harrastuksen parissa on ryhmiä, joiden motiivit ja odotukset sekä taustatekijät eroavat toisistaan. Harrastusedellytysten kehittämiseksi on hyödyllistä tarkastella harrastajien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä sekä erotella sopivia alaryhmiä ja niiden ominaisuuksia. Harrastajaryhmistä muodostetaan typologioita, ja harrastajatyypeille kuvataan profiilit.

Virkistyskäytön kysynnän tutkimuksessa käytettävät menetelmät:

Virkistyskäytön kysyntää tutkitaan ensisijaisesti valtakunnallisena väestökyselynä. Tutkimus kohdistuu koko Suomen 10–74-vuotiaaseen väestöön. Varsinaisen kyselyn otoksen koko on noin 12 000 henkeä, ja sen kohdejoukko 15–74-vuotiaat. 10–14-vuotiaat lapset tutkitaan erikseen. Otokoko määräytyy sen perusteella, miten eri harrastusmuotoihin osallistumisesta saadaan tilastollisesti luotettavia arvoja. Tällä hetkellä harvinaisten harrastusmuotojen mittaaminen on tärkeää, kun halutaan seurata muutoksia tulevaisuudessa (trendianalyysit). Aineiston perusosan muodostavat aihe-alueet 1–5. Esitutkimusvaiheessa tuotetut kyselylomakkeet ovat liitteenä 1.

Väestökyselyn yhteydessä kerätään aineistoa useisiin virkistyskäytön kysyntään liittyviin erityisaiheisiin. Tutkimusaiheet 6–11 toteutetaan teematutkimuksina. Kuhunkin teematutkimukseen on käytettävissä noin 1000–1500 havaintoa. Myös muita kysyntätutkimuksia tehdään tarpeen mukaan pienemmillä aihekohtaisilla aineistoilla.

Tulosten julkaiseminen: Väestökyselyn keskeiset tulokset julkaistaan loppuraporttina tilastokirjan ja/tai sähköisen rekisterin muodossa vuonna 2000. Tutkimuksen tuloksia julkaistaan myös osaraportteina vuosina 1999–2000. Projekti julkaisee myös artikkeleita keskeisistä tuloksista kotimaisissa tai kansainvälisissä tieteellisissä julkaisusarjoissa. Teematutkimuksista syntyy omia tutkimusraportteja.

Tulosten hyödynnettävyys: Valtion alueiden virkistyskäytön suunnittelu sekä kuntien virkistysvoimavarojen käytön suunnittelu hyötyy valtakunnantason tietokannoista. Käytäntöön sovellettuna tietoa hyödynnetään oppaisiin ja valistusmateriaaleihin kuten terveysvalistukseen sekä tiedottamiseen. Lisäksi tietoja tarvitaan erilaisiin kansainvälisiin tilastokyselyihin.

3.1.2 Kävijätutkimukset

Virkistysalueiden käytöstä ja kävijöistä on kerätty tietoa hajanaisesti. Virkistysaluejärjestelmän kehittäminen koko maan tasolla edellyttää kattavaa tietopohjaa siitä, miten virkistysalueita ja -palveluja käytetään ja ketkä ovat käyttäjiä. Kävijäytyväisyyden mittaamista tarvitaan virkistysalueiden laatuluokituksen tuottamisessa.

LVVI-tutkimuksen tavoitteena on erityisesti menetelmien kehittäminen aluekohtaisia virkistyskäyttötutkimuksia varten. Hanke tuottaa ensiksi kävijätutkimuksen mallin, joka sisältää standardisoituja kysymyksiä, muuttujia ja mittareita sekä suosituksia otannan tekemiseen. Standardisoituja kysymyksiä ja mittareita käyttämällä saadaan eri alueilta vertailukelpoista tietoa koottavaksi valtakunnalliseen rekisteriin. Tavoitteena on, että standardisoidut kysymykset muodostavat perusosan kaikissa kävijätutkimuksissa, ja kävijätutkimusten muut osiot sisältävät aluekohtaisia erityiskysymyksiä. LVVI-tutkimus tuottaa myös menetelmällistä tietoa kävijämäärien ja muun aluekohtaisen tiedon keruuseen. Samoin hanke kokoaa ohjeita ja antaa malleja kävijäaineistojen analysoimista ja raportointia varten. Lopullisena tavoitteena on tuottaa alueiden henkilökuntaa palveleva käsikirja kävijätutkimusten rutiininomaista tekemistä varten.

Tutkimusongelma: Kävijätutkimuksilta puuttuvat standardisoidut mallit.

Tutkimuksen aihe-alueet:

1. Virkistysalueiden käytön inventoinnit: Virkistysalueiden käyttömuodoista, kävijämääristä ja kävijäarakenteesta tarvitaan aluekohtaista tietoa. Valtakunnan tasolla tarvitaan koottuja kävijätietoja, joista saadaan kumulatiivisesti käytön määrää kuvaavia tunnuksia (esim. käyntikertoja per hehtaari). Kerätyn tiedon on oltava vertailukelpoista keskenään. Mittareita ovat käyntikerrat ja virkistyskäyttötunnit harrastuslajeittain per hehtaari per vuosi sekä ikä-, sukupuoli- ja seuruekokojakaumat. Erityisenä ongelmana on luotettavien menetelmien kehittäminen käyntikertojen ja kävijämäärien laskemiseen. Kävijälaskentamenetelmien osalta tässä tutkimuksessa kehitetään mittareita, joita voidaan käyttää kävijäkyselyjen osana.

2. Virkistysalueiden kävijöiden mielipiteet ja toiveet sekä kävijäytyväisyys: Kävijäytyväisyyttä, mielipiteitä ja toiveita voidaan myös mitata standardisoidusti. Usein alueilla on myös omia aluekohtaisia ongelmia, joita kävijätutkimuksilla selvitetään. Niitä varten voidaan myös kehittää sopivia kysymysmalleja ja mittaustapoja.

Myös kävijöiden oheispalvelujen (lähialueiden majoitus-, ruoka- ja ohjelmapalvelut) kysyntää voidaan kartoittaa. Valtakunnan tason tilastointia varten laaditaan standardisoidut kysymykset.

3. Virkistysalueen taloudellinen arvottaminen: Virkistyskäytön hyötyjä tulisi pystyä vertailemaan virkistysmahdollisuuksien tarjonnan aiheuttamiin kustannuksiin, mitä varten hyötyjen yhteismitallistaminen on tarpeen. Kävijätutkimuksen yhteydessä kävijöiden kotipaikka- ja sosioekonomiset taustatiedot ovat helposti koottavissa, ja ne mahdollistavat arvottamisen matkakustannusmenetelmällä. Myös arvottamistutkimus tarvitsee standardisoituja kyselymenetelmiä. Alueen virkistyskäytön kannalta vetovoimaisten ominaisuuksien arvottaminen vaatii standardisoitujen aineistojen keräämistä useilta alueilta. Virkistysalueiden arvottamistutkimuksia tehdään erillisselvityksinä kerättyjen aineistojen pohjalta.

Kävijätutkimuksen menetelmät: Menetelmänä käytetään kyselyjä, jotka voidaan toteuttaa joko haastattelemalla, ohjatuilla kyselyillä tai seurantakirjekyselyillä. Aluekohtaisen kävijätiedon keruuseen voidaan käyttää myös manuaalista havainnointia, liikennelaskentaa, vieraskirjoja ym. havainnointiin sopivia menetelmiä.

Tulosten julkaiseminen: Tuloksena saadaan käsikirja kävijätutkimusten tekemistä varten. Menetelmällistä tietoa, lomakemalleja ja muuta tietoa aluekohtaisen tiedonkeruun apuvälineeksi julkaistaan tuottamalla myös muuta materiaalia. Keskeisistä tuloksista kirjoitetaan myös artikkeleita tieteellisiin julkaisusarjoihin.

Tulosten hyödynnettävyys: Aluekohtaisista kävijätutkimuksista tiedot kerätään valtakunnan tasolle tarjontatutkimuksen yhteydessä. Käyttötieto tallennetaan LIPAS-järjestelmään ja se on yhdistettävissä Suomen ympäristökeskuksen paikkatietoon. Standardisoiduilla kysymyksillä kerätty tieto on vertailukelpoista ja siten tilastoitavissa koko maasta. LVVI-tutkimuksen tuottamaa menetelmällistä tietoa voidaan käyttää sekä valtion että kuntien virkistysalueilla hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnan yhteydessä tehtävissä selvityksissä.

3.2 Virkistysmahdollisuuksien tarjontatutkimus

Suomessa ulkoilu ja luonnossa virkistäytyminen toteutuvat pitkälti jokamiehenoikeuksiin perustuen. Ulkoiluympäristöiksi soveltuvat periaatteessa kaikki rakentamattomat maa- ja vesialueet, puisto-, metsä-, tunturi-, pelto- tai vesialueet. Hyvät ulkoilumahdollisuudet ovat kuitenkin jatkuvasti uhattuina varsinkin Etelä-Suomessa, missä tehokas maankäyttö tai yksityisomistus ovat vähentäneet yleisten virkistysympäristöjen määrää. Toisaalta paineet luonnonsuojelun alueiden virkistyskäyttöön ovat kasvaneet sitä mukaa, kun ympäröivien alueiden laatu (pinta-ala, luonnon vetovoimaisuus, meluttomuus, saasteettomuus, saavutettavuus) eivät enää vastaa ulkoilijoiden tarpeita. Näistä seikoista johdun tarvitaan erityisesti ulkoiluun ja virkistykseen osoitettuja ja varustettuja alueita.

Virkistyskäyttö on yksi merkittävä maankäyttömuoto, jota ohjataan kaavoituksen avulla. Seutu- ja yleiskaavoissa varataan erityisesti virkistykseen sopivat alueet, kuten ulkoilu- ja retkeilyalueet sekä lähivirkistysalueet. Ulkoilu kohdistuu jokamiehenoikeuksiin perustuen myös maa- ja metsätalousvaltaisille alueille sekä rakentamattomille rannoille. Luonnonsuojelun alueet ovat luonnonoloiltaan vetovoimaisimpia ulkoilukohteita. Kansallispuistojen ohella useat soidensuojelun alueet sekä erämaa-alueet ovat loma- ja vapaa-ajan merkittävimpiä luonto- ja retkeilykohteita. Taajamissa pienehköt luonnonsuojelun alueet ovat vilkkaassa ulkoilukäytössä. Valtion maille perustetut retkeilyalueet sekä useat luonnonhoitometsät on varustettu ja hoidettu erityisesti virkistyskäyttöä varten.

Tarjontatutkimuksen tavoitteena on selvittää nykyiset yhteiskunnan tarjoamat virkistysmahdollisuudet, joilla tarkoitetaan virkistysalueita, ulkoilureittejä sekä muita virkistyspalveluita. Inventointi tuottaa valtakunnallista tietoa nykytilanteesta ja mahdollistaa mm. virkistysympäristöjen määrän ja laadun kokonaisarvioinnin.

Virkistyskäytön tarjonnan mittaamiskohteita ovat: 1) Virkistysympäristöjen, virkistysalueiden ja -palvelujen määrä ja laatu sekä sijainti. 2) sekä julkisen että yksityisen sektorin virkistysympäristön ja -palvelujen määrän muutokset ja muutostekijät.

Tutkimuksen tavoitteena on lisäksi selvittää kerättävän tiedon tekniset yhdistämismahdollisuudet sekä luoda koko maan kattava paikkatietokanta virkistysvoimavaroista. Jyväskylän yliopiston liikuntapaikkarekisteriä (LIPAS) voidaan kehittää niin, että siellä oleva ominaisuustieto on yhdistettävissä Suomen ympäristökeskuksessa rakennettavaan alueita koskevaan paikkatietokantaan. Suomen ympäristökeskuksessa on olemassa vastaavia paikkatietoaineistoja mm. luonnonsuojelualueista.

Tutkimuksen yhteydessä voidaan myös kehittää virkistysmahdollisuuksien luokittelua. Luokittelu voi jakautua esimerkiksi kolmeen osioon amerikkalaisen mallin mukaan: 1) maa-alueisiin ja luonnon (metsä)varoihin perustuvat virkistysmahdollisuudet, 2) vesistöihin perustuvat virkistysmahdollisuudet ja 3) lumeen ja jäähän perustuvat virkistysmahdollisuudet. LVVI-tutkimuksen tehtävä on selvittää Suomen oloihin sopiva luokittelu.

Jyväskylän yliopisto ja Suomen ympäristökeskus selvittävät kuntien virkistysalueiden ja -palvelujen tarjontaa sekä näiden alueiden käyttöä. Metsähallitus ja Metsäntutkimuslaitos selvittävät vastaavasti yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa valtion virkistysalueiden ja -palvelujen tarjonnan. Suomen Kuntaliitto avustaa osaltaan kuntia koskevan tiedon keruussa.

Tutkimuksessa otetaan huomioon, mitä kansainvälinen luonnonvarojen ja hyvinvointipalvelujen tilastointi vaatii Suomen tilastoilta. Myöhemminkin kotimaisia mittareita saattaa olla tarpeen muuttaa kansainväliseen vertailuun paremmin sopiviksi.

3.2.1 Virkistysmahdollisuuksien ja virkistysympäristöjen tarjonta

Tutkimusongelma: Virkistysaluejärjestelmän kehittäminen koko maan tasolla edellyttää koottua tietoa yhteiskunnan tarjoamista erilaisista virkistysmahdollisuuksista kuten virkistysalueista, ulkoilureiteistä sekä muista virkistyspalveluista ja rakenteista. Lisäksi tarvitaan tietoa virkistysympäristön laatuvaatimuksista ja vetovoimatekijöistä. Suomesta puuttuvat tilastot ja tietokannat, jotka olisi kehitetty erityisesti luonnon virkistysmahdollisuuksien kuvaamista varten.

Tarjontatutkimuksen aihe-alueet:

1. Virkistykseen osoitetut ja soveltuvat alueet: Virkistysalueiden tarjonnan selvittämiseksi ja erityisesti toimivan alueluokituksen kehittämiseksi tarvitaan sopivia mittareita kuten pinta-ala, sijainti suhteessa käyttäjiin (saavutettavuus), alueen luonnonolot ja vetovoimatekijät (vesiala, metsikkörakenne, erityiskohteet jne.), soveltuvuus eri virkistyskäyttö- ja harrastusmuotojen ympäristöksi, liikenneyhteydet, reitit, muu palveluvarustus kapasiteettitietoineen, opastus ja yhteydet muuhun palvelutarjontaan. Aluekohtainen taloudellinen tarkastelu edellyttää myös virkistysalueiden ja palvelujen tarjonnan kustannusten (pääoma- ja käyttökustannusten) arviointia. Tiedonkeruu tapahtuu kuntakyselyillä sekä valtion alueilta suoraan Metsähallitukselta ja Metsäntutkimuslaitokselta.

2. Ulkoilureitit: Ulkoilureitit edustavat ulkoilun ja retkeilyn perusvarustusta. Ne ohjaavat ulkoilua erityyppisillä alueilla tai niiden ulkopuolella sekä yhdistävät taajamissa viheralueita toisiinsa ja rakennettuun ympäristöön. Tarjonnan selvittämiseksi käytetään samoja mittareita kuten edellä, paitsi pinta-alan sijasta pituutta. Tiedonkeruu tapahtuu kuntakyselyillä sekä valtion alueilta suoraan Metsähallitukselta ja Metsäntutkimuslaitokselta.

3. Muut virkistyspalvelut: Muilla virkistyspalveluilla tarkoitetaan tiettyä tai tiettyjä virkistyskäyttömuotoja tai matkailutoimintaa palvelevia alueita tai tukikohtia, esimerkiksi golf-kentät, venesatamat tai rinnehihtokeskukset. Virkistyspalvelut voivat sijaita ns. varsinaisten virkistysalueiden sisällä tai niiden ulkopuolella. Virkistyspalveluista kootaan erityisesti palvelu- ja käyttötietoa. Tiedonkeruu tapahtuu kuntakyselyillä sekä käyttäen hyväksi valmiita rekistereitä.

4. Virkistysympäristön laatuluokitus: Virkistysympäristölle ja -alueille tulisi luoda laatuluokitus. Aikaisempaa tutkimusta on olemassa retkeilyreittien laatutekijöistä. Projektin tehtävä on selvittää virkistysympäristön laadulle arviointiperusteita. Laatuluokituksen kehittämisessä voidaan hyödyntää Suomen ympäristökeskuksen paikkatietoaineistoja (luonnonsuojelualueet, luonnonsuojeluohjelmien alueet, valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet) sekä yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmää. Metsähallituksella ja Metsäntutkimuslaitoksella on tietokannat omista virkistysalueistaan ja -palveluistaan.

5. Kaavoissa esitettyjen virkistysalueiden toteutuminen: Tarjontatutkimuksessa kootaan tietoa toteutuneista virkistysalueista. Toteutumisella tarkoitetaan sitä, että alue on virkistyskäytössä ja alueelle on rakennettu virkistyspalveluita (reitit, opastus jne.). Virkistysalueiden toteutumista voidaan verrata seutukaavojen aluevarauksiin. Suomen ympäristökeskukseen ollaan kokoamassa numeeristettujen seutukaavojen rekisteriä, joka mahdollistaa kyseisen vertailun.

6. Luonnonsuojelun ja virkistysyhteensovittaminen: Tutkimuksessa selvitetään, miten paljon suojelualueita on virkistyskäytössä sekä miten paljon virkistysalueilla on suojelualue-rajauksia/-kohteita. Lisäksi kootaan tietoa suojelualueiden virkistyskäytön tehokkuudesta ja haitoista.

Virkistysalueiden ja palvelujen tarjontatutkimuksen menetelmät: Tutkimusaihekohtaisesti sovelletaan erilaisia menetelmiä: kuntakyselyt, karttainventoinnit, aluevaraus-suunnitelmien tarkastelu sekä väestökyselyt. Tarjontatutkimuksen lomakkeet ovat liitteenä 2.

Tulosten julkaiseminen: Virkistysalueista, reiteistä ja virkistyspalveluista saadut ominaistiedot kootaan Jyväskylän yliopiston liikuntapaikkarekisteriin (LIPAS). Karttatiedot virkistysalueista tallennetaan Suomen ympäristökeskuksessa kehitettävään paikkatietokantaan, joka linkitetään Lipas-rekisteriin. Paikkatietokanta on osa ympäristöhallinnon tietojärjestelmää, joka on koko ympäristöhallinnon käytössä. Kehitteillä olevat verkko-yhteydet maakunnallisiin liittoihin ja sitä kautta kuntiin mahdollistavat laajemman käytön jatkossa. Keskeisistä ulkoilun voimavaratunnuksista julkaistaan loppuraporttina tilasto(kartta)kirjoja vuonna 2000. Tarjontatutkimuksen tuloksia julkaistaan myös osaraportteina vuosina 1999–2000, ja tuloksista kirjoitetaan lisäksi artikkeleita tieteellisiin julkaisusarjoihin. Tarjontatutkimuksen aineisto mahdollistaa erilaiset virkistysympäristöihin ja -mahdollisuuksiin liittyvät jatkotutkimukset myöhemmässä vaiheessa.

Tulosten hyödynnettävyys: Valtakunnallinen virkistysaluetietokanta yhdessä LIPAS-rekisterin kanssa tarjoaa tietoja virkistysalueista ja reiteistä, niiden käytöstä sekä ominaisuuksista kuten hallintasuhteista, varustetasosta ja luonnon vetovoimatekijöistä. Tutkimuksen yhdenmukainen tiedonkeruu mahdollistaa virkistysmahdollisuuksien tarjonnan vertailun esimerkiksi kunnittain, aluekeskuksittain tai maakunnittain. Tietoja voidaan käyttää ulkoilupolitiikan ohjauksessa, valtion alueiden virkistyskäytön ja kuntien virkistystoiminnan sekä maankäytön suunnittelussa. Virkistysaluetietokannan alueilla voidaan tarkastella virkistysalueita kolmella eri tasolla. *Kuntien lähivirkistysalueet* ovat osa kuntien viheraluejärjestelmää. *Seudullinen taso* käsittää kuntien ja virkistysalueyhdistysten taajamien reunoilla tai ulkopuolella sijaitsevat ulkoilu- ja retkeilyalueet. *Valtakunnallista tasoa* edustavat merkittävät valtion retkeilyalueet, virkistyskalastusalueet sekä luonnonsuojelualueet kuten kansallispuistot sekä erämaa-alueet.

Ajankohtaista tietoa luonnon virkistyskäytöstä tarvitaan kansainvälisiin tilastokyselyihin. Konkreettista virkistyskäyttötietoa tarvitaan mm. YVA:n yhteydessä. Tieto luonnonsuojelualueiden osuudesta ja merkityksestä virkistysmahdollisuuksien tarjonnassa mahdollistaa myös tarkastelun luonnonsuojelun ja virkistyskäytön ristiriidoista.

3.2.2 Virkistysmahdollisuuksien tarjonnan teematutkimukset

Muita virkistysmahdollisuuksien tarjontaan liittyviä tekijöitä ovat yksityisten ja julkisen luonnonvarojen saavutettavuus (esim. rannat, pienvesistöt), tiedotus virkistysmahdollisuuksista, julkisesti rahoitettu virkistyskäyttö, yksityisen sektorin kehitys ts. virkistyspalveluja tuottavat yritykset (vuokraustoiminta, opastuspalvelut, uusi varusteteknologia, järjestöt) sekä julkisen sektorin ympäristökasvatuspalvelut. Kattava virkistyskäytön taloudellinen tarkastelu edellyttää myös virkistysaluetarjonnan kustannusten arviointia.

Tarjonnan teematutkimuksia toteutetaan erillisinä selvityksinä sen mukaisesti, kuka tai mitkä tahot kiinnostuvat teematutkimusten toteuttamisesta.

Tarjonnan teematutkimusten aihealueet:

1. Ulkoilupalvelutiedon ja -tapahtumien tarjonta: Tutkittavia ja tilastoitavia tarjontatekijöitä, joita trendianalyysit edellyttävät, ovat tiedotus (karttapalvelut, lehdet ym.), kaupallinen toiminta (varusteiden myynti, palvelut), järjestötoiminta sekä ulkoilujärjestöjen jäsenmäärät, ulkoilun massatapahtumat ja niiden osanottajat (Finlandia-hiihto, Suomi meloo), vaellukset (Erävaelluksen SM ja vastaavat), pyöräilytapahtumat (maastopyöräily) sekä muut luonto- ja liikuntamatkailutapahtumat.

2. Luontomatkailun tarjonta ja kehittäminen: Tiedot luontomatkailun tarjonnasta ovat puutteellisia. Tutkimuksessa selvitetään maatalo- ja luontomatkailun sekä muun niihin liittyvän elinkeinoyrittämisen tarjonta. Lisäksi tavoitteena on selvittää, kuinka nykyinen luontomatkailun tarjonta vastaa kysyntää ja etsiä keinoja matkailuyrittämisen kehittämiseen. Tutkimuksessa kehitetään myös luontomatkailun kysynnän ja tarjonnan seurantaan sopivia mittareita.

3. Yksityisten maanomistajien tarjontapanokset luontomatkailutoiminnassa: Mikä on yksityisten maanomistajien merkitys luontomatkailutoiminnassa? Tutkimuksessa selvitetään mm. maanomistajien valmiutta olla yhteistyössä luontomatkailuyrittäjien kanssa alueiden käytön esim. reittien, tulipaikkojen ja muiden virkistyspalvelujen tarjonnassa. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan maanomistajien osallistumista esimerkiksi maisemanhoitoon, maisemavaurioiden korjaukseen sekä

perinnemaisemien ylläpitoon, jotka voivat olla luontevasti osa luontomatkailun kehittämisohjelmaa kunnassa tai kylässä.

Menetelmät: Tarjonnan teematutkimuksissa käytetään yrittäjille ja maanomistajille suunnattuja kyselyjä sekä olemassa olevia tilastoja.

Tulosten julkaiseminen: Tutkimuksen tuloksista julkaistaan kunkin teeman mukaisia tutkimusraportteja.

Tulosten hyödynnettävyys: Selvitykset matkailun yritystoiminnan muutoksista luonnon virkistyskäytön sektorilla, virkistyssektorin työllisyysvaikutuksista ja muista taloudellisista vaikutuksista kansantaloudessa ja sen osasektoreilla (matkailu, metsätalous, liikenne) tarjoavat tietoa sekä luontomatkailuun liittyvän yritystoiminnan kehittämiseen että yhteiskunnan tukitoiminnan kehittämiseen matkailua varten. Tutkimustiedosta on hyötyä myös luontomatkailuyritysten verkostoitumiselle ja yhteistyölle.

Tietokannat muodostavat virkistys- ja ulkoilupalveluiden tietopankin, jota voivat hyödyntää myös tavalliset ulkoilijat. Numeerisessa muodossa olevalla aineistolla on kysyntää, kun laaditaan GIS-sovellutuksilla virkistys- ja matkailukarttoja.

3.3 Kysynnän ja tarjonnan vertailu

Tutkimusongelma: Vastaako nykyinen ja tulevaisuuden ulkoilukertojen tarjonta niiden kysyntää? Riittääkö virkistysalueiden määrä tyydyttämään alueisiin kohdistuvaa kysyntää?

Tutkimuksen aihe-alueet

1. Pinta-alakohtaiset tarkastelut: Pinta-alakohtaisissa tarkasteluissa arvioidaan tunnuslukuja kuten ulkoilukerrat pinta-alayksikköä kohden. Tunnuslukuja muodostetaan alueellisesti lääni/maakuntatasolla, jolloin alueelliset vertailut ovat mahdollisia. Tunnuslukuja laaditaan virkistysaluetyypeittäin kohdistuen lähivirkistys- ja luontomatkailukerrat eri virkistysaluetyypeille. Omistajaryhmittäisissä tarkasteluissa arvioidaan virkistyskerrat eri omistajaryhmien alueelle omistajaryhmien virkistysaluepinta-alaa kohden. Lisäksi tunnusluvut lasketaan harrastusmuodoittain kohdistuen eri harrastusmuotojen ulkoilukertoja harrastukseen varustettua virkistysaluepinta-alaa kohden.

2. Ulkoilumahdollisuuksien tarjonnan vaikutus ulkoilun kysyntään: Alueiden tarjonnan vaikutus ulkoilukysyntään arvioidaan liittämällä alueellinen (maakunnallinen/läänitason) tarjontaindeksi kysyntäpuolen osallistumista kuvaaviin malleihin.

3. Ulkoilukertojen tarjonta/ulkoilukertojen kysyntä ennustejaksolla: Selvitetään väestöaineiston mahdollisuudet ulkoilukertojen kysyntää ja tarjontamallien luomiseen. Kysynnän ja tarjonnan vertailuun käytetään harrastusmuodoittaisia suhdelukuja.

Tulosten julkaiseminen: Kysynnän ja tarjonnan vertailun keskeiset tulokset julkaistaan loppuraporttina vuonna 2000.

Tulosten hyödynnettävyys: Valtion alueiden virkistyskäytön suunnittelu sekä kuntien virkistysvoimavarojen käytön suunnittelu hyötyy kysynnän ja tarjonnan vertailun tuottamasta tiedosta, joka osoittaa virkistysaluetarjonnan kehittämistarpeet.

4 LVVI-tutkimuksen kuvaus

4.1 LVVI-tutkimuksen toiminnan organisoiminen ja voimavarojen tarve

Tutkimukseen osallistuvat tahot

Projektin aloitteentekijä on Metsäntutkimuslaitos, joka on ottanut luonnon virkistyskäytön inventointitutkimuksen osaksi Metsämaisema ja virkistyskäyttö -tutkimushanketta. Metsäntutkimuslaitos toimii LVVI-tutkimuksen koordinaattorina.

Tutkimus toteutetaan yhteistyössä useiden tutkimuslaitosten ja yliopistojen tutkimusyksiköiden sekä tutkimustiedon tarvitsijoiden kanssa. LVVI-tutkimuksen aloitusseminaarissa 25.3.1996 perustettiin tutkimuksen suunnittelutyöryhmä. Tutkimuksen suunnittelutyöryhmä on selvittänyt tietotarpeita, eri tutkimusyksiköiden valmiuksia ja mahdollisuuksia osallistua LVVI-tutkimuksen eri osa-alueisiin sekä ulkoiluhallinnon osapuolien mahdollisuuksia ottaa rahoituksen osavastuita.

Suunnittelutyöryhmän toimintaan ovat osallistuneet seuraavat tahot ja henkilöt:

Helsingin yliopisto: Eija Pouta

Joensuun yliopisto: Olli Saastamoinen

Jyväskylän yliopisto: Sinikka Hänninen

Kauppa- ja teollisuusministeriö: Kari Tarasti (syyskuu 1997 asti)

Maa- ja metsätalousministeriö: Ville Schildt

Metsähallitus: Martti Aarnio, Tage Lampén, Heikki Ravela

Metsäntutkimuslaitos: Paula Horne, Ville Ovaskainen, Pentti Sepponen, Tuija Sievänen

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio: Airi Matila, Matti Ruotsalainen

Opetusministeriö: Kimmo Aaltonen

Sosiaali- ja terveysministeriö: Veli-Matti Risku

Suomen Kuntaliitto: Olavi Arminen (1996), Vesa Valpasvuo

Suomen ympäristökeskus: Marjo Heikkilä, Minna Kallio, Leena Kopperoinen

Ympäristöministeriö: Pekka Tuunanen

Tutkimuksen käynnistyttyä suunnittelutyöryhmä jatkaa koko projektin ajan ohjausryhmänä. Ohjausryhmä seuraa tutkimuksen etenemistä, ohjaa raportointia sekä valvoo tutkimuksen tuloksellisuutta. Tutkimuksen eri osien tarkentuessa ohjausryhmä voi käsitellä mm. yksityiskohtaiset aineistojen keruu- ja raportointisuunnitelmat sekä valmistella rahoitusesityksiä.

LVVI-tutkimuksen työnjako

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi on laajuudeltaan ja vaativuudeltaan hanke, joka on tarkoituksenmukaista toteuttaa useamman tutkimusyksikön yhteistyönä. LVVI-tutkimus toteutetaan ns. verkostoperiaatteella. Tutkimuksen työnjako perustuu kunkin tutkimusta tekevän tahon asiantuntemukseen sekä tieteellisten ja taidollisten edellytysten pohjalle. Esitutkimusvaiheessa tutkimukseen osallistui seitsemän tahoa: Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus, Helsingin yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Joensuun yliopisto ja Tilastokeskus. Päätutkimukseen tulee osallistumaan muitakin tutkimuslaitoksia kuten Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja UKK-instituutti .

LVVI-tutkimuksen rahoitus

Rahoitusvastuussa ovat eri ministeriöt valtion budjetin kautta. Osa rahoituksesta hankitaan ns. projektirahoituksena, ja osa rahoituksesta tulee tutkimuslaitosten ja muiden yhteisöjen (mm. Metsähallitus) työpanoksina. Suomen Kuntaliitto osallistuu LVVI-tutkimuksen kustannuksiin avustamalla kuntakyselyjen toteuttamisessa. Myöhemmin mukaan pyritään saamaan myös muita yhteisöjä tai liikelaitoksia, mikäli niiden taholta esiintyy sellaisia tutkimustarpeita, jotka voidaan yhdistää LVVI-tutkimuksen tutkimuskokonaisuuteen. Tutkimuksen rahoituksen pohja rakennetaan siten, että ulkoiluhallinnon eri osapuolet ottavat osavastuita sen perusteella, mitkä ovat kunkin hallinnonalan keskeiset kysymykset ja ongelmat, ja myös sen mukaan mitkä ovat vakiintuneet, aikaisemmat rahoitusvastuut luonnon virkistyskäyttöön liittyvistä hallinnollisista ja tutkimuksellisista tehtävistä.

Aikataulu 1997–2000

1. Väestökysely: väestötason esitutkimuskysely 1997, päätutkimus 1998–2000.
2. Kävijätutkimukset: menetelmien ja mittareiden standardisoiminen 1997–1999.
3. Tarjontatutkimus (LIPAS ja Suomen ympäristökeskuksentietokannat, kuntakyselyt): esitutkimus 1997, päätutkimus 1998–2000. Muut inventointitutkimukset 1998–2000.
4. Luontomatkailutoimintaan liittyvät selvitykset 1997–2000.

Tutkimustoiminnan kehittäminen tulevaisuudessa

Tulevaisuudessa luonnon virkistyskäytön valtakunnallista inventointitutkimusta varten tulisi perustaa tutkimusyksikkö sellaiseen tutkimuslaitokseen, jossa on edellytykset koko maata koskevan tiedon pitämiseen ajantasalla. Tavoitteena on luoda puitteet virkistyskäytön jatkuvalle seurannalle ja luonnon virkistyskäytön tutkimuksen kehittämiseksi. Tutkimusyksikön sijoituspaikaksi sopivat tutkimuslaitokset, joissa on jo käynnissä olevaa virkistyskäytön tutkimusta tai jotka ovat muuten viitekehykseltään ja tavoitteiltaan sopivia. Tällaisia laitoksia ovat esimerkiksi Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus ja Tilastokeskus.

4.2 Tutkimuksen käynnistyminen 1996–1997

LVVI-seminaari 25.3.1996 Helsingissä: Seminaarissa keskusteltiin luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -tutkimuksen 1) tarpeellisuudesta, 2) tavoitteiden asettelusta, 3) toteuttamismahdollisuuksista sekä 4) yhteistyön osapuolista ja työtaivoista. Seminaarissa jokainen osallistuva yhteisö esitti valmistellun suullisen ja kirjallisen puheenvuoron. Seminaarin puheenvuoroista ja aineistosta laadittiin muistio (Karjalainen & Sievänen, LVVI-muistio 1996). Seminaariin osallistui 14 eri yhteisöstä 25 henkilöä.

Suunnittelutyöryhmän työskentely: Suunnittelutyöryhmä on pitänyt useita kokouksia vuosina 1996–97. Suunnittelutyöryhmä on työskennellyt sekä yhtenä ryhmänä että jaetuna kahteen työvaliokuntaan eli kysyntä- ja tarjontatyöryhmiin. Työtä on koordinoanut Tuija Sievänen. Kokouksista on laadittu muistiot.

LVVI-seminaari 25.11.1997 OP-opistolla Helsingissä: Seminaarissa esiteltiin LVVI-hankkeen tutkimussuunnitelma ja esitutkimuksen alustavat tulokset. Tutkimuksen kotimaisen arvioinnin tekivät eri ministeriöiden, Metsähallituksen ja Kuntaliiton edustajat. Kansainvälisen arvioinnin teki Dr. Ken Cordell (US Forest Service). Seminaarissa kuul-

tiin myös eri tutkimustahojen ja muiden tiedonkäyttäjien näkemyksiä LVVI-tiedon hyödynnettävyydestä. Seminaariin osallistui 56 henkeä mm. kunnista, maakuntien liitoista, oppilaitoksista, kansalaisjärjestöistä ja luontomatkailuyrityksistä.

4.3 Esitutkimus 1997

Esitutkimuksen tavoitteet

Esitutkimuksen tavoitteet olivat tutkimusmenetelmien kokeilu, yhteistyömuotojen kehittäminen sekä kustannusarvioiden laatiminen koko maata koskevien tutkimusten tekemiseen.

Kysyntätutkimuksen esitutkimus kohdistui kolmeen kuntaan (Turku, Polvijärvi ja Enontekiö), joista kustakin poimittiin 150 henkilöä eli yhteensä 450 henkilöä.

Tarjontatutkimuksen esitutkimus kohdistui viiteen kuntaan, joista kaupunkikuntia edustivat Hämeenlinna ja Turku sekä maaseutukuntia Enontekiö, Kuhmo ja Polvijärvi.

Esitutkimukseen osallistuneet tahot

Kysyntätutkimus

Metsäntutkimuslaitos: Tuija Sievänen, Ville Ovaskainen, Paula Horne

Helsingin yliopisto: Eija Pouta

Tilastokeskus: Hannu Virtanen

Joensuun yliopisto: Olli Saastamoinen ja Petri Rinne

Tarjontatutkimus

Suomen ympäristökeskus: Marjo Heikkilä, Leena Kopperoinen

Jyväskylän yliopisto: Sinikka Hänninen

Suomen kuntaliitto: Vesa Valpasvuo

Metsäntutkimuslaitos: Tuija Sievänen

Metsähallitus: Heikki Ravela, Martti Aarnio, Tage Lampén

Esitutkimuksen työvaiheet ja aikataulu

Kysyntätutkimuksen keskeinen tehtävä oli väestökyselyn kokeileminen. Esitutkimusvaiheessa rakennettiin kysymyslomakkeet sekä puhelinhaastattelua että postikyselyä varten. Lomakkeet tehtiin kevään aikana sekä viimeisteltiin syksyllä. Kyselyt toteutettiin loka- joulukuussa.

Tarjontatutkimuksessa laadittiin kyselylomakkeet sekä kuntien että valtion käyttöön. Lomakkeilla kerättiin tietoa virkistysalueista, reiteistä sekä muista virkistyspalveluista. Samalla koottiin karttatietoa alueista. Koekysely tehtiin syys- lokakuussa ja se postitettiin viiteen koekuntaan sekä Metsähallitukselle ja Metsäntutkimuslaitokselle.

Esitutkimuksen työnjako ja rahoitusvastuut

Kysyntätutkimuksen lomakkeiden suunnittelusta ovat vastanneet Metsäntutkimuslaitos ja Helsingin yliopisto sekä viimeistelystä myös Tilastokeskus. Kyselylomakkeita arvioitiin laajalla kommenttikierroksella (yhteensä noin 50 kommentoijaa). Aineiston keruun suoritti Tilastokeskus. Rahoittajia olivat maa- ja metsätalousministeriö, opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, ympäristöministeriö sekä Metsäntutkimuslaitos.

Lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö rahoitti osaselvityksen ”Luontomatkaillen työllisyys- ja tulovaikutukset paikallistasolla”, joka tehtiin Joensuun yliopistossa.

Tarjontatutkimuksen lomakkeet suunniteltiin Suomen ympäristökeskuksessa yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen, Metsähallituksen ja Jyväskylän yliopiston kanssa. Lomakkeet kiersivät vastaavasti laajalla kommenttikierroksella kuten kysyntätutkimuksen lomakkeet. Jyväskylän yliopistossa kehitettiin LIPAS-rekisteriä virkistyskäyttötutkimukseen soveltuvaksi.

Tarjontatutkimuksen rahoittajia olivat Suomen ympäristökeskus, ympäristöministeriö ja opetusministeriö.

Esitutkimuksen tulokset: Esitutkimuksen tuloksia esitellään tässä esitutkimusraportissa osassa 3. Lomakkeet ovat liitteinä 1 ja 2.

Tutkimuksen arviointi esitutkimusvaiheessa: Esitutkimusvaiheen lopuksi järjestettiin tutkimuksen arviointiseminaari (25.11.1997). Tutkimusta arvioivat ulkoiluhallinnon edustajat ja virkistyspalvelujen suunnittelijat käytännön tietotarpeiden näkökulmasta. Kotimaiset tutkijat ja kansainvälinen arvioitsija tarkastelevat LVVI-tutkimusta tieteellisesti kannalta. Seminaarin puheenvuorot on julkaistu tämän raportin toisessa osassa.

4.4 Päättötutkimuksen toteuttaminen

4.4.1 Kysyntätutkimus

Väestökysely

Väestökysely toteutetaan puhelinhaastatteluilla ja postikyselyillä. Puhelinhaastattelu koskee ulkoiluharrastuksiin osallistumista ja frekvenssejä. Postikyselyllä selvitetään viimeiseen ulkoilukertaan ja ulkoilun takia tehtyyn matkaan liittyviä tekijöitä sekä alueellista ja ajallista vaihtelua kuvaavia muuttujia. Lisäksi postikyselylomakkeessa on vaihtuvana osana teematutkimusten kysymykset. Kysely toteutetaan kahden vuoden aikana siten, että haastatteluja tehdään joka toinen kuukausi. Postikyselylomake lähetetään ulkoilua harrastaville henkilöille, jotka puhelinhaastattelussa suostuvat ottamaan vastaan jatkokyselyn. Postikyselylomake lähetetään haastattelukuukauden lopussa, viikon päästä muistutuskortti, ja vielä kuukauden päästä vastaamattomille lomakekarhu. Puhelinhaastattelulla arvioidaan saatavan noin 10 000 havaintoa ja postikyselyllä noin 5 000–6 000 havaintoa.

Väestökyselyn perusosan suunnittelusta, analyysistä ja raportoinnista vastaavat Metsäntutkimuslaitos, Helsingin yliopisto ja Tilastokeskus. Tilastokeskus kerää koko väestöä koskevan puhelinhaastattelu- ja postikyselyaineiston.

Väestökyselyyn liittyviä teematutkimuksia tekevät useat tahot. Toteutettavia teematutkimuksia ovat virkistyskäytön arvottomistutkimus (Metla), luontomatkailun kysyntä- ja tarjontatutkimus (Joensuun yliopisto, Metla), virkistyskalastajien profiilit (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos) ja muut harrastajatypologiat (Metla) sekä ulkoilun esteitä hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia selvittävä tutkimus (UKK- instituutti).

Kävijätutkimukset

hankkeen tutkijat kehittävät aikaisemmin tehtyjen kävijätutkimusten kokemusten pohjalta lomakemalleja, joita testataan eri tyyppisillä virkistysalueilla ja ulkoilureiteillä. Lomakemallien käsittelyyn kehitetään myös raportointimalleja, jotka helpottavat tulosten esittämistä ja mahdollistavat samalla myös eri alueilta koottavien tulosten vertailun.

Kävijätutkimusten kehittämistyöstä vastaavat Metsäntutkimuslaitos ja Helsingin yliopisto yhdessä Metsähallituksen omaisuuspalvelujen ja luonnonsuojeluyksikön sekä Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusmetsien kanssa. Lomakkeiden testauksen kohdealueita ovat Pallas-Ounastunturin kansallispuisto, Iso-Syötteen retkeilyalue (esitetty perustettavaksi kansallispuistoksi) sekä Evon retkeilyalue. Kuntia, jotka olisivat kiinnostuneita osallistumaan kehittämistyöhön, pyritään saamaan jatkossa mukaan tutkimukseen.

4.4.2 Tarjontatutkimus

Kunnat

Kuntien virkistysmahdollisuuksista kerätään tietoa kyselylomakkeiden avulla. Lomakkeet muokataan esitutkimuksen palautteen perusteella. Ominaisuustietoa (varustus, palvelut, opastus, harrastusmahdollisuudet, luonnonolot, vetovoimatekijät, käyttö, kävijät jne.) kootaan virkistysalueista sekä ulkoilureiteistä ja soveltuvin osin muista virkistyspalveluista. Alueista pyydetään rajaukset peruskartalle (1:20 000).

Kuntakysely toteutetaan kolmessa vaiheessa. Vuonna 1998 kysely kohdistuu sataan kuntaan, vuonna 1999 sataanviiteenkymmeneen kuntaan ja vuonna 2000 kyselyn saavat loput kaksisataa kuntaa. Vuonna 1998 suunnitellaan Suomen ympäristökeskuksessa valtakunnallinen virkistysaluetietokanta ja Jyväskylän yliopistossa jatketaan LIPAS-rekisterin kehittämistä.

Karttatiedot (alueet) käsitellään Suomen ympäristökeskuksessa ja tallennetaan paikkatietokantaan. Virkistysalueiden, reittien sekä muiden virkistyspalveluiden ominaisuustiedot kootaan Jyväskylän yliopiston LIPAS-rekisteriin, joka linkitetään Suomen ympäristökeskuksen paikkatietokantaan.

Valtio

Metsäntutkimuslaitos ja Metsähallitus toteuttavat tarjontakyselyn tahoillaan. Kyselylomakkeet laaditaan yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Tietoa kootaan virkistyskäytössä olevista luonnonsuojelualueista (kansallispuistot, luonnonpuistot, soidensojelualueet, muut mahdolliset luonnonsuojelu- ja luonnonsuojeluohjelmien alueet), erämaa-alueista, valtion retkeilyalueista, luonnonhoitometsistä ym. retkeilyalueista sekä ulkoilureiteistä/-reitistöistä ja muista virkistyspalveluista. Tiedot kootaan vastaavasti kuten kuntakyselyssä.

Eri tutkimuslaitokset toteuttavat virkistyskäytön tarjonnan teematutkimuksia tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa tutkimusrahoituksen sallimissa rajoissa. Erillisselvitysten kohteiksi jäävät ainakin matkailusektorin tarjonnan, erityisesti maaseutu- ja luontomatkailun voimavara selvitykset.

4.4.3 Kysynnän ja tarjonnan vertailu

Kysynnän ja tarjonnan vertailu tapahtuu osatutkimusten toteuttajien yhteistyönä. Metsäntutkimuslaitos ja Helsingin yliopisto vastaavat kysynnän mallittamisesta. Suomen ympäristökeskus toteuttaa alueelliset indeksit ja tuottaa tiedon virkistysalueiden määräästä maakuntatasolla.

4.5 LVVI-tutkimusten hyödyt virkistyspalvelujen suunnittelussa ja ulkoilupolitiikan suuntaamisessa

Tutkimus ja sen tulokset voivat vaikuttaa virkistysalueisiin liittyvään päätöksentekoon monella taholla. Tutkimus lisää yleistä tietoisuutta luonnon virkistyskäytöstä sekä valtion ja kuntien hallinnossa että kansalaisten taholla. Käytäntöön sovellettuna tietoa hyödynnetään myös kansalaisille suunnattuihin oppaisiin ja valistusmateriaaleihin, kuten terveysvalistukseen sekä tiedottamiseen. Tutkimuksen tuloksilla on käyttöä ensisijaisesti voimavarojen ohjaamiseen ja virkistyspalvelujen suunnitteluun liittyvissä tehtävissä (kaavoitus, investoinnit virkistyspalveluihin ym.). Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan käyttää tehtäessä yksittäisiä virkistysaluepäätöksiä. Toisaalta tutkimuksen avulla useita virkistysaluehankkeita voidaan asettaa tärkeysjärjestykseen. Koko maata koskevista tiedoista on hyötyä ohjeistojen, menetelmien ja suunnitteluun tarvittavien työkalujen kehittämisessä (luokitukset, mitoitusperusteet ym.). Tutkimuksen avulla voidaan lisäksi osoittaa jo tehtyjen virkistysaluepäätösten tai myös virkistysalueista vastaavan valtion tai kuntien hallinnon oikeutus.

Matkailun kysynnän ennusteet tarjoavat tietoa sekä luontomatkailuun liittyvän yritystoiminnan kehittämiseen että yhteiskunnan tukitoiminnan kehittämiseen matkailua varten. Tutkimustiedosta on hyötyä myös luontomatkailuyritysten verkostoitumiselle ja yhteistyölle.

Koko maata koskevaa tietoa luonnonvarojen virkistyskäytöstä ja käytettävissä olevista voimavaroista tarvitaan erilaisiin kansainvälisiin tilastokyselyihin ja vertailuihin. Valtakunnallinen virkistysaluetietokanta yhdessä LIPAS-rekisterin kanssa tarjoaa tietoja alueista ja reiteistä, niiden käytöstä sekä ominaisuuksista kuten hallintasuhteista, varustetasosta ja luonnon vetovoimatekijöistä.

Luonnon virkistyskäytön tutkimus tuottaa taustatietoa erityisaiheita koskeviin selvityksiin sekä vaikuttavuusanalyysihin, esim. YVA:n yhteydessä. Myös yhteiskuntatieteellinen (esim. vapaa-ajan sosiologia) tutkimus hyötyy koko väestöä kuvaavasta tiedosta. Luonnonvarojen kestävä käytön indikaattorit perustuvat erilaisten käyttömuotojen tilastointiin. Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän kehittäminen on yksi sovellutuskohde. Myös ulkoilun kansalaisjärjestöt ja tavalliset ulkoilijat saavat tietoa perustellakseen omia näkökantojaan ulkoilupolitiikasta. Koko valtakuntaa koskevat tiedot ovat ulkoilumahdollisuuksien kehittämistä ja luonnon virkistyskäyttöä koskevan päätöksenteon tukena.

5 Kansainvälinen ja kotimainen yhteistyö

LVVI-projektin suunnitteluvaiheessa mukana olevien tahojen lisäksi pyritään laajaan yhteistyöhön mahdollisimman monien kotimaisten tutkimus- ja tiedontarvitsijatahojen kanssa. Tiedon tarvitsijoista liikenne-, sisä- ja työvoimaministeriöt ovat mahdollisia yhteistyöhön mukaan tulevia tutkimuksen rahoittajia. Luonnon virkistyskäytön tutkimusta suunniteltaessa pyritään yhteistyöhön ennen kaikkea hyvinvointitekijöitä ja liikunnan terveysvaikutuksia tutkivien tahojen kanssa. UKK-instituutti on kiinnostunut ulkoilun esteitä ja arvostuksia koskevasta tutkimuksesta. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on kiinnostunut toteuttamaan virkistyskalastajia koskevan teematutkimuksen. Valtion maiden haltijoiden (Metsähallitus ja Metsäntutkimuslaitos) kanssa yhteistyössä toteutetaan aluekohtaisten kävijätutkimusten kehittäminen sekä valtionalueita koskeva teematutkimus. Luontomatkailun teematutkimusta suunnitellaan yhdessä kauppa- ja teollisuusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön ja Matkailun edistämiskeskuksen kanssa. Projektissa käytetään asiantuntijoina myös ulkoilun kansalaisjärjestöjä.

Kansainvälinen yhteistyö on käynnistynyt ensin Yhdysvaltojen kanssa. Yhdysvalloissa on jo vuonna 1960 tehty ensimmäinen valtakunnallinen virkistyskäytön inventointiprojekti, ja parhaillaan on käynnissä kuudes. Yhdysvaltojen virkistyskäytön inventointiprojektin haasteita ovat trendien seuraaminen, joka perustuu aikaisempien inventointien tuloksiin, sekä aineiston kerääminen kysyntämalleihin perustuviin ennusteisiin.

Dr. H. Ken Cordellin toimipaikka on U.S. Forest Service, Athens, Georgia. Dr. H. Ken Cordell on viimeisimmän valtakunnallisen virkistyskäytön inventointitutkimusprojektin johtaja. Sen lisäksi hänellä on useita kansallisia tehtäviä Forest Service'ssä sekä omia tutkimusvastuita. Viime vuosina hän on toiminut mm. National RPA Resource Specialist ja SRS Human Dimensions Team Leader -tehtävissä. Hän edustaa sekä tieteellisesti että käytännön kokemuksen kautta virkistyskäytön inventoinnin asiantuntemuksen huippua.

Suomen ja Yhdysvaltojen välisen yhteistyön tavoitteita ovat 1) jakaa tietoja ja kokemuksia virkistyskäytön inventoinnin tutkimusmenetelmistä ja aineistoista molemmissa maissa, mikä auttaa vahvistamaan tietoa ja käsityksiä pitkän aikavälin virkistyskäytön kysynnän ja tarjonnan arvioinnille sekä Suomessa että Yhdysvalloissa, 2) pohtia Suomeen tarvittavan LVVI-tutkimusyksikön perustamisedellytyksiä, tavoitteita ja rakennetta, 3) käynnistää pitkäntähtäimen arviointimenettely inventointitutkimukselle sekä 4) mittausvälineistön ja otantastrategian kehittäminen inventointitutkimusta varten käyttäen hyväksi sekä USA:n onnistuneita kokemuksia että epäonnistumisia. Yhteistyö jatkuu inventointitutkimuksen edistyessä siten, että tavoitteena on 5) rakentaa mahdollisuudet yhteistyöhön myös muilla ulkoilututkimuksen alueilla.

Yhteistyö tarkoittaa, että suomalaiset tutkijat ja ulkoiluhallinnon virkamiehet sekä Ken Cordell ja muut yhdysvaltalaiset asiantuntijat vaihtavat näkemyksiä virkistyskäytön inventoinnin tarpeesta ja tarvittavasta aineistosta sekä eri tahojen kiinnostuksesta joko rahoittaa tutkimusta ja/tai osallistua itse tutkimukseen. Tutkimusprojektin suunnittelu ja keskustelut eri yhteistyötahojen kanssa Suomessa ovat ensimmäinen käytännön tehtävä. Tämä tehtävä edellyttää yhteistyötapaamisten järjestämistä sekä Suomessa että Yhdysvalloissa. Yhteistyö jatkuu ainakin ensimmäisen inventointivaiheen (1997–2000) ajan. Ken Cordell on käytettävissä arvioijana tutkimuksen eri vaiheissa. Hän välittää kehittämisajatuksia sekä tietoa amerikkalaisten kokemuksista yhteistyöprojekteista ulkoilututkimuksen alueella.

Hanketutkijat ottavat yhteyksiä myös muihin amerikkalaisiin ja eurooppalaisiin asiantuntijoihin tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan. Kokemuksia vastaavista valtakunnallisista inventointitutkimuksista löytyy esimerkiksi Minnesotasta (USA), Hollannista, Englannista ja Tanskasta. EU-hallinnon vaatimukset ja mahdolliset tulevaisuuden tilastointitarpeet selvitetään myös. Hanke kutsuu asiantuntijoita muista Euroopan maista tai tekee muita tarvittavia selvityksiä.

Tutkimuksen alkuarviointi toteutui marraskuussa 1997, ja keväällä 1998 kansainvälisen arvion teki Dr. Ken Cordell. Tutkimuksen loppuevaluointi toteutetaan inventoinnin valmistuttua vuonna 2000. Tällöin arviointityöhön pyritään saamaan useita kansainvälisiä arvioitsijoita.

Kirjallisuus

Tähän on koottu luonnon virkistyskäytön inventointitutkimusta koskevaa sekä ulkomaista että kotimaista kirjallisuutta.

Ulkomainen kirjallisuus:

- Aiken, R. 1994. Fishing, Hunting and Wildlife-Associated Recreation Trends. 1980–1990 Division of Federal Aid, U.S. Fish and Wildlife Service, Washington D.C. 20240.
- An Act to promote the coordination and development of effective programs relating to outdoor recreation and for other purposes. Public Law 88–29. 88th Congress, s. 20 May 28. 1963.
- CBS Statistics Netherlands. (1970, 1975, 1979, 1982, 1984/85). Struktuuronderzoek naar Dag-en Verblijfsrecreatie.
- 1990/91. Onderzoek Dagrecreatie.
- 1991. Recreatievoorzieningen 1989.
- Cordell, H. K. 1995. Trail Recreation Participation Trends. Paper presented in Outdoor Recreation and Tourism Trends Symposium and The National Park and Recreation Planning Conference. St. Paul, Minnesota. May 11.–17. 1995. (Forest Service, Outdoor Recreation & Wilderness Group. Athens, GA).
- Cordell, H. K. (ed.). 1998. RPA Assessment of Outdoor Recreation, USDA Forest Service, Athens, GA.
- & Bergstrom, J. C. 1991. A Methodology for Assessing National Outdoor Recreation Demand and Supply Trends. Leisure Sciences 13: 1–20.
- Duffield, B. S. & Long, A. 1979. Large Scale Recreation Participation Surveys: Lessons for the Future. A Countryside Commission Working Paper. WP16.
- Dutch Bureau for Tourism (NMT) 1995. Holidays by Dutch 1994.
- Faye, A. og Herigstad, H. 1984. Endringene i friluftslivsvanene i Norge 1970–1982. Teoksessä: Seminar om forskning vedrørende friluftsliv og rekreasjon. Lysebu 31.10–2.11.1983. Nordisk Ministerråd. Miljørapport 1984:1. s.118–150.
- Friluftslivet i Sverige. Del 1. 1964. Statens offentliga utredningar 1964:47. Stockholm.
- Gold, S. M. 1980. Recreation Planning and Design. Mc Graw-hill Book Company, USA.
- Hof, J. G. and Kaiser, H. F. 1983. Long-term Outdoor Recreation Participation Projections for Public Land Management Agencies. Journal of Leisure Research, Vol.15 (1):1–14.
- Jensen, F. S. & Koch, N. E. 1997. Friluftsliv i skovene 1976/77–1993/94. Forskningsserien Nr. 20. Forskiningscentret for Skov & Landskap. 215 s.

- Kaltenborn, B. P. & Vorkinn, M. 1993. Vårt friluftsliv. Aktiviteter, miljøkrav og forvaltningsbehov. Temahefte 3. Norsk institutt for naturforskning. 141 s.
- Kardell, L. 1972. Bogesundslandet som rekreationkälla. En studie av ett skogs områdes utnyttjande till rörligt friluftsliv. Forskningsstiftelsen Skogsarbeten, redogörelse nr. 4. Stockholm. 40 s.
- 1982. Hur Linköpingsborna utnyttjar sina stadnära skogar. Sveriges Lantbruksuniversitet. Avdelningen för landskapsvård. Rapport 23, 86 s. + 2 bilag.
- & Pehrson, K. 1978. Stockholms friluftsliv: vanor och önskemål. En omkät- och intervjustudie. Stocholmers outdoor: use of nature areas. A mail questionnaire and a home interview study. Sveriges Lantbruksuniversitet. Avdelningen för Landskapsvård. Rapport 13. 112 s.
- Koch, N. E. 1978. Skovens friluftsfunktion i Danmark. I del. Befolkningens anvendelse af Landets skove. Forest recreation in Denmark. Part I. The use of the Country's forest by the Population. Særtryk af Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark, beretning nr. 294, bd. XXXV, h.3, København.
- 1980. Skovens friluftsfunktion i Danmark. II del. Anvendelsen af skovene regionalt betragtet. Forest recreation in Denmark. Part II. The use of forests considered regionally. Særtryk af Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark, beretning nr. 309. bd. XXXVII, h. 2. København.
- 1984. Skovens friluftsfunktion i Danmark. III del. Anvendelsen af skovene lokalt betragtet. Forest Recreation in Denmark. Part III. The use of the Forests Considered locally. Særtryk af Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark, beretning nr. 330, bd. XXXIX, h. 2. 1984.
- Lieber, S. R. & Fesenmaier, D. R. 1983. Recreation Planning and Management. Venture Publishing, State College, Pennsylvania. 393 p.
- Lindhagen, A. 1996. Forest Recreation in Sweden. Four Case Studies Using Quantitative and Qualitative Methods. SLU Department of Environmental Forestry, Report 64, 1996.
- Ministerie van Cultur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Staatsuitgeverij, Den Haag (1981). Studierapport behoeftering op het gebied van de openluchtrecreatie'
- Minnesota Department of Natural Resources. 1990. Minnesota's outdoor legacy: Strategies for the '90's. Statewide Comprehensive Outdoor Recreation Plan for 1990–1994. St. Paul, MN.
- National Register of Recreational Land. 1993. Sports Council. England.
- National Resource GIS. Sports Council project of developing a GIS of national resources used for sport and recreation in England.
- National Survey of Fishing, Hunting, and Wildlife-Associated Recreation. 1991. U.S. Department of the Interior, Fish and Wildlife Service, U.S. Department of Commerce, Economics and Statistics Administration, Bureau of the Census. Issued in March 1993.
- Nationwide Recreation Survey. 1982–1983 U.S. Department of the Interior. National Park Service.
- Outdoor Recreation Briefing papers 1986. Prepared for the Commission on Minnesotans Outdoors in conjunction with a statewide reassessment of future outdoor recreation needs. Minnesota Department of Natural Resources, Department of Energy and Economic Development, Division of Community Development and Office of Tourism. State Planning Agency, Minnesota.

- Nordisk Ministerråd 1987. Nærrekreation – friluftsliv og fysisk planlægning i Norden. *NORD* 1987:15. Miljørapport 1987:4.
- ORRRC, 1962. (Outdoor Recreation Resources Review Commission). *Outdoor Recreation for America*. Study reports 1–27. Washington D.C., U.S. Government Printing Office.
- The Recreation Imperative. 1974. The Nationwide Outdoor Recreation Plan prepared by the Department of the Interior. Committee on Interior and Insular Affairs. 93d, 2d Session Committee Print.
- ROS Users Guide. United States Department of Agriculture. Forest Service.
- Scottish Tourism and Recreation Planning Studies. Countryside Commission for Scotland, Scottish Sports Council, Scottish Tourist Board, and the Forestry Commission. DART publication No 47. 1977.
- Statens Naturvårdverk (edit.). 1974. Fritid-friluftsliv. En undersökning av vanor och önskemål hos den vuxna tätortsbefolkningen 1973. Statens Naturvårdsverk 1974:20.
- Statistisk Sentralbyrå 1971: NOS Ferienundersokelsen 1970.
- 1975: NOS Ferienundersokelsen 1974.
 - 1980: NOS Ferienundersokelsen 1978/79.
 - 1983: NOS Ferienundersokelsen 1982.
- Stynes, D. J. 1986. Recreation Forecasting Methods. In: A literature review President's Commission on Americans Outdoors. Washington D.C., U.S. Government Printing Office. Demand 33–49.
- The Third Nationwide Outdoor Recreation Plan. 1979. U.S. Department of the Interior. Heritage Conservation and Recteeion Service, U.S. Government Printing Office, Washington D.C. 20402.
- 1993 UK Leisure Day Visits Survey. CRN Agencies (the Countryside Commission, Countryside Commission for Wales, the Scottish Natural Heritage, the Scottish and Wales Tourist Boards, the Forestry Commission and British Waterways). *Countryside Recreation Network News Vol 2(1): 7–12*.
- Walsh, R. G. 1986. *Recreation Economic Decisions: Comparing Benefits and Costs*. Colorado State University. Venture Publishing Inc. State College, Pennsylvania. 637 p.
- Whiteman, A. 1993. *Forest Visitor Numbers*. Forestry Commission. Research Note 237.

Kotimainen kirjallisuus:

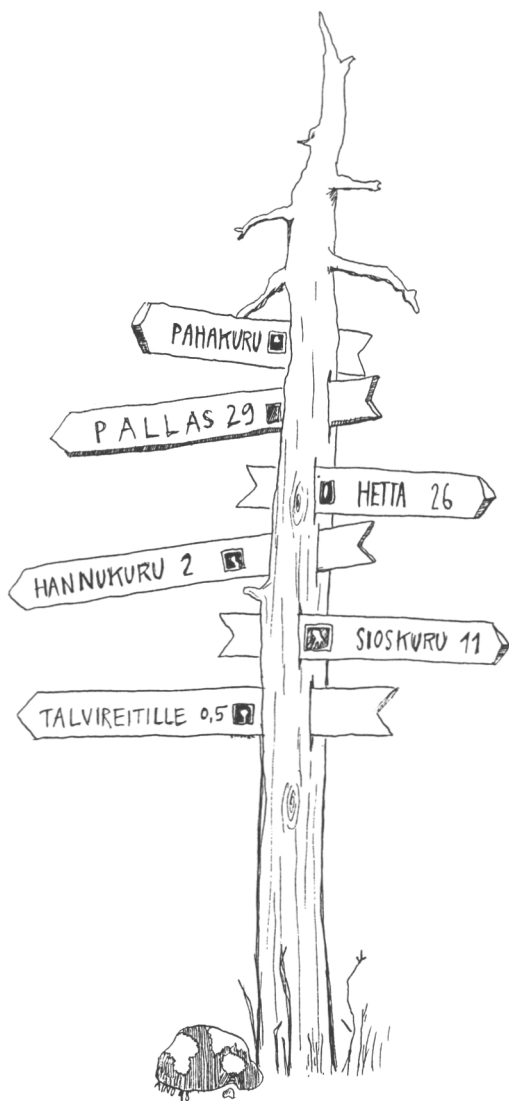
- Antikainen, Uusitalo & Ventola. 1993. Taajaman viheralueiden hoitoluokitus. Luokitus- ja hoito-opas. Maisema ja Ympäristö Oy. Kaupunginpuutarhurien Seura ry. 32 s.
- Liikkanen, M. & Pääkkönen, H. (toim.) 1993. *Arjen kulttuuria. Vapaa-aika ja kulttuurihar- rastukset vuosina 1981 ja 1991*. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:2.
- Pääkkönen, H. Toikka, A. & Hyytiäinen, P. 1993. *Vapaa-aika numeroina 4*. Liikunta, ulkoilu, järjestö- ja muu osallistuminen, lomat, hovit. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:6.
- Niemi, I., Kiiski, S. & Liikkanen, S. 1981. *Suomalaisten ajankäyttö 1979*. Tilastokeskus. Tutkimuksia N:o 65. Helsinki.
- & Pääkkönen, H. 1989. *Ajankäytön muutokset 1980-luvulla*. Tilastokeskus. Tutkimuksia 153.
 - & Pääkkönen, H. 1992. *Ajankäyttö 1992*. Tilastokeskus. Tutkimuksia 183.
 - Pääkkönen, H., Rajamäki, V., Laaksonen, S. ja Lauri, J. 1991. *Vuotuinen ajankäyttö. Ajankäyttötutkimuksen 1987–88 taulukot*. Tilastokeskus. Tutkimuksia 183 B.

- Pehkonen, J. 1991. Kuntoilu-, liikunta- ja urheilulajien harrastaminen Suomessa vuonna 1991. Osa 1. Liikunnan harrastaminen. Suomen Valtakunnan Urheiluliitto. Kehittämispalvelut. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1991. 20 s.
- Peura, P. & Inkinen, M. 1994. Lauhavuoren ja Seitsemisen kansallispuistojen kävijät ja käyttö kesällä 1993. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A No 30.
- Saastamoinen, O. 1972. Saariselän-Itäkairan alueen virkistyskäyttö. Summary: The recreational use of the Saariselkä-Itäkaira area. Moniste. Metsäntutkimuslaitos. Helsinki. 171 s.
- 1979. Valaistun hiihtoreitin käytön ajallinen vaihtelu. *Silva Fenn.* 13: 101–106.
- & Sievänen, T. 1981. Keravan ja Rovaniemen lähimetsien virkistyskäytön ajallinen vaihtelu. Summary: Time patterns of recreation in urban forests in two Finnish towns. *Folia Forestalia* 473 s. 1–24.
- Seutukaavojen virkistysaluevaraukset. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. Selvitys 3/1988.
- Sievänen, T. 1980. Keravan metsien virkistyskäyttö. Helsingin yliopisto. Maankäytön ekonomian laitos. Pro gradu -tutkielma. 100 s.
- 1984a. Comparison of Different Methods in the Inventory of Urban Forest Recreation. Julkaisussa: Saastamoinen, O. Hultman, S.-g., Koch, N. E. & Mattson, L. (eds.). Multiple-use Forestry in the Scandinavian Countries. *Communicationes Instituti Forestalis Fenniae* 120: 64–72.
- 1984b. The Recreational Use of Urban Forest in Rovaniemi. Julkaisussa: Saastamoinen, O. Hultman, S.-g., Koch, N.E. & Mattson, L. (eds.). Multiple-use Forestry in the Scandinavian Countries. *Communicationes Instituti Forestalis Fenniae* 120: s. 60–63.
- 1990. Recreation Demand Research in a Scandinavian Context. In: International Union of Forest Research Organizations. XIX World Congress. Montreal, Canada 5–11. 8.1990. Proceedings. Division 6. s. 73–83.
- 1992a. Aulangon ja Ahveniston ulkoilualueiden käyttö ja kävijät. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 415. 70 s. + liitteet.
- 1993. Kaupunkiväestön ulkoilukäyttäytyminen ja ulkoilualueiden käyttö. *Folia Forestalia* 824 s. 1–62.
- 1995. Reittiharrastaminen Suomessa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 577, 75 s.+liitteet.
- Suomalaisten lomattomuudet ja lomamatkailu vuonna 1985. Matkailun edistämiskeskus. MEK A:55. 1986.
- Ulkoilututkimuksen kehittäminen Suomessa 1986–1990. Ympäristöministeriö. Ympäristön- ja luonnonsuojeluosaston julkaisu C:12. 1985.
- Ulkoilututkimus 1979. Sisäasiainministeriön ympäristönsuojeluosaston julkaisu, N:o 5. 1980. 45 s. + liite.
- Vuolle, P., Telama, R. & Laakso, L. (toim.) 1986. Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Valtion painatuskeskus. Helsinki. 288 s.
- Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. 1992. Viheralueiden käsitteistöt. Helsinki. Selvitys 10.
- Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. 1992. Taajaman viheralueet. Käyttö- ja hoitoluokitus. Helsinki. Selvitys 5.

Muut lähteet:

- de Vries, S. 1996 & 1997. Correspondence with Tuija Sievänen January 17, 1996 and November 21, 1997.

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi
LVVI

OSA 2

LVVI-tutkimuksen arviointi

LVVI-tutkimuksen arviointi

Sisälllys

LVVI-tutkimus kauppa- ja teollisuusministeriön näkökulmasta <i>Bengt Pihlström, Kauppa- ja teollisuusministeriö</i>	37
Miksi tietoa luonnon virkistyskäytöstä tarvitaan? <i>Kimmo Aaltonen, Opetusministeriö</i>	38
LVVI-tutkimuksen arviointi ympäristöministeriön näkökulmasta <i>Pekka Tuunanen, Ympäristöministeriö</i>	39
Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointiprojekti <i>Veli-Matti Risku, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö</i>	40
Mitä maa- ja metsätalousministeriö odottaa LVVI-tutkimukselta? <i>Ville Schildt, Maa- ja metsätalousministeriö</i>	41
LVVI-tutkimusta koskevat kommentit <i>Tage Lampén, Metsähallitus</i>	43
Miten virkistyskäyttö voidaan ottaa huomioon metsävarojen käytön suunnittelussa? <i>Jyrki Kangas, Metsäntutkimuslaitos</i>	44
LVVI-tutkimuksen arviointi Suomen Kuntaliiton näkökulmasta <i>Vesa Valpasvuo, Suomen Kuntaliitto</i>	45
LVVI-tietojen käyttö virkistyskäytön hyötyjen mittaamisessa <i>Ville Ovaskainen, Metsäntutkimuslaitos</i>	46
Ulkoilun terveys- ja hyvinvointinäkökulma <i>Olavi Paronen, UKK-instituutti</i>	47
Virkistysalueiden paikkatietokanta <i>Minna Kallio, Suomen ympäristökeskus</i>	48
Miten kunnan virkistysalueiden ja -palvelujen suunnittelija voi hyötyä LVVI-tiedosta? <i>Olavi Ahola, Turun kaupunki</i>	49
Kuntien virkistyspalvelujen suunnittelijat LVVI-tiedon käyttäjinä – esimerkkinä Uudenmaan virkistysalueyhdistys <i>Rea Nyström, Uudenmaan virkistysalueyhdistys</i>	50
Miten luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden käytön suunnittelu voi hyödyntää LVVI-tietoa? <i>Liisa Kajala, Metsähallitus</i>	51
Luontomatkailun tietotarpeet ja LVVI-tutkimus <i>Olli Saastamoinen, Joensuun yliopisto</i>	52
An evaluation of the Finnish outdoor recreation assessment 1998–2000 <i>H. Ken Cordell, Forest Service, Southern Research Station</i>	54
LVVI-seminaarin ohjelma	59

LVVI-tutkimus kauppa- ja teollisuusministeriön näkökulmasta

Bengt Pihlström

Kauppa- ja teollisuusministeriö

Tutkimussuunnitelma 30.10.1997

Taustatekijät:

- maailmanmatkailu kasvaa, Euroopan keskiarvoa hitaammin (WTO)
- ympäristövaikutukset puoltavat lähialuevirkistystä
- Suomen matkailustrategia panostaa luontoon
- Suomella on hyvät matkailutilastot, virkistyksestä lisätietoja.

Tavoitteet:

- luoda muuttuvaa kysyntää vastaavaa, kestävän kehityksen mukaista tarjontaa, joka antaa mahdollisuuksia myös kaupalliseen toimintaan ja työllistämiseen.

Otettava huomioon:

- kaikkien osapuolten tulisi vastata rahoituksesta (Rügen Declaration)
- maksuilla voidaan kehittää suojelu- ja virkistysalueita
- paikalliselle väestölle hyötyä, maaseudun rakennemuutos
- jokamiehen oikeus ja kaupallinen toiminta
- laatuluokitukseen tarvitaan kriteereitä ja indikaattoreita
- kestävän kehityksen aikaansaamiseen on paljon välineitä.

Ehdotuksia:

- lähialueisiin kohdistuva kysyntä on osa kokonaisuutta (Karjala, Viro)
- saavutettavuuteen liittyvät liikenteen energiakustannukset ja päästöt, selvitettävä miten virkistyskohteisiin matkustetaan
- turvallisuus mukaan.

Miksi tietoa luonnon virkistyskäytöstä tarvitaan?

Kimmo Aaltonen
Opetusministeriö

Opetusministeriöllä on liikuntalain perusteella vastuu kansalaisten liikuntapalvelujen yleisestä kehittämisestä ja liikunnan kansalaistoiminnan tukemisesta. Käytännössä tämä on merkinnyt toisaalta liikuntapaikkarakentamisen sekä siihen liittyvän tutkimus- ja kehittämistyön tukemista ja toisaalta liikuntajärjestöjen sekä erilaisten liikunnan kehittämissankkeiden avustamista mm. erilaisten ohjelmien muodossa. Parhaillaan on käynnissä opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteinen vuoteen 2000 ulottuva Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelma, jonka tavoitteena on saada 150 000 uutta liikunnan harrastajaa ikäryhmässä 40–60-vuotiaat.

Vireillä olevassa liikuntalain uudistamisessa korostuu terveyttä edistävän sekä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tukevan liikunnan merkitys. Liikuntatoiminnan tukemisen rinnalle nostetaan liikunnan yhteiskunnallinen merkitys aikaisempaa selkeämmin.

On sanottu, että luonto on suurin ja tärkein liikuntapaikkamme. Helsingin keskuspuistossa lenkkeilevänä on helppo yhtyä tähän mielipiteeseen. Helsingin merkittävin liikuntapaikka ei ole Harkimon Areena tai olympiastadion vaan keskuspuisto. Ei kuitenkaan pelkkänä metsänä vaan lukuisten polku- ja ulkoilureitistöjen takia. Luontoliikuntapalvelujen kehittäminen on epäilemättä liikuntapalvelujen kehittämisessä keskeinen alue.

Omaa kehittämisstrategiaansa ja käytännön avustuspolitiikkaa varten opetusministeriö tarvitsee tietoja nykyisestä luontoliikuntapaikkatilanteesta eli siitä, mikä on todellinen tarjonta tällä hetkellä. Pidämme mielekkäänä nykyisen liikuntapaikkatiedoston (LIPAS) laajentamista siten, että siihen voidaan liittää tiedot maamme ulkoilureitistöistä, luontoliikuntakeskuksista ja -alueista.

Toisaalta tarvitsemme tietoa siitä, mitä väestö odottaa näiltä palveluilta. Perinteisesti ja aikaisemmista tutkimuksista tiedämme, että ulkoilu on erityisesti aikuisväestön suosiossa. Sienestys-, marjastus-, lintubongaus- ja kalastusharrastusten rinnalla tarvitsemme tietoa nuorison uusista luontoliikunnan muodoista ja nuorten odotuksista: huutaako nuori, vastaako metsä?

Opetusministeriöllä on kiinnostusta olla mukana tukemassa erityisesti LIPAS-järjestelmän kehittämistä sekä osaltaan kansalaisten luontoliikuntaharrastuksiin liittyvää ns. kysyntätutkimusta.

Metsä ja metsässä liikkuminen on osa suomalaisuutta ja kulttuuriamme. Tämä kulttuuri pitäisi välittää myös lapsille ja nuorille, niin että myös kolmannella vuosituhanella tiedettäisiin, mitä tarkoittaa: ”Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto.”

LVVI-tutkimuksen arviointi ympäristöministeriön näkökulmasta

*Pekka Tuunanen
Ympäristöministeriö*

Ympäristöministeriön ja valtion muun ympäristöhallinnon tehtävänä on osaltaan huolehtia ulkoilun ympäristönsuojelusta ja ulkoilu ympäristön turvaamisesta. Ulkoilu ympäristö turvataan ottamalla ulkoilun tarpeet huomioon erityisesti maankäytön suunnittelussa, kaavoituksessa, luonnonsuojelutoimissa ja ympäristön viihtyisyyteen vaikuttavassa muussa ympäristönsuojelussa. Ympäristöhallinnon vastuulla on myös motorisoidun liikenteen ohjaaminen maastossa ja vesillä väylien ulkopuolella. Ympäristöministeriön tehtäviin kuuluu ne luonnon virkistyskäyttöön liittyvät tehtävät, jotka eivät kuulu minkään muun ministeriön toimialaan. Jokamiehen oikeuksiin liittyvät asiat ovat tärkeä tällainen tehtävä.

Ulkoilu ympäristön turvaamiseen yhteiskunta sijoittaa paljon voimavaroja. Suomen matkailu on hyvin pitkälle riippuvainen luonnon vetovoimasta ja siihen liittyvistä toimivista palveluista. Tavoitteena on nostaa matkailun työvoiman osuus kokonaistyövoimasta kuuteen prosenttiin (KTM/matkailustrategia). Vertailun vuoksi voidaan todeta, että maaja metsätalous työllistää viisi prosenttia työvoimasta. Päävastuu ulkoilu ympäristön turvaamisesta ja ulkoilun peruspalveluista, kuten ulkoilureiteistä, on kunnilla. Matkailu vaatii lisäksi toimivat kaupalliset oheispalvelut.

Vapaa-ajan ulkoiluun liittyvistä kansalaisten perustarpeista ja toiveista sekä yhteiskunnan tarjoamien palveluiden riittävydestä ei ole koottua asiantietoa. Tämä on vakavasti häntannut ulkoilun kultaisen ”heikomman intressin” puolustamista. Erityisesti valtion ja kuntien tiukka taloudellinen tilanne edellyttää, että ulkoiluinvestoinnit perustellaan pätevästi.

Erityisenä ongelmana on, että ulkoiluinvestoinnit ovat pitkän aikavälin sijoituksia, jotka eivät voi seurata markkinoiden luomia kulutusilmiöitä. Tulevaisuuden ulkoilutarpeiden ennustaminen tässä suhteessa edellyttää pitkäjänteistä väestöseurantaa. LVVI-projekti pyrki vastaamaan juuri tähän, vaikka se ei voikaan vielä antaa pätevää ennustetta ensivuosituhannen tarpeista. Ulkoilupalveluiden tarjontaselvitys vastaa samaa maankäytön seurantaa, mitä tehdään muiden maankäyttömuotojen osalta (esim. luonnonsuojelu, metsätalous, maatalous, liikenne, taajamat). LVVI-selvitystyö on kustannuksiltaan varsin edullinen, koska verkostotyöskentely jakaa kustannukset usealle taholle.

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointiprojekti

Veli-Matti Risku

Sosiaali- ja terveysministeriö

Luonto ja liikkuminen luonnossa ovat useille suomalaisille tärkeitä fyysisen kunnon ja henkisen virkistäytymisen lähteitä. Luonnossa liikkumisella on vaikutuksia ihmisten terveydentilaan, niin mitattavaan kuin koettuunkin terveydentilaan. Terveyden edistämisen kannalta kaikki väestön terveystyö on selvitettävä tieto on tarpeellista. Näin luonnon virkistyskäyttöä koskeva tutkimustyö on sosiaali- ja terveystyöpoliittisesti hyödyllistä ja tärkeää.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää luonnon virkistyskäytön valtakunnallista inventointiprojektia tarpeellisena. Projektin avulla on mahdollista saada uutta tietoa siitä, millainen merkitys luonnolla ja luonnossa liikkumisella on suomalaisen ihmisen elämässä ja mitä ihmiset hakevat ja saavat luonnosta. Edelleen voidaan selvittää, mikä edesauttaa tai estää luonnon virkistyskäyttöä ja millainen on hyvä luontoympäristö. Tutkimuksella voidaan selvittää, mitä lähiympäristön rakentamisessa olisi hyvä ottaa huomioon ja miten lähiluontoa tulisi hoitaa. Siitä saadaan myös tietoa millaisia palveluita ja rakenteita luontoreiteiltä toivotaan. Tietoa käytetään toiminnan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö on projektin tuottamien tietojen tarvitsija ja hyödyntäjä. Ministeriötä kiinnostaa ensisijassa projektin kysyntätutkimusosuus, koska tutkimussuunnitelman mukaan tästä osuudesta on mahdollista saada väestön terveystyöpoliittiseen liittyvää tietoa, jota voidaan hyödyntää terveyden edistämistyössä.

Sosiaali- ja terveysministeriön kannalta erityisesti seuraavien tietojen saaminen tutkimuksesta on tarpeen: Millaista luontoliikuntaa halutaan harrastaa ja harrastetaan? Ketkä luontoliikuntaa harrastavat? Kuinka paljon siihen käytetään aikaa? Millaisia edistäviä tekijöitä ja esteitä on luontoliikunnan harrastamiselle? Millaista lähiluontoympäristöä toivotaan? Millaisia tarpeita erityisryhmillä sekä lapsilla ja vanhuksilla on ja miten ne on otettu huomioon? Mitä luontoliikunnasta halutaan ja saadaan? Mitkä ovat luontoliikunnan terveysvaikutukset ja sosiaalinen merkitys?

Sosiaali- ja terveysministeriö on tukenut projektin suunnittelutyötä ja ministeriön edustaja on osallistunut projektin suunnitteluryhmään. Sosiaali- ja terveysministeriö haluaa olla jatkossakin mukana projektissa. Ministeriön taloudellisesta tuesta projektille päätetään vuosittain projektin etenemisen ja ministeriön käytettävissä olevien määrärahojen pohjalta.

Mitä maa- ja metsätalousministeriö odottaa LVVI-tutkimukselta?

Ville Schildt

Maa- ja metsätalousministeriö

Tausta

Maa- ja metsätalousministeriön tämänhetkiseen mielenkiintoon ja roolin korostumiseen suhteessa valtion maiden virkistyskäyttöön on syynä tietyt hallintohistorialliset syyt. Näitä ovat Metsähallituksen siirtyminen tulostoinnoittaiseen, tulosohjattuun organisaatioon vuoden 1992 aikana ja liikelaitosmetsähallituksen perustaminen vuoden 1994 alusta. Tulostoinnoittaisessa organisaatiossa mm. virkistyspalveluista ja luonnonsuojelusta tuli oma erillinen silloisen budjettisidonnaisen liikelaitoksen tulostointi, jolle perustettiin oma alueorganisaatio.

Metsähallitusta muutettaessa uusimuotoiseksi liikelaitoslain mukaiseksi valtion liikelaitokseksi pääperiaatteena oli erottaa liiketoiminta ja liikelaitoksen tuottamat yhteiskunnalliset palvelut toisistaan. Luonnonsuojelutoiminto tuli kokonaisuudessaan ympäristöministeriön ohjaukseen ja rahoitettavaksi valtion talousarviosta ympäristöministeriön pääluokkaan otettavan määrärahan kautta. Vastaava rakenne otettiin maa- ja metsätalousministeriössä käyttöön myös virkistyspalveluiden yhteiskunnallisten tehtävien suhteen. Liikelaitoksen ja valtiovallan välille syntyi siten kyseisten tehtävien tuottamista varten ns. tilaaja- tuottajasuhde. Kahdessa erillisessä sopimuksessa – ympäristöministeriön ja Metsähallituksen sekä maa- ja metsätalousministeriön ja Metsähallituksen välisessä – määritellään siten vuosittain, mitä yhteiskunnallisia palveluita liikelaitos tuottaa valtion talousarvion kautta rahoitettavin varoin.

Liikelaitostamisen yhteydessä tehdyt perusratkaisut johtivat siihen, että Metsähallituksella ei nykyään ole varsinaisesti velvoitetta, toisin kuin aiemmin budjettisidonnaisena liikelaitoksena, tuottaa ainuttakaan yhteiskunnallista palvelua, mikäli valtiolta (eduskunta ja ministeriöt) ei kyseisen palvelun tuottamista vuosittain nimenomaisesti edellytä. Näin ollen Metsähallituksen eräänlaisena perustehtävänä liikelaitoksena on liiketoiminnan harjoittaminen sen hallintaan ja omistukseen luovutetulla valtion omaisuudella lainsäädännössä ja tulosohjauksessa mainituin ehdoin. Ensimmäinen vastuu Metsähallituksen hallinnassa olevaan omaisuuteen liittyvien yhteiskunnallisten palveluiden määrittelystä on eduskunnalla ja ministeriöillä ja toteuttamisvastuu em. vuosittain sopimusten kautta liikelaitoksella. Yhteiskunnallisten virkistyspalveluiden tuottamiseen valtion alueilla on maa- ja metsätalousministeriön pääluokassa osoitettu vuosittain noin 30,5 miljoonaa markkaa.

Maa- ja metsätalousministeriön tietotarpeet

Maa- ja metsätalousministeriön tulee määrittellä, mitä virkistyskäyttöön liittyviä yhteiskunnallisia eli valtion talousarvion kautta rahoitettavia käyttäjälle maksuttomia palveluita tuotetaan Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla (pois lukien luonnonsuojelualueiden virkistyskäyttö). Systemaattisesti kerätyn tiedon tarve on aivan ilmeinen maa- ja metsätalousministeriön sektorilla valtion maiden virkistyskäyttöä koskevien päätösten pohjaksi. Maa- ja metsätalousministeriöllä ei ole tällä hetkellä käytettävissä asiaan liitty-

vää tiedonhankintajärjestelmää, josta saataisiin tietoa siitä, kuinka paljon yhteiskunnalle koituu hyötyä tutetuista palveluista suhteessa aiheutuviin kustannuksiin. Samoin puuttuu tietoa tuotettujen palveluiden kysynnästä ja tarjonnasta ja niiden kohtaamisesta sekä siitä, mikä on palveluiden tuottamisen prioriteettijärjestys ja mikä on palveluiden käyttäjien halukkuus osallistua palveluiden rahoitukseen.

Ilman tätä tietoa on hyvin vaikea tehdä perusteltuja ratkaisuja ko. palveluiden tuottamisen optimaalisesta kohdentamisesta.

LVVI-projektin rahoitus

LVVI-projekti on tarkoitettu rahoittamaan valtion budjetista eri ministeriöiden kautta. Projektin kokonaiskustannus vuosina 1996–2000 on noin 3,7 miljoonaa markkaa. Maa- ja metsätalousministeriön osuudeksi on vuosille 1998–2000 esitetty 810 000 markkaa. Projektin suurien yhteiskunnallisten ja ulkoilupoliittisten merkityksen huomioon ottaen ministeriö tekee parhaansa huolehtiakseen omasta rahoitusosuudestaan.

Johtopäätökset

Valtion alueiden virkistyskäyttöryhmän muistion mukaan ”...maa- ja metsätalousministeriön metsäosaston valtion alueiden yhteiskunnallisiin virkistyspalveluihin kohdistamat henkilöstövoimavarat ovat riittämättömät, minkä takia tulisi viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi”. Koska ministeriön mahdollisuudet kohdistaa virkistyspalveluiden hoitoon uusia voimavaroja ovat vähäiset, LVVI-projekti on maa- ja metsätalousministeriön näkökulmasta erittäin tärkeä. Siinä luodaan tietopohja, joka jatkuvasti päivitettyinä helpottaa oleellisesti ministeriön vastuulla olevaa virkistyspalveluiden suunnittelu- ja ohjaustehtävää. LVVI-projektin kautta on luotavissa sellainen tietojärjestelmä, jonka hyväksikäytöllä voidaan optimoida valtion alueiden virkistyskäyttöön suunnattavat resurssit. LVVI-projektin kautta on mahdollista saada aikaan yhteiskunnallisten virkistyspalveluiden tarjontatuotantoon uusi nykyistä dynaamisempi elementti, joka pystyisi mukautumaan selkeästi nykyistä nopeammin kysynnässä tapahtuviin muutoksiin.

Projektin tuloksena syntyvä virkistyspalveluiden kysynnän ja tarjonnan tietokanta vanhenee nopeasti, ellei sitä päivitetä. Tutkimussuunnitelmassa tehtyä ehdotusta tietokannan jatkuvasta päivittämisestä maa- ja metsätalousministeriö pitää välttämättömänä. Metsäntutkimuslaitosta tulosohjaavana ministeriönä se myös mielellään näkee, että tietokannan päivitys voisi olla ainakin osaksi Metsäntutkimuslaitoksen tehtävä.

LVVI-tutkimusta koskevat kommentit

Tage Lampén
Metsähallitus

Käsittelen tässä sekä Metsähallituksen virkistyspalveluiden että luonnonsuojelun tulostoiminnon näkökohtia. Metsähallituksen kannalta tärkeitä aihealueita ovat:

ulkoiluharrastusten ympäristövaikutukset

- erityisesti ulkoiluympäristön tungostuminen
- kävijöiden ympäristöodotuksiin liittyvien seikkojen selvittäminen
- mitä ulkoilijat omaehtoisesti ovat valmiita tekemään ympäristön hyväksi erityyppisillä alueilla (esim. jätehuolto)?

virkistysalueiden kävijöiden mielipiteet ja toiveet sekä kävijätyytyväisyys

- standardoidut menetelmät puuttuvat

luotettavien menetelmien kehittäminen käyntikertojen ja kävijämäärien laskemiseen

- helppokäyttöisiä malleja, joilla oma henkilökunta riittäväällä tarkkuudella pystyy selvittämään kävijämääriä
- miten saadaan selville jokamiehen oikeuden laajuus virkistys- ja luonnonsuojelualueiden ulkopuolisilla alueilla?

luonnonsuojelun ja virkistuksen yhteensovittaminen luonnonsuojelualueilla

- hoito- ja käyttösuunnitelmissa ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota
- virkistysalueilla ei juuri ongelmia luontoinventointien ansiosta

luontomatkailu

- luontomatkailun ja yleiskäytön mahdollisia ristiriitoja
- mitä vaatimuksia luontomatkailu asettaa ympäristölle, palveluvarustukselle ja liikenneyhteyksille?
- millaisista luontomatkailutuotteista ovat eri asiakasryhmät kiinnostuneita ja kuinka paljon he ovat valmiit maksamaan niistä?

virkistyskäytön talous

- miten kohdistaa toimintaa käyttäjän kannalta kaikkein tärkeimpiin asioihin, kun varat vähenevät? Onko juustohöylä ainoa ratkaisu?
- miten asiakkaiden toiveet saadaan riittävän hyvin tietoon päätöksen pohjaksi, kun tehdään toiminnan painopistemutoksia (leikkauksia)?
- onko muita rahoituskanavia virkistyspalveluiden rahoitukseen kuin nykyiset?
- käyttäjät valmiit käyttömaksuilla kattamaan osan virkistystarjonnan kuluista. Miten saadaan lainsäädännölliset esteet poistettua?

virkistystarjonnalle laatuluokitus

- yhteiskunnan varoilla ylläpitämälle virkistystarjonnalle laatuvaatimukset
- miten kestävä kehityksen periaatteet näkyvät virkistyspalvelujen tarjonnassa?

Miten virkistyskäyttö voidaan ottaa huomioon metsävarojen käytön suunnittelussa?

*Jyrki Kangas
Metssäntutkimuslaitos*

Suomesta ei juuri löytyne metsäalueita, joissa virkistys olisi ainoa käyttömuoto ja virkistyskäytölliset tavoitteet ainoita päämääriä. Niinpä virkistyskäytön huomioon ottaminen metsien hoidossa ja käytössä johtaakin metsän käyttömuotojen yhteensovittamisen ja monitavoitteisen metsäsuunnittelun tarpeeseen. Lähes kaikilla Suomen metsillä on kuitenkin virkistyksellistä merkitystä enemmän tai vähemmän. Esimerkiksi kansallispuistoilla on paitsi luonnonsuojelullisia myös virkistyskäytöllisiä tavoitteita ja valtion talousmetsillä paitsi puuntuotannollisia myös mm. virkistyksellisiä tehtäviä. Jokamiehen- oikeudet turvaavat omistussuhteista riippumattoman metsien virkistyskäytön kaikille kansalaisille. Huomattava on myös – ja erityisesti –, että valtaosa metsänomistajista haluaa ottaa virkistyskäytön tarpeet metsiensä hoidossa ja käytössä huomioon.

Virkistyskäytön tarkastelun liittämisessä metsäsuunnitteluun pätevät samat periaatteet kuin missä tahansa monitavoitteisessa suunnittelussa. Monitavoitteisen metsäsuunnittelun tutkimus on viime vuosina ollut Suomessa melko intensiivistä. Se on tuottanut suunnitteluun monia menetelmiä, tekniikoita ja työkaluja, joita on jo omaksuttu käytännönkin metsätalouteen. Eräissä uusien menetelmien kokeiluissa ja sovelluksissa on ollut mukana virkistyskäytön tavoitteita, jotka liittyvät mm. metsästyksen ja riistanhoitoon sekä maiseman kauneuteen ja ulkoiluun yleisemmin.

Jotta virkistyskäyttö voitaisiin integroida metsäsuunnitteluun, on ensinnäkin arvioitava suunnittelun kohteena olevan alueen virkistyskäyttömahdollisuudet sekä alueeseen kohdistuva virkistyspalvelujen kysyntä. Selvityksen tulisi kattaa koko suunnitelmakausi, joka metsäsuunnittelussa on tyypillisesti 5–20 vuotta. Olennaista on myös selvittää virkistyskäytön kannalta tärkeät kohteet ja erityispiirteet. Lisäksi on tarpeen arvioida alueen nykyisen ja tulevan virkistyskäytön rakenne, koska virkistyskäytön eri muodoilla on erilaisia vaatimuksia metsien käytölle ja metsäalueen ominaisuuksille. Alueselvityksen pohjalta voidaan suuntaa-antavasti määrittellä, minkälainen metsätalous olisi virkistyskäytön näkökulmasta suositeltavaa alueella yleisesti ja erikseen virkistyskäytön kannalta tärkeissä kohteissa. Samankaltaiset selvitykset on syytä laatia kaikista metsien käytön valintoihin vaikuttavista seikoista. Suunnitteluprosessin perusselvityksiä seuraavat päävaiheet ovat vaihtoehtoisten suunnitelmien tuottaminen, suunnitelmavaihtoehtojen arviointi kunkin käyttömuodon ja tavoitteen suhteen, käyttömuotojen ja tavoitteiden painoarvojen määrittäminen sekä vaihtoehtojen kokonaisvaltaiset arvioinnit. Suunnittelulla haetaan monipuolista päätöstukea, jotta lopullisessa valintatilanteessa olisi mahdollisimman vankka pohja tehdä kokonaisuuden kannalta hyviä ja perusteltavissa olevia päätöksiä, joiden todennäköiset seuraamukset tiedetään. Siksi suunnittelussa on olennaista tarkastella useita erilaisia suunnitelmavaihtoehtoja kaikkine ominaisuuksineen ja vaikutuksineen.

Monitavoitteiseen metsäsuunnitteluun kehitetyt tekniset ja menetelmälliset apuneuvot ovat monin osin käyttökelpoisia myös virkistyskäytön integroinnissa suunnitteluun. Esimerkiksi alue-ekologiseen metsäsuunnitteluun esitetty ns. monitavoitteisen vertailun perusmalli on todettu käyttökelpoiseksi lähestymistavaksi virkistyskäytön huomioon ottami-

seksi metsäsuunnittelussa. Myös paikkatietojärjestelmiä on menestyksellisesti kokeiltu virkistyskäyttöselvitysten perusmateriaalin tuottamisessa, muun muassa alueen metsiköiden näkyvyysanalyysin laadinnassa. Metsätalouden suunnittelussa yleisesti käytettävien optimointilaskelmien soveltamista kuitenkin toistaiseksi vaikeuttaa virkistyskäytön tarkasteluissa tarvittavien matemaattisten mallien puute. Metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamiseen tähtäävässä suunnittelussa onkin perusteltua hyödyntää optimointilaskelmin ohella myös muita lähestymistapoja, menetelmiä ja tekniikoita.

LVVI-tutkimuksen arviointi Suomen Kuntaliiton näkökulmasta

Vesa Valpasvuo
Suomen Kuntaliitto

Suomen Kuntaliiton rooli projektissa on:

- tuoda yleisesti esille kuntien tarpeet ja mahdollisuudet inventointitietojen käyttäjinä ja tuottajina
- auttaa kohdentamaan tiedonkeruu kunnissa oikeille tahoille
- edesauttaa omalta osaltaan tiedonkeruun myönteistä vastaanottoa kunnissa
- osallistua projektin kustannuksiin lähinnä työpanoksella, postituksilla kuntiin sekä jossain määrin myös painatuskustannuksiin osallistumisella
- tuoda esille luonnon virkistyskäyttöasioissa kuntien kanssa yhteistoiminnassa olevia muita tahoja, kuten esimerkiksi maakunnalliset liitot.

Projektin positiiviset vaikutukset kunnille:

- kysyntätutkimustiedot auttavat kohdentamaan rajalliset määrärahat oikein kysynnän mukaan
- tarjontatutkimustiedot antavat vertailukohtia kuntien välillä ja edistävät osaltaan kuntien välistä yhteistoimintaa
- projektin voidaan odottaa nostavan luonnon virkistyskäytön arvostusta.

Projektin riskit kuntien kannalta:

- tarjontatutkimustietojen keruu voi olla osalle kuntia turhan laaja ja yksityiskohdainen, kun otetaan huomioon kuntien käytössä olevat resurssit
- projektista saatavia hyötyjä ei ehkä osata arvostaa riittävästi kyselyvaiheen aikana, jotta kyselyyn vastaamiseen panostettaisiin riittävästi
- projektissa koottavien tietojen vaivaton ja kustannukseton käyttöön saaminen kuntatasolle on vielä avoin.

LVVI-tietojen käyttö virkistyskäytön hyötyjen mittaamisessa

Ville Ovaskainen
Metsäntutkimuslaitos

Näkökulmani LVVI-tietojen hyödyntämiseen on virkistyskäytön taloudellinen arvottaminen eli hyötyjen rahamääräinen mittaaminen. Rahamittoja tarvitaan erityisesti julkisesti ylläpidettyjen virkistyspalvelujen pitkän aikavälin suunnittelussa. Sitä palvelevaa kustannus-hyötyanalyysiä varten virkistysalueiden maksuttomien peruspalvelujen yhteiskunnalle tuottamat hyödyt ja niistä aiheutuvat kustannukset on saatettava yhteismitalliseksi.

Taloustiede lähtee yksittäisten kuluttajien omista preferensseistä. Kysymys on siis käyttäjien saamista ja itse kokemista hyödyistä, jotka ilmenevät havaittuina käynteinä tai muuten ilmaistuna maksuhalukkuutena. Tämä on eri asia kuin esimerkiksi kävijöiden rahankäytöstä koituvat aluetaloudelliset hyödyt tai ulkoilun ja liikunnan hyötyvaikutusten arviointi vaikkapa säästyvien terveydenhoitomenojen tms. asiantuntija-arvion perusteella.

Hyödykkeen taloudellista nettoarvoa mittaa ”kuluttajan ylijäämä”, maksuhalukkuus yli tosiasiallisesti maksettujen menojen. Vaikka luonnon virkistyskäyttö on markkinaton hyödyke, siihen liittyvä maksuhalukkuus voidaan selvittää. Matkakustannusmenetelmässä jäljitetään virkistyskäytön kysyntä havaittujen käyntimäärien ja matkakustannusten avulla, hypoteettisten markkinoiden menetelmässä (contingent valuation) maksuhalukkuutta taas tiedustellaan suoraan. Myös käytettävän aineiston suhteen on tehtävä valintoja.

Eräiltä valtion alueilta on kerätty aluekohtaisia kävijäaineistoja, jotka ovat virkistyskäytön arvottamisessa erittäin hyödyllisiä. Niiden avulla käyttäjien saamille nettohyödyille saadaan selkeästi tulkittavin mallein rahamääräiset estimaatit markkoina käyntikertaa kohti tai markkoina käyttäjää ja vuotta kohti. Toisaalta kävijäaineistolla on rajoituksensa, joiden ylittämässä väestöaineisto saattaa olla hyödyksi. Omasta näkökulmastani näenkin LVVI:ssä ansiona sen, että virkistyskäytön kysyntää lähestytään laajalla väestöpohjaisella otannalla. Etuna on mm. asetelmapohjaisen otannan hallittavuus ja sen edustavuuden kontrolloitavuus.

Väestöaineistolla saadaan esille aitoja väestötason relaatioita. Erittäin tärkeää on, että aineisto sisältää sekä ulkoiluun osallistujia että ei-osallistujia. Tällöin voidaan tutkia nimenomaan osallistumis päätöstä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Kun ajan mittaan kertyy seurantatietoa, väestöaineistoa voidaan käyttää arvioitaessa virkistyspalvelujen kysynnän kehitystä ja demograafisten muutosten vaikutuksia siihen. Tässäkin osallistumis päätöksen ymmärtäminen on tärkeää, koska käyttäjät ja ei-käyttäjät voivat erota mm. tiedoiltaan, kokemuksiltaan ja odotuksiltaan.

Arvottamistutkimukselle väestöaineiston etuna on tulosten suora yleistettävyyys. Lisäksi voidaan lähestyä alueiden (esim. kansallispuistot) taloudellista kokonaisarvoa, johon sisältyy paitsi alueiden käyttöarvo nykyisille virkistyskäyttäjille, myös niiden arvo potentiaalisille käyttäjille ja suojelufunktioihin liittyvät ns. ei-käyttöarvot. Tällainen tutkimus edellyttää luonnollisesti hypoteettisten markkinoiden menetelmän käyttöä. Rajoituksena on, että aluekohtaisia tuloksia saadaan vain isoille alueryhmille, kuten valtion alueille. Samoin, vaikka LVVI:n pysyvät tiedot periaatteessa soveltuvat virkistyskäytön arvottamiseen matkakustannusmallien, asetelmat ovat vähemmän selkeitä kuin kävijäaineistoilla.

Ulkoilun terveys- ja hyvinvointinäkökulma

Olavi Paronen
UKK-instituutti

Terveys- ja hyvinvointitutkimuksen kannalta väestötasoiset luonnon virkistyskäyttöä koskevat kysyntätiedot tarjoavat mahdollisuuden tarkastella ulkoilun koettuja terveydelisiä ja hyvinvointivaikutuksia sekä virkistäytymismahdollisuuksien jakautumista alueellisesti ja eri väestöryhmien kesken. Kun ulkoilulla tarkoitetaan virkistäytymiseen tähtäävää vapaa-aikana tapahtuvaa luonnossa liikkumista, luonnontuotteiden keräilyä, oleskelua ja harrastamista, se tulee lähelle luontoliikunnan käsitettä pitäen sisällään sekä luonnossa tapahtuvan kunto- ja virkistysliikunnan että hyötyliikunnan piirteitä (Vuolle 1992). Ulkoilussa kietoutuvatkin toisiinsa yhtäältä toimintaan (liikunta) ja toisaalta toimintaympäristöön (luonto) liittyvät motiivit ja hyvinvointivaikutukset.

Terveyden ja hyvinvoinnin käsitteistä on monia erilaisia käsityksiä, joista Suomessa tunnetuin on Allardtin (1996) laatima jäsenyys. Siinä hyvinvointi perustuu pääasiassa aineellisia ulottuvuuksia sisältävään elintason kategoriaan (Having), johon terveys kuuluu, sekä yhteisyyssuhteisiin (Loving) ja erilaisiin itsensä toteuttamisen muotoihin (Being). Näitä kahta jälkimmäistä kategoriaa voidaan yhdessä nimittää elämänlaaduksi. Ulkoilun ihmistä uusintavat ja virkistävät hyvinvointivaikutukset voivat siten näkyä toimintakyvyssä ja terveyden kokemisessa, luonnossa liikkumiseen liittyvissä sosiaalisissa kontakteissa ja kokemuksissa sekä luonnosta saatavissa esteettisissä elämyksissä ja luonnossa tapahtuvien toimintojen tuottamassa mielihyvässä. Ulkoilun vaikutuksia pohdittaessa keskeinen kysymys on se, missä määrin luonnossa liikkumisen terveys- ja hyvinvointivaikutukset ovat ainutkertaisia ja muun liikuntaharrastuksen tuottamista vaikutuksista poikkeavia. Onko ulkoilu esimerkiksi lähempänä aktiivista elämäntapaa kuin perinteistä kunto- tai terveysliikuntaa?

Toinen tutkimuksen hyvinvointiteema on luonnon virkistyskäytön jakautuminen väestössä. Mahdolliset väestöryhmien väliset erot ulkoilussa ja luonnossa virkistäytymisen mahdollisuuksissa voivat liittyä sellaisiin luokitteluperusteisiin kuin ikä, sukupuoli, asuinalue, sosioekonominen asema, perhetilanne sekä eräät huono-osaisuuteen liitetyt piirteet (köyhyys, työttömyys, vammaisuus). Myös terveys- ja sosiaalipoliittisissa ohjelmissa tällaiset väestön ryhmittelyperusteet ovat olleet esillä, kun on käsitelty väestöryhmien terveys- tai hyvinvointieroja (esim. Sosiaali- ja terveysministeriö 1986). Luonnon virkistyskäyttö – ja samalla sen potentiaaliset hyvinvointivaikutukset – tulisi turvata kaikille väestöryhmille samaan tapaan kuin muutkin vapaa-ajan hyvinvointipalvelut.

Kirjallisuus

- Allardt, E. 1996. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. *Janus*. 4: 224–241.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 1986. *Terveyttä kaikille vuoteen 2000*. Suomen terveyspolitiikan pitkän aikavälin tavoite- ja toimintaohjelma. Helsinki.
- Vuolle, P. 1992. Väestön luontoliikuntakäyttäytyminen. Teoksessa: Lyytinen, T. & Vuolle, P. (toim.). *Ihminen – luonto – liikunta*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 81. Jyväskylä. s. 11–27.

Virkistysalueiden paikkatietokanta

Minna Kallio

Suomen ympäristökeskus

Perustettaessa virkistysalueiden paikkatietokantaa kannattaa lähteä liikkeelle olemassa olevista aineistoista. Se, mitä virkistysalueella kulloinkin tarkoitetaan, on myös selvitettävä aluerajauksien ja tietokantarakenteen ratkaisemiseksi. Selkeitä määritelmiä ovat esim. kaavojen virkistysaluevaraukset/maanomistus tai virkistykseen tarkoitettujen palvelurakenteiden sijainti. Alueiden käytöstä virkistykseen on päätöksiä ainakin kansallisuustojojen ja valtion retkeilyalueiden osalta. Lisäksi erilaisia todennäköisyyksiä alueen käyttökelpoisuudesta virkistykseen voidaan johtaa muista aineistoista kuten maankäyttö- ja puustotulkinnan ja asutuksen etäisyyksien avulla.

Virkistysaluateemoja sisältäviä rekistereitä ja paikkatietokantoja:

Metsähallituksen maankäyttörekisteri	Ympäristöhallinnon suojelualueet
MML:n maastotietokanta	Maakunnallisten liittojen aineistot
Seutukaavaprojekti	Kuntien omat aineistot
Detaljikaavat	LIPAS
Virkistysalueyhdistysten aineistot	Virkistyskarttojen tekoon tuotetut aineistot

Syntyvän paikkatietoaineiston **laadusta** on myös huolehdittava. Paikkatiedon laatua on määritelty mm. MML:n maastotietokannan laatumallissa lähtökohtina tietojen alkuperä, kattavuus, ajantasaisuus, sijaintitiedon laatu ja tietojen eheys. Useiden aineistojen keskinäinen yhdistäminen on tapauskohtaista. Jotta samaa rajaa ei digitoitaisi useaan kertaan, olisi ihanteellista jos alkuperäinen perusaineisto olisi kulloinkin käytettävissä. Näitä ovat mm. kiinteistönrajat, maastotietokanta, rakennus- ja huoneistorekisteri, digitaaliset kaavat, satelliittikuvatulkinnat, metsäsuunnitelmat, hallinnolliset rajat ja kuntien aineistot.

Koska LVVI-projektissa on monia eri toimijatahoja, on virkistysalueiden tietokannassa syytä säilyttää lähdeaineistojen tarkkuus, jotta tietoa ei häviäisi yleistyksen ja tulkinnan mukana. Tällä varmistetaan tietojen monipuolinen käytettävyys. Lähdeaineistot on myös rekisteröitävä. Työnjakoa tietokannan suhteen on suunniteltu siten, että virkistyspalveluiden koordinaattipistetieto on Jyväskylän yliopiston LIPAS-järjestelmässä. Suomen ympäristökeskukseen kerätään taas mahdollisuuksien mukaan virkistysaluerajauksia. Niitä saadaan myös muiden projektien, kuten esim. valtakunnallisen seutukaavojen numeeristamisprojektin yhteydessä.

Hyvälaatuisen paikkatietokannan kerääminen on kallis ja työläs operaatio. Tiedon riittävän laaja levitys kasvattaa siitä saatavia hyötyjä; teknisesti se on mahdollista toteuttaa Internetissä. Ongelmia aiheuttaa varsinkin tietojen tekijänoikeus. Tieto virkistysalueista ja -palveluista aluesuunnittelussa, vapaa-ajan suunnittelussa, saavutettavuuslaskelmissa ja vaikkapa luonnonvaratietokantoihin liitettäessä on kuitenkin arvokasta.

Miten kunnan virkistysalueiden ja -palvelujen suunnittelija voi hyötyä LVVI-tiedosta?

*Olavi Ahola,
Turun kaupunki*

Luonnon virkistyskäytön suunnittelu eli virkistysalueiden varaaminen ja virkistyspalvelujen tuottaminen on kunnan toimialaa. LVVI:stä saadaan tutkittua tietoa kuntalaisten tarpeista, alueille asetettavista laatuvaatimuksista sekä kustannuksista. Turussa asiaa on lähestytty LVVI-projektin kyselyn tuottaman aloitteen ansiosta.

Turun kaavoitusosaston MapInfo-pohjaiseen paikkatietojärjestelmään on tallennettu monien eri ilmiöiden sijaintitietoja jo runsaasti. Paikkatietojärjestelmä ja sen tiedot olisi saatava tehokkaaseen, koko kaupungin ja kaupunkiseudun yhteiseen hyötykäyttöön nopeasti.

Luonnon virkistyskäytön suunnittelu ja virkistyspalvelujen monipuolinen tarjonta (tiedottaminen) voivat olla hyvä koekenttä paikkatiedon soveltamiselle yhteisesti eri hallintokuntien kesken ja seudullisesti. Puhun seuraavassa alueiden käytön (yleiskaavoituksen) ja virkistysreittien suunnittelun näkökulmasta.

Yleiskaavoituksessa voisi kysymyksenä olla uuden asuntoalueen tai täydennysrakentamisalueen varaaminen. Tällöin ensimmäisenä työvaiheena on nykyisten virkistyspalveluiden inventointi. Hyvänä lähtökohtana voi olla eri suunnittelutekijöiden (visuaalinen) päällekkäistarkastelu. Alueisiin ja kohteisiin liittyvien ominaisuustietojen perusteella voidaan lisäksi tehdä paikkatieto-ohjelmille tyypillisiä **kyselyjä**. Tällöin kerätyt ominaisuustiedot tulevat tarpeellisiksi. Ajatuksena on, että LVVI:n LIPAS-rekisterin ominaisuustiedot voidaan liittää karttakohteiden ja -alueiden ominaisuuksiksi, jolloin voidaan tehdä alueellisia ja/tai muuten tietokantoihin liittyviä kyselyjä. Esimerkkinä voisi olla selvitys, mihin kannattaa sijoittaa uusi leikkikenttä, koirapuisto jne. kyseisen väestöosan sijainnin kannalta optimaalisesti, onko uudelle täydennysrakentamisalueelle tarpeen rakentaa uusi lähivirkistysalue vai voidaanko tukeutua olevaan, mikä pitäisi olla sellaisen varustetaso jne.

Virkistyspalvelujen, erityisesti ulkoilureittien tarjonnan parantamisessa tutkitaan reittien yhtenäisyys, opastus ym. palvelut. Tässä on mahdollista käyttää LVVI:ssä kerätyjä ominaisuustietoja. LVVI:stä saatava tieto tekee mahdolliseksi myös esimerkiksi kaupunkiseudun yhteisten hankkeiden paremman koordinoinnin, mikäli seudullisen paikkatiedon käyttäminen saadaan riittävän helpoksi ja kattavaksi. Ylikunnallisista hankkeista voivat Turun seudulla olla esimerkkeinä Kuhankuonon retkeilyalue ja Aurajoen rantoja seuraileva ulkoilureitistö.

Edellä on käsitelty lähinnä maankäytön suunnittelun näkökulmaa, mutta luonnon virkistyskäytön paikkatietojen tärkein käyttäjä lienee tulevaisuudessa liikuntavirasto palvelujen seurannassa, ylläpidossa ja suunnittelussa. Paikkatietojärjestelmän perustalle voidaan jatkossa kehittää esimerkiksi karttapohjaista yleisöpalvelua Internetissä.

Kuntien virkistyspalvelujen suunnittelijat LVVI-tiedon käyttäjinä – esimerkkinä Uudenmaan virkistysalueyhdistys

*Rea Nyström,
Uudenmaan virkistysalueyhdistys*

Uudenmaan virkistysalueyhdistys on kuntien yhteenliittymä, jonka tehtävänä on hankkia jäsenkuntiansa lukuun jokamiehen oikeudella käytettäviä, luonnonkauniita virkistysalueita sekä huolehtia näiden alueiden suunnittelusta ja ylläpidosta. Valtio tukee ympäristöministeriön menoarvion kautta maanhankintaa.

Yhdistys loi perustamisensa aikaan pian 10 vuotta sitten toimintaperiaatteet, jotka perustuvat luonnon virkistyskäytön turvaamiseen uusmaalaisille myös tulevaisuudessa. Alueita on hankittu, niiden käyttöä ja hoitoa on suunniteltu ja toteutettu, kävijämääriä on laskettu ja arvioitu, käyttäjien toiveita ja tyytyväisyyttä on selvitetty haastatteluilla. Tällaisilla aluekohtaisilla selvityksillä on haluttu koota välttämätöntä tietoa mm. siitä, miten onnistuneina uudet aluehankinnat ja niiden palvelut koetaan ja ketkä näitä alueita käyttävät. Aluekohtaiset kävijäselvitykset koetaan edelleen tärkeiksi yhdistyksen toiminnan kehittämisen kannalta, ja samalla niiden avulla on käynyt ilmi, miten tärkeitä kävijöitä koskevat tiedot suunnittelussa ja alueiden ylläpidossa ovatkaan. Yhdistyksellä ei itsellään ole ollut resursseja kuin viitettä antaviin kävijäselvityksiin.

LVVI-tutkimuksen avulla saadaan kattavasti tietoa yhdistystä erityisesti kiinnostavien, luonnon virkistyskäyttöön tarkoitettujen alueiden käyttäjistä, heidän odotuksistaan ja mielipiteistään. Tutkimus antaa niin ikään tarvittavaa taustatietoa siitä, minkälaisia vaihtoehtoja alueiden erilaisissa toteutuksissa voi tulla kysymykseen. On myös hyvä saada vahvistusta oletuksille, jotka koskevat alueiden vetovoimatekijöitä, arvostuksia ja odotuksia. Erityisesti kiinnostavia ovat myös kävijöiden käyttäytymistä koskevat tiedot, kuten suhtautuminen erityisen vilkkaassa käytössä oleviin alueisiin (yhdistyksellä on itsellään hyvinkin erikokoisia alueita eivätkä kävijämäärät aina ole koosta kiinni). Tutkimus antaa yksityiskohtaista tietoa, jota voidaan soveltaa yhdistyksen alueiden suunnittelussa. Tutkimuksessa koottavat kustannustiedot ja tilastotiedot antavat yhdistykselle mielenkiintoisia vertailulukuja, joita tarvitaan mm. toiminnan rahoittamisesta keskusteltaessa.

Aluekohtaisten kävijätutkimusten menetelmiä ja standardoituja malleja voidaan ottaa käyttöön yhdistyksen alueilla, jolloin tuloksia on mahdollista hyödyntää myös vertailumateriaalina. Tutkimuksen laajuus ja monipuolisuus antaa kokonaisuudessaan paitsi erittäin mielenkiintoista, suunnittelua hyödyttävää tietoa, sen avulla voidaan myös hahmottaa yhdistyksen ja yleensä kuntien ulkoilu- ja retkeilyalueiden merkitystä virkistysalueverkostossa.

Miten luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden käytön suunnittelu voi hyödyntää LVVI-tietoa

*Liisa Kajala,
Metsähallitus*

LVVI-tutkimushankkeen lähtökohtana on, että Suomesta puuttuu virkistysalueiden ja -palvelujen suunnitteluun tarvittavaa valtakunnallisesti kattavaa tietoa alueiden ja palvelujen tarjonnasta ja käytöstä sekä kysyntäennusteista. Tällainen tieto on tärkeää mm. ulkoilualueiden maankäyttöä suunniteltaessa. Nyt ja tulevaisuudessa tarvitaan monipuolisesti erilaisia virkistyskohteita, jotta pystytään tyydyttämään erilaisten virkistyskäyttäjien tarpeita ja tuottamaan onnistuneita virkistyskokemuksia. Tärkeää on miettiä kunkin alueen käyttötarkeitus, sillä kaikille ei voi tarjota kaikkea kaikkialla; monet rakenteet ja toiminnot eivät sovi keskenään yhteen.

Metsähallituksella on olemassa kattavasti tietoa hallinnoimiensa valtion maiden virkistyspalveluiden tarjonnasta. LVVI-tutkimushankkeen tarjontatutkimuksen tuottama laajempi tieto virkistysalueiden, ulkoilureittien ja muiden virkistyspalveluiden tarjonnasta on hyödyksi pyrittäessä tarkentamaan kokonaiskuva. Valtakunnanlaajuisessa kysyntätutkimuksessa erityisesti luontomatkailemisen kysyntää koskevat kohdat tuottavat luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden suunnittelua kiinnostavaa tietoa, ovathan monet luonnonsuojelu- ja erämaa-alueet vetovoimaisia etävirikistyskohteita.

Kaiken kaikkiaan LVVI-hankkeen valtakunnalliset tarjonta- ja kysyntätutkimukset voivat hyvin toteutettuna auttaa tarkentamaan erämaa-alueiden ja erityyppisten luonnonsuojelualueiden roolia valtakunnan virkistyspalveluiden kokonaisuudessa. Täsmällinen tieto havainnollisessa muodossa mahdollistaa virkistysmahdollisuuksien tarjonnan entistä kokonaisvaltaisemman suunnittelun kansallisella tasolla. Toisaalta käyttäjäystävällinen ja selkeä maankäytönsuunnittelu ohjaa alueiden hoitoa ja käyttöä ja erämaaluonteen säilyttämistä.

Aluekohtaiset kävijätutkimukset ovat aiemminkin tuottaneet tärkeää tietoa yksittäisten luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden virkistyskäytön ja -palvelujen suunnitteluun. LVVI-hankkeessa kehitettävät työkalut ja -ohjeet, kuten standardoidut mallit kyselyjen, havainnoinnin ja muiden kävijätutkimusmenetelmien soveltamiseksi ovat erittäin tervetulleita. Näin luonnonsuojelu- ja erämaa-alueilta saadaan jatkossa entistä hyödyllisempää, havainnollisempaa ja vertailukelpoisempaa tietoa. LVVI selkeyttää myös tietämystämme siitä, mitä tietoa meiltä puuttuu.

Ollakseen suunnittelijalle mahdollisimman käyttökelpoista LVVI-tiedon tulee olla luotettavaa ja kerättyä koko maasta yhdenmukaisesti sellaisessa muodossa, joka mahdollistaa käyttäjien ja alueiden tarkoituksenmukaisen ja joustavan luokittelun.

Luontomatkailun tietotarpeet ja LVVI-tutkimus

*Olli Saastamoinen,
Joensuun yliopisto*

Valtakunnan pääkaupunki Pietari imi puoleensa matkailijoita mutta tarjosi kuitenkin niukalti nähtävää. Pian matkailusta Itä-Suomeen tuli Pietarin eliitin muotiharrastus. Matkailumainonta levisi pääkaupungin seurapiireissä suusta suuhun: tarinat lähiseudun huimasta nähtävyydestä houkuttelivat paikalle uusia ihastelijoita. Raivokas koski peittosi lumovoimallaan kaikki lähiseudun luonnontähtävyydet; koskematon luonto ja elämä vetosivat kaupunkilaisturisteihin (K. Kääpä, Uutisvuoksi 9.11.1997).

Imatrankosken matkailu eli kultakauttaan 1800-luvulla tyylipuhtaana luontomatkailukohteena. Edelleenkin Imatran keskustassa syntyy tungosta kesäiltaisain, kun valjastetun Imatrankosken villi voima päästetään tunniksi pariksi valloilleen vanhaa uomaa pitkin. Kosken pauhu vaimentaa liikenteen melun ja kuohut peittävät horisontissa siintävien sellutehtaiden savut.

Mistä siis luontomatkailun luonto alkaa ja mihin se päättyy? Äskettäin sanomalehti Karjalaisessa kerrottiin, että Juualla vuolukiviuneja valmistava yritys on perustamassa luontopolkua matkailijoille vuolukivilouhoksilleen? Idea on hyvä, joskin jää miettimään kuinka perusteellisen ”kiveämisen” luontopolun käsite kestää.

Monien maakuntien tavoin Pohjois-Karjalan matkailustrategia liputtaa luontomatkailun puolesta. Strategian visio 2000:n mukaan ”Pohjois-Karjalan matkailun ydin muodostuu luonnon tarjoamista mahdollisuuksista elämyksiin ja aktiviteetteihin. Ne tuotteistetaan ainutlaatuisiksi ja houkutteleviksi tuotteiksi karjalaisen elämänmuodon ja -tavan sekä rajaeksoitiikan mausteilla”(Pohjois-Karjalan liitto 1996).

Ilman kivilouhoksiakin Pohjois-Karjalan matkailun polku on ollut varsin vaikeakuista kuluva vuosikymmenen aikana. Matkailijamäärät ovat laskeneet kenties viime kautta lukuun ottamatta. Tänä syksynä ovensa sulki Loma-Koli, nykyisin Imatrankoskeakin tunnetumman kansallismaisen piirissä toiminut laajahko lomakylä. Ei ihme, että matkailuelinkeinon tulevaisuus Pohjois-Karjalassa puhututtaa.

Viimeisimmän keskustelukierroksen käynnisti Suomen Matkailuliiton entinen toimintajohtaja Antero Tuomisto kirjoituksellaan ”Matkailu ei olekaan kultakivi” maakunnan ykköslehdessä (Karjalainen 6.11.1997). Tuomisto suoriin valtion tukipolitiikkaa Timo Ollilan Lapin matkailuun koskevaan tutkimukseen perustuen. ”Epäonnistuneen matkailupolitiikan johdosta yritysten lukumäärän kasvu on johtanut vain lähes saman tuloksen jakaantumiseen uusien ja vanhojen yritysten kesken eli koko elinkeinosta on tullut entistä epäterveempi.” Tuomisto vertaili myös ”konsultointia” ja ”tositutkimusta”: ”Liian usein konsulttien selvitykset ovat lyhytjänteistä ideointia ja tavanomaista fraseologiaa. Milloin ne korostavat luontomatkailun suurta kysyntää, joka sekään ei pidä paikkaansa, tai milloin mitään hetkellistä tuulahdusta. Milloin tarvitaan polkureittejä, milloin mitään. Vankan, pitkän ajanjakson tutkimustulosten pitäisi kuitenkin olla perustana vakaan, uskottavan matkailuelinkeinon tueksi... Pohjois-Karjalan matkailusta ei ole lainkaan tutkimustuloksia oikeasuuntaisen, henkisesti epärehellisyydestä vapaan matkailustrategian valmistelemiseksi, jossa myös uhkatekijät olisi käsitelty monimuotoisesti riittäväntasoisella totuusmarginaalilla... Tavanomaisen konsultin joka asian strategia on, että pitää tuotteistaa lisää. Todellisesta kysyntäpohjasta ei ole kylläkään tietoa.”

Kirjoitukseen vastasi Matkailun edistämiskeskuksen entinen johtaja Pirjo-Riitta Vatanen: ”Tuomisto haluaisi tutkia supistuvan ja rajusti muuttuneen tukipolitiikan varjostumia. Minusta se on käyttöenergian hukkaamista verrattuna siihen, että katse suunnattaisiin eteenpäin ja tutkittaisiin kysyntämarkkinoita. Maksava asiakas äänestää jaloillaan ja lompakollaan. Jos tarjolla ei ole sopivia hyödykkeitä ja palveluja, hän menee sinne, mistä niitä saa. Analyytinen, ennakoiva ja markkinoinnillinen liiketoiminta-ajattelu pitää sieraimet veden pinnan yläpuolella 2000-luvulla, olipa kyseessä mikä elinkeinon haara tahansa.”

Lainauksen tarkoitus ei ole havainnollistaa matkailusta käytävän keskustelun kärjekkyyttä, vaan päinvastoin osoittaa, että molemmat keskustelijat korostavat varsin yhdenmukaisella tavalla luontoon suuntautuvan matkailun kysynnän tutkimuksen merkitystä.

LVVI:n esitutkimushankkeiden osana Joensuun yliopistossa on käynnissä kauppa- ja teollisuusministeriön rahoituksella pienehkö tutkimus Kuhmon luontomatkailun taloudellisesta merkityksestä. Aineisto on kerätty, mutta sitä ei ole vielä käsitelty. Pyysin kuitenkin tätä kirjoitettaessa ulkomaanharjoitteluaan tekevää tutkijaa, metsätieteen ylioppilas Petri Rinnettä luonnehtimaan lyhyesti Kuhmon luontomatkailun piirteitä. Seuraavassa muutama ote hänen vastauksestaan:

”Kuhmon luontomatkailun tärkeimmät harrastajaryhmät ovat järjestyksessä metsästäjät, kalastajat ja retkeilijät. Kuten luontomatkailijat ylipäättään, nämäkin ryhmät ovat hyvin omatoimisia ja käyttävät vain välttämättömiä maksullisia palveluita, kuten elintarvikekauppaa sekä huoltoasema- ja majoituspalveluita. ...Varsinaisten luontomatkailuyrittäjien lisäksi luontomatkailijoilla on suuri merkitys Kuhmon majoitusliikkeille. Useat mökki- ja lomakylät, leirintäalueet, matkailumaatilat sekä runsas yksityismökkitarjonta on tarkoitettu lähinnä luontomatkailijoiden käyttöön.”

”Luontomatkailija ei kuitenkaan lähde Kuhmoon nukkumaan, vaan – luontomatkailuyrittäjän sanoin – hänelle pitäisi nykyisestä käytännöstä poiketen ensisijaisesti myydä ”tekeminen”, olkoon se sitten metsästystä, kalastusta, retkeilyä, melontaa, hiihtoa tai luontovalokuvausta, vasta toissijaisesti vuodepaikka. ... LVVI-projekti voisi nähdäkseni auttaa luontomatkailuyrittäjiä tuotekehittämisessä ja markkinoinnissa selvittämällä, millaiset ryhmät ovat valmiita maksamaan minkäkinlaisista palveluista.”

Kaikesta edellä esitetystä näyttää olevan melko helppo vetää joitakin johtopäätöksiä. Matkailuelinkeinon kannalta oleellisin tietotarve kohdistuu nimenomaan luontomatkailun kysyntään. Onko kiinnostus luonnossa virkistäytymiseen ja luontomatkailuun todella kasvamassa vai onko kysymys vain ”hetkellisestä tuulahduksesta”? Mitkä luontoon suuntautuvat aktiviteetit ovat nousussa ja mitkä puolestaan laskussa? Millaisista tuotteista kuluttajat ovat valmiit maksamaan? Mihin suuntaan luonnon kuluttajien saappaan kärjet osoittavat? Minne päin ne ovat valmiita kääntymään?

On selvää, ettei LVVI voi tuottaa kovin spesifisiä vastauksia. Mutta jos se voi vahvistaa tai kumota luontomatkailun yleisestä kehityssuunnasta vallitsevia käsityksiä ja tuottaa tietoja luontoa käyttävien toimintojen yleisyyksistä, alueellisesta ja ajallisesta kohdentumisesta sekä niiden muutoksista, hanke on epäilemättä osoittautuva hyödylliseksi kompassiksi myös luontomatkailuelinkeinolle sen etsiessä kehittämissuuntiaan.

An evaluation of the Finnish outdoor recreation assessment 1998–2000

*H. Ken Cordell
Forest service
Southern Research Station*

This paper provides an evaluation of the Finnish' project entitled: A National Assessment of Outdoor Recreation Demand and Supply. The Project is being directed by Tuija Sievanen of the Finnish Forest Research Institute.

Upon reviewing the proposal for this National Assessment, a number of general observations emerged. These observations/comments follow:

1. The planned assessment has built broad support and partnerships and this is a major strength of the Assessment as proposed. –This is similar to the experience we have had in the United States. Wide involvement is good and offers the various interests in outdoor recreation in Finland an opportunity to help design the project so that key issues and aspects of the national demand and supply picture are not overlooked. Broad involvement has seemed to bring different groups and ministries closer together and to form a good working relationship. The long-term benefits of this better relationship can be profound. As well, more partners means better funding opportunities for the effort.
2. Other studies and assessments have been reviewed by the Assessment Project Team and the strengths of the methods of these other projects have been integrated into this project. –It is always preferable to review and learn from the work of others and to benefit from the successes and failures they have experienced. It would be very helpful if in the study plan and elsewhere as findings are reported, a summarization of the information gained from reviewing the other studies and assessment efforts were provided. It would also be helpful to describe how the design of the Finnish assessment was altered as a result. Building an important process such as a national assessment upon the foundation of published technical literature provides much needed grounding and scientific credibility for all concerned, including the ultimate users.
3. More elaboration of the driving issues would be helpful. –There isn't much said in the documentation I reviewed about the key national issues surrounding current outdoor recreation situation in Finland. This would be good to have as one of the platforms upon which to further improve the assessment and survey instruments and upon which to base conclusions about important actions needed at completion of the assessment. With specific regard for the survey instruments, it would be a useful exercise to revisit the questionnaires with issues in mind to see if everything needing to be asked is there.
4. Some aspects don't seem yet to be fully developed –These aspects include recreation valuation and the use of contingent valuation, methods for predicting future demand, and measuring public perceptions of quality. These aspects of the survey contents are admittedly among the tougher design challenges, and they will require consultation with experts as available to help guide this work. I am sure there is much more already in place for the Finnish Assessment that I did not see,

but these aspects are so highly important that they deserve devoted attention. I was very happy to see them identified as data items to be included.

5. Methods for dealing with non-respondent and recall biases could be better explained –Non-respondent bias has to do with biased estimates of participation and other parameters of the study that can result from absence of data about those who choose not to participate in the survey. For Finland, this appears to be a less serious problem than it is in the U.S., since response rates are generally much higher in Finland. Nevertheless, it would be helpful if there was a plan to conduct some checks for non-respondent bias through post-survey contacts. Recall bias, on the other hand, is more troubling. Generally, the longer the recall period (12 months in this study), the greater the tendency for people to misreport their participation frequencies or to telescope back in time further than the 12-month period to recall incidence of participation. These potential sources of bias can be problems to some degree, as they are in all surveys.
6. Linkages to other natural resource or social assessments –To the extent possible, conscious efforts should be taken to link this assessment of outdoor recreation to other on-going or planned assessments. An example that is explicitly acknowledged already in the study plan is linkage with Finnish Census data both by working through them and by adopting their demographic categories. Other linkages that would enhance interpretation of the ultimate assessment findings might be forest inventory data, social assessments and environmental awareness surveys, and transportation surveys.
7. Data management, archival and statistical analysis plan – while it probably exists, a plan for the data will prove in the end to be most useful. How will the data be entered, cleaned and in what format stored? Who will have copies of the data for immediate use and future retrieval and analysis? What statistical procedures are most appropriate to address the issues and questions of the assessment and to tease out of the data the most important information? Multivariate statistical techniques, for example, in analyzing some of the scale variables in the study, can help in identifying inter-variable relationships and in summarizing those relationships to enhance interpretation. It is a good time now to be thinking seriously about the data and analysis plans.

More specific comments regarding various parts of the Assessment are offered below:

Evaluation of the Phone Survey

1. Ask estimated number instead of categorical-level data wherever possible—It has been my experience that when designing a survey, one should strive to keep all the detail possible. Instead of listing categories (like 1–2 days, 3–5 days, etc.) ask the respondent to provide their best estimate of the actual number of days. For the most part this is not a problem and there may be compelling reasons for using categories, but I encourage rethinking and seeing if an actual estimate of number is better.
2. In both the phone and mail surveys, there is interchangeable use of the phrases "outdoor recreation" and "nature-based" or "natural area" recreation. Do these mean the same thing? This is one possible area that could confuse the respondent or the data analyst. If everyone will not understand the intention the same way, then responses will not be comparable and unsuspected biases could creep in. I

suggest using only one phrase, the one that best fits the intention of the survey and the assessment. In the U.S., nature based recreation is outdoor recreation, but, then, so is golf, tennis and other activities that occur out-of-doors, but not in nature.

3. The 12-month recall period may be too long. Is there a compelling reason for using the 12-month recall period. Research on the topic indicates that respondents tend to respond yes to participation in an activity and believe it was within the last 12 months, even though it may have occurred as much as 18 or more months ago. Many just cannot remember that well when they participated. They just remember that they did participate. Can this recall period be reduced to 3 months?
4. Comparability and consistency of the list of activities. Some surveys have been done in Finland in the past, although they were not comprehensive. Are the categories of activities and the individual activities themselves the same as or aggregatable to those previously used? If trend estimates are to be derived, this comparability is necessary.
5. Constraints or hindrances. There are many reasons why people don't participate much or as often as they would like in various activities, including their favorite ones. The list is relatively short for the Finnish assessment and I suggest revisiting this and seeing if it is comprehensive enough. Some qualitative interviewing (just a few) would help in understanding if there are some constraints or hindrances omitted that are important.
6. More demographics. The list of demographic characteristics is relatively short in the phone survey instrument. I realize some additional characteristics will be collected in the mail portion of the survey. However, not all the phone respondents will also respond to the mail survey. I suggest a close look at the characteristics currently planned to see if there are some essential ones (e.g., age) that should be collected so the non-respondents to the mail survey will be better known.
7. The connection between the phone and mail surveys is very important. It is not entirely clear how the connection between the phone and mail surveys will be handled. Is the sample for the mail survey derived from the listing of phone survey respondents? Will the two data bases be linked by common respondent identification codes? How will the relative weighting protocols between the surveys be handled so that they are comparable? These are some points for consideration in case they have not already been addressed.

Evaluation of the Mail Survey

1. Connections between the phone and mail surveys. This point has already been raised, but what is the connection between the two surveys? If the phone survey is the source for drawing or using in its entirety a sample for the mail survey, some interesting designs become possible. For example, for the mail survey, which asks for detail regarding trips and visits to recreation areas, subsamples of phone survey respondents could be drawn among participants in various activities to assure there is adequate representation of participants in those activities, i.e., those of most interest to the assessment. In other words, information from the phone survey can be used to focus sampling on specific groups in the mail survey.
2. Tying all surveys to a common framework. While it appears that this is happening, careful attention now to making sure that a common time, spatial, demographic

stratification and recreation-opportunity-type framework is referenced across all demand and supply questionnaires will assure better connectivity and enhanced interpretation of the data. For the most part, this common framework seems present, but it might be tightened more so by adoption of recognized systems such as the Recreation Opportunity Spectrum (ROS). ROS refers to a system for classifying recreation opportunities by their characteristics, for example, remoteness. Can the investigators see the connections across all surveys? I would guess the answer is "yes", but it would do no harm to reexamine this possibility.

3. Respondents' ability to differentiate among various providers of recreation opportunities. In the U.S., recreation travelers are not always sure whether they are visiting a state park, a national park, or a national forest. Each of these types of opportunities is provided by different organizations. Often in the United States, the visitor does not care who the provider is. Given the information provided in the questionnaire about site and area visits and trips, will the respondents know readily who the Finnish provider is and thus be able to provide the data you seek? If not, there may be a need for more elaborate descriptions of the different provider scenarios you are asking about.
4. Possible use of ROS. ROS has already been discussed above and further elaboration will not be offered here. The most important point is that the data ultimately collected match the perceived needs of the assessors.
5. Number of pages and time it takes to complete the mail questionnaire. The mail questionnaire is long and could be a little burdensome to the respondents. This is always a challenge to the researcher. How long is it estimated to take the respondent to fill out the questionnaire In the U.S., if it takes more than 15 to 20 minutes, response rates and accuracy of the answers suffer. Are there questions not absolutely necessary or can the questionnaire be broken apart and administered in 2 or more shorter versions to subsamples?

Evaluation of the Supply Survey

1. Will the 3 supply questionnaires be self administered? It seems that the 3 supply questionnaires will be sent to providers and that they will fill them out providing the requested data. If this is the case, in a number of locations in the questionnaires it might be helpful to provide more instruction to avoid possible misinterpretation. I am sure the piloting of this survey has identified and will identify more of these areas. But this is a crucial point to give attention to. For example, in the "Recreation Areas" questionnaire on page one where provision of services is the target of enquiry, what dimension of amount is being asked for?
2. Establishment costs in consistent metric. In places in the supply questionnaires, providers are asked to estimate "establishment costs". In that various sites and facilities were established in different years, it would be a good idea to correct all reported costs to a common base year, preferably the year in which the data were collected. This is, of course, inflation adjustment.
3. In sections entitled "General Assessment", could you include "attribute importance" along with the "quality" measure? Often when using a standard list of site attributes, as is done with the supply questionnaires, we find that some attributes are not as vital or important to some sites as they are for others. To the extent that it seems to fit in this assessment, I recommend considering inclusion of an

”attribute importance” dimension along with the quality dimension. Thus, inferior quality of ”unimportant” attributes of some sites can be down weighted relative to important attributes.

4. Asking percentages across non-mutually exclusive categories. In places, especially under sections in the supply questionnaires entitled ”use of area”, respondents are asked to report percentages of visitation or use across a number of categories. Although it may seem this should not be a problem, careful instruction to respondents is needed so that wherever those percentages should add to 100 percent, or any other aggregation rule meant to apply, the reported data will provide the intended statistics.
5. Ground truthing. In aerial photography, the way to be sure one is understanding what is being seen in photographs is to actually visit on the ground some of the areas covered in the photographs. The same applies to sampling using questionnaires. Is there a way or a plan to validate the supply survey data? Validation would not necessarily have to involve a large sample.

Summary

My overall evaluation of the Finnish Assessment was nicely designed and thought out. The project is a complex one that will require careful management. The suggestions offered above are based on experiences gained in doing our national Assessments in the United States. In conducting our assessments we try to keep the following principles, among others, in mind:

Try to be as clear as possible in survey and analysis design and provide definitions and instructions.

Strive for consistency in definitions and stratification among different parts of the assessment and between different assessments so that interpretations across elements of the assessment are possible at the end.

In designing survey instruments, keep them as short as possible and as simple as possible. This will better assure good data and good response rates.

Recall period sometimes can be a problem if it is too long. Sometimes too little budgeted funds require a recall period longer than the investigator would wish.

Frequent revisiting of the design and plan for implementation of surveys can turn up important things not perceived or not perceived as important in earlier stages of assessment development.

It is the wish of the assessment research team in the United States that the assessment research team in Finland have a wonderful experience and that their work will make a significant difference in the quality of outdoor recreation provided to the Finnish people.

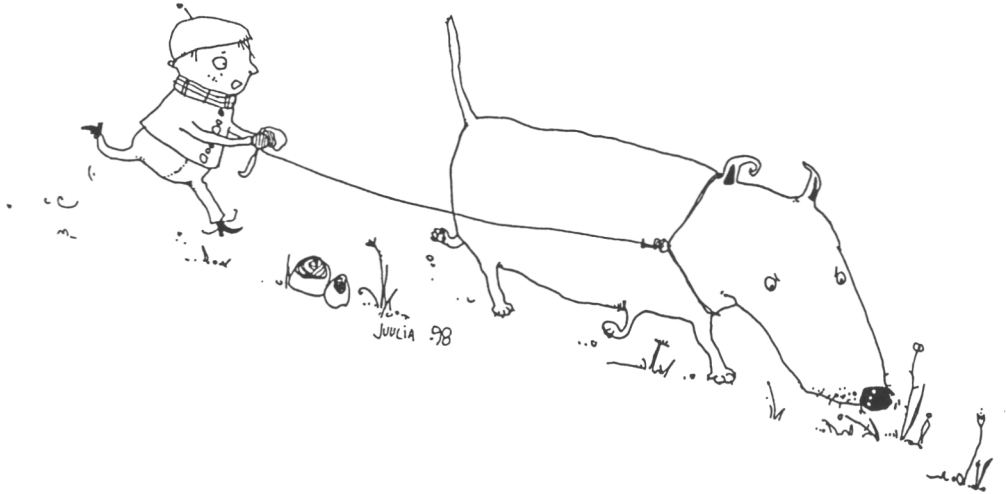
LVVI-seminaari

25. marraskuuta 1997

OP-opisto, Vuosaari, Helsinki

- LVVI-tutkimuksen esittely ja arviointi**
- 9.00 Seminaarin avaus, *Puheenjohtaja, Aarne Reunala*
- 9.10 LVVI-projektin tavoitteet ja organisointi
Tuija Sievänen, Metsäntutkimuslaitos
- 9.30–10.15 LVVI-esitutkimusten tulokset ja päätutkimusten esittely
Kysyntätutkimus:
Eija Pouta, Helsingin yliopisto
Tuija Sievänen, Metsäntutkimuslaitos
Hannu Virtanen, Tilastokeskus
Tarjontatutkimus:
Marjo Heikkilä, Suomen ympäristökeskus
Sinikka Hänninen, Jyväskylän yliopisto
- 10.30–11.40 Kotimainen arviointi: LVVI-tiedon tarvitsijat kommentoivat
Bengt Pihlström, Kauppa- ja teollisuusministeriö
Kimmo Aaltonen, Opetusministeriö
Ilkka Heikkinen, Ympäristöministeriö
Veli-Matti Risku, Sosiaali- ja terveysministeriö
Ville Schildt, Maa- ja metsätalousministeriö
Tage Lampén, Metsähallitus
Vesa Valpasvuo, Kuntaliitto
- 11.40–12.00 Kansainvälinen arviointi: LVVI-project evaluation
by *Dr. Ken Cordell (USDA Forest Service)*
Arvioinnin esittää *Ville Ovaskainen, Metsäntutkimuslaitos*
- 13.00–14.00 Luontopolkukävely
Vesa Koskikallio, Helsingin kaupunki
- LVVI-tiedon käyttö tutkimuksessa ja suunnittelussa**
puheenjohtaja Olli Saastamoinen
- 14.00– 16.30 Miten virkistyskäyttö voidaan ottaa huomioon metsävarojen
käytön suunnittelussa?
Jyrki Kangas, Metsäntutkimuslaitos
LVVI-tietojen käyttö virkistyskäytön hyötyjen mittaamisessa?
Ville Ovaskainen, Metsäntutkimuslaitos
Ulkoilun terveys- ja hyvinvointinäkökulma?
Olavi Paronen, UKK-instituutti
Virkistysalueet mukaan luonnonvaratietokantoihin.
Minna Kallio, Suomen ympäristökeskus
Miten kunnan virkistysalueiden ja -palvelujen suunnittelija voi hyötyä
LVVI-tiedosta?
Olavi Ahola, Turku
Kuntien virkistyspalvelujen suunnittelijat LVVI-tiedon käyttäjinä
Rea Nyström, Uudenmaan virkistysalueyhdistys
Miten Metsähallituksen luonnonsuojelu voi hyödyntää LVVI-tietoa,
esimerkkinä erämaasuunnittelu?
Liisa Kajala, Metsähallitus
Maaseutu- ja luontomatkaailun tietotarpeet.
Olli Saastamoinen, Joensuun yliopisto
- 16.30–17.00 Loppukeskustelu

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi
LVVI

OSA 3

LVVI-esitutkimus

LVVI-esitutkimus

Sisällys

1	Luonnon virkistyskäytön kysyntä	
	<i>Eija Pouta ja Tuija Sievänen</i>	63
1.1	Esitutkimuksen tavoitteet	63
1.2	Esitutkimuksen toteutus.....	63
1.3	Esitutkimuksen aineisto.....	63
1.4	Väestökyselyn kehittäminen.....	65
1.5	Tulokset.....	66
1.6	Kysyntätutkimus 1998–2000.....	70
2	Luonnon virkistyskäytön tarjonta	
	Marjo Heikkilä ja Sinikka Hänninen	71
2.1	Esitutkimuksen tavoitteet	71
2.2	Esitutkimuksen toteutus.....	72
2.3	Esitutkimuksen aineisto.....	72
2.4	Tulokset	76
2.5	Kuntakyselyn kehittäminen	77
2.6	Tarjontatutkimus 1998–2000.....	77
3	Kävijätutkimukset valtion ja kuntien virkistysalueilla 1998–1999	
	Joel Erkkonen	79
3.1	Johdanto.....	79
3.2	Tavoite	79
3.3	Hyödyt	79
3.4	Tutkimuksen kohdealueet.....	80
3.5	Tulosten julkaiseminen.....	80
3.6	Tutkimuksen toteutus ja rahoitus.....	80
4	Kuhmon luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuonna 1997	
	Petri Rinne	81
4.1	Johdanto.....	81
4.2	Tutkimusalue	81
4.3	Aineisto.....	82
4.4	Menetelmät	83
4.5	Tulokset	83
4.6	Johtopäätökset	85
	Kirjallisuus	85

1 Luonnon virkistyskäytön kysyntä

Eija Pouta ja Tuija Sievänen

1.1 Esitutkimuksen tavoitteet

Kysyntätutkimuksen keskeinen tutkimusmenetelmä on väestökysely. Esitutkimuksen tavoitteena oli kehittää väestökyselyä varten kysymyslomakkeet ja testata niitä koekuntien väestöstä poimituilla henkilöillä. Lomaketestauksen tarkoituksena oli selvittää, mittaavatko kysymykset asiasisällöltään sitä, mitä tietoa haetaan sekä kuvaavatko mittaasteikot tehokkaasti ilmiötä. Myös kysymyslomakkeen pituutta ja kysymysten esittämisjärjestystä testattiin esitutkimuksen avulla. Esitutkimuksen perusteella saatiin myös tietoa aineistonkeruun kustannusten määrästä ja jakautumisesta.

1.2 Esitutkimuksen toteutus

Väestökyselyn valmistelua varten toteutettiin koekysely, joka kohdistettiin kolmeen kuntaan eli Turkuun, Polvijärveen ja Enontekiöön. Koekyselyn tarkoitus oli testata käytettäviä mittareita, jotta nähtäisiin, miten kysymykset toimivat sekä kaupunkiväestöön että maaseutuväestöön kuuluvien henkilöiden vastatessa kysymyksiin. Kunkin kunnan väestöstä poimittiin satunnaisesti 150 henkilöä, 10–75-vuotiasta eli yhteensä 450 otoshenkilöä. Otanta tehtiin väestörekisteristä.

Kyselytutkimus oli kaksiosainen. Ensin henkilöitä haastateltiin puhelimitse. Puhelinhaastatteluun tavoitettiin ja haastatelluilta henkilöiltä kysyttiin edelleen suostumus postikyselyyn osallistumiseen. Suostuneille henkilöille lähetettiin postikyselylomake. Postikyselyvastausten saamiseksi lähetettiin karhukirje lomakkeineen niille, jotka eivät olleet vastanneet kahden viikon kuluessa. Puhelinhaastattelut tehtiin loka-marraskuussa, ja postikysely toteutettiin joulukuussa 1997.

1.3 Esitutkimuksen aineisto

Väestökyselyn lomakkeiden sisältö

Esitutkimuksen tärkein tehtävä oli kyselylomakkeiden rakentaminen ja testaaminen. Kyselylomakkeiden sisältö oli rakenteeltaan seuraava:

1. Puhelinhaastattelu

1. Ulkoiluharrastamiseen osallistuminen ja ulkoilukerrat 12 viimeisen kuukauden aikana
2. Viimeisen ulkoilukerran ajankohta, harrastus ja kesto
3. Ulkoilun esteet niiden kohdalta, jotka eivät ulkoile
4. Ulkoiluharrastamista koskevat asenteet
5. Sosioekonomiset taustatekijät

2. Postikysely

1. Viimeisen ulkoilukerran tiedot
2. Viimeisen luontomatkan tiedot
3. Vastaajan ajan ja rahan käyttö ulkoiluharrastamiseen yleensä
4. Kuntien, valtion ja yksityisten maiden ja palvelujen käyttö virkistykseen
5. Teematutkimuksen kysymykset (esitutkimuksessa virkistyskäytön arvottaminen)
6. Sosioekonomiset taustatekijät

Puhelinhaastattelun ja postikyselyn vastausprosentit

Otokseen kuuluneesta 450 henkilöstä 328 (72,9 %) vastasi puhelinhaastatteluun. 61 (13,6 %) otokseen kuuluneelle ei löytynyt puhelinnumeroa, 29 (6,4 %) vastaajaa ei tavoitettu numerosta ja 32 (7,1 %) haastateltavaa kieltäytyi osallistumasta haastatteluun. Haastatelluista 31 kieltäytyi vastaamasta postikyselyyn, joten postikyselylomakkeita lähetettiin 297 vastaanottajalle. 165 vastaajaa palautti postikyselylomakkeen ainakin osittain täytettynä. Tämä on 56 % niistä, joille lomake lähetettiin ja 37 % koko otoksesta.

Puhelinhaastatteluaineistossa kysymyskohtainen vastauskato oli hyvin vähäistä. Lähes kaikki vastaajat olivat vastanneet eri ulkoilumuotoihin osallistumista mittaaviin kysymyksiin. Ulkoilukertoja koskevaan kysymyksen osaan jätti vastaamatta keskimäärin noin 1–4 vastaajaa kunkin ulkoilumuodon kohdalla. Poikkeuksena oli kysymys kotieläinten hoitoon osallistumisesta, jossa 60 asiaa harrastaneesta vain 8 osasi määrittää kertojen määrän. Lintujen tarkkailuun ja ruokintaan osallistuneista 63 vastaajasta 9 jätti vastaamatta harrastuskertojen määrään. Kysyttäessä viimeisimmän ulkoilukerran harrastuksista 11 vastaajaa oli jättänyt vastaamatta.

Postikyselyaineistossa oli yksittäisiin kysymyksiin vastaamatta jättämistä puhelinhaastatteluaineistoa enemmän. Taulukossa 1.1. on koottu vastauskato kysymysryhmittäin. Puuttuvan tiedon määrä on suhteutettu niiden vastaajien määrään, joiden olisi pitänyt vastata kysymykseen edellisten kysymysten perusteella.

Taulukko 1.1. Postikyselylomakkeen kysymysten vastausprosentit

Kysymysryhmä	Kysymykset	Puuttuvan tiedon määrä
Yhden päivän ulkoilukerrat	1–18	0–37 %
Useamman vuorokauden luontomatkat	19–35	0–27 %
Ulkomaan matkat ulkoilun vuoksi	36–40	3–13 %
Virkistysalueiden käyttö	41va–48va	0–12 %
Ajan ja rahan käyttö ulkoiluun	41ar–45ar	11–20 %
Mieluisin ulkoiluharrastus	44ar–48ar	0–19 %
Virkistyspalvelujen tuottaminen	61–67	8–13 %
Valtion alueiden arvottaminen	68a–70a	0–9 %
Taustatiedot	71–79	2–29 %

Kysymys viimeisen ulkoilukerran harrastuksesta ja matkakustannuksiin liittyvät kysymykset olivat ongelmallisia. Useissa kysymyksissä puuttuva tieto voitiin tulkita ei- tai 0-vastauksiksi. Tulkinvaraisuutta on pyritty vähentämään kysymysten tarkentamisella ja uudelleen muotoilulla.

Kato

Puhelinhaastatteluun vastanneita ja vastaamatta jättäneitä verrattiin keskenään. Puhelinhaastatteluun vastanneet eivät poikenneet ei-vastanneista keski-ian suhteen (F-testin p-arvo 0,5076). Myöskään vastaajien sukupuolijakauma ei poikennut merkitsevästi ei-vastanneiden sukupuolijakaumasta (χ^2 -testi p-arvo 0,10564). Puhelinhaastatteluun vastaamattomien osallistuminen ulkoiluun jäi epäselväksi. Varsinaisessa tutkimuksessa voidaan tähän kiinnittää huomiota kysymällä haastattelusta kieltäytyneiltä syytä kieltäytymiseen. Näin saadaan tietoa siitä, kuinka monella kieltäytymisen syy on ulkoilemattomuus.

Postikyselyyn vastaajia verrattiin koko otokseen. Postikyselyyn vastanneet eivät poikenneet merkitsevästi muusta otoksesta iän ja sukupuolen suhteen. Niitä puhelinhaastatteluun vastanneita, jotka eivät vastanneet postikyselyyn, voitiin verrata postikyselyyn vastanneisiin lisäksi koulutustaustan ja ulkoiluaktiivisuuden suhteen. Postikyselyyn vastanneet olivat aktiivisempia ulkoilijoita kuin vastaamatta jättäneet (χ^2 -testi p-arvo 0,04921). Ulkoiluaktiivisuutta mitattiin tässä viimeisimmän ulkoilukerran ajoittumisella ennen vastauspäivää (puhelinhaastattelun kysymys 24 luokiteltuna). Vastaajat poikkesivat ei-vastanneista myös sekä ammatillisen (p-arvo 0,00625) että peruskoulutustaustansa (p-arvo 0,04996) puolesta. Vastaajissa korkeammin koulutettujen väestöryhmien osuus oli suurempi kuin vastaamatta jättäneissä.

Varsinainen väestökyselyn päätutkimus toteutetaan Työvoimatutkimuksen liitännäisenä, jolloin kato jäänee olennaisesti esitutkimuksen katoa pienemmäksi. Työvoimatutkimuksessa puhelimettomat henkilöt haastatellaan kotikäynnillä. Tosin Työvoimatutkimukseen osallistuneet eivät kaikki todennäköisesti halua osallistua jatkotutkimukseen. Puhelinhaastatteluvaiheessa kato on todennäköisesti noin 5–10 %. Haastatelluista henkilöistä postikyselyyn suostuu noin 95 %, ja noin 60 % heistä odotetaan palauttavan postikyselylomakkeen. LVVI-tutkimuksen kannalta ne, jotka eivät halua osallistua työvoimatutkimukseen, jäävät tuntemattomaksi kadoksi.

1.4 Väestökyselyn kehittäminen

Puhelinhaastattelulomakkeen ongelmat ja muutokset

Puhelinhaastattelulomakkeen suurimmaksi ongelmaksi osoittautui se, että haastattelun tekeminen kesti kauemmin kuin ennako-oletetut noin 10 minuuttia. Esitutkimuksessa puhelinhaastattelu kesti keskimäärin noin 20 minuuttia. Puhelinhaastattelulomaketta on esitutkimuskokemuksen seurauksena tiivistetty siten, että useita harrastusryhmiä on yhdistelty ja ilmailuharrastuksia koskeva ryhmä poistettiin kokonaan. Lisäksi luovuttiin ulkoiluharrastamista koskevia asenteita mittaavasta kysymyksestä. Osallistumista ulkoiluharrastukseen sekä pääharrastuksena että sivuharrastuksena kysytään nyt vain eräiden tärkeimpien harrastusten osalta. Sen sijaan ulkoilun esteitä koskevaa kysymystä täydennettiin UKK-instituutin toiveiden mukaisesti.

Postikyselylomakkeen ongelmat ja muutokset

Päätutkimuksen postikyselyn vastausprosenttia pyritään nostamaan kiinnittämällä enemmän huomiota vastaajien motivointiin puhelinhaastatteluvaiheessa. Esitutkimuksessa viive puhelinhaastattelusta postikyselyyn oli 1–2 kuukautta. Päätutkimuksessa viive tulee olemaan enimmillään noin kuukausi.

Postikyselylomakkeen rakenne ja kysymykset toimivat pääosin varsin hyvin. Vastausprosentin alhaisuus viittasi kuitenkin siihen, että lomake koettiin jokseenkin työlääksi vastata. Lomaketta lyhentämällä yritetään vaikuttaa vastausprosenttiin. Tästä syystä päätutkimuksessa kysymykset jaetaan osittain eri henkilöille. Puolet vastaajista saa ajan ja rahankäyttöä koskevat kysymykset ja toinen puoli vastaajista alueiden käyttöä koskevat kysymykset. Muut kysymykset (paitsi vaihtuvat teemakysymykset) ovat kaikille samat.

Kysymysten rakenteissa eli varsinaisissa mittareissa osoittautui olevan joitakin ongelmakohtia. Ulkoiluharrastuksia koskevista kysymyksistä huomattiin, että vastaajalle on tarjottava numeerisen vaihtoehdon (luettelonmukaisen numeron) lisäksi mahdollisuus ilmaista ulkoiluharrastus myös sanallisesti (kysymykset 2, 22, 39, 53 ja 54). Alueet, joille viimeinen ulkoilukerta tai luontomatka kohdistui, kysytään nyt vain alueen nimi ja sijaintikunta. Muiden sijaintitietojen kysyminen tuotti sekaannusta. Alueiden ominaisuuksien luetteloa (kysymykset 10b ja 26b) täydennettiin esiin tulleiden puutteiden vuoksi (joki, mäki, vaara, tunturi). Ulkoilukertaan osallistuneen seurueen koko tieto lisättiin. Ulkoilukerran kustannuksia koskevia kysymyksiä yksinkertaistettiin koskemaan vain vastaajaa. Ulkoilukertaan liittyvästä matkustamisesta koskevissa kysymyksissä (14 ja 29) laajennettiin kulkuneuvojen luetteloa.

Ulkoiluun ja virkistykseen liittyvistä ajan ja rahankäytön kysymyksistä viimeisen viikon ulkoilukertoja koskeva taulukko (kysymys 50) osoittautui hankalaksi. Siihen tehtiin selvittäviä muutoksia. Samoin rahankäyttöä koskeva kysymys 53 ryhmiteltiin uudestaan rahankäytön kohdistamiseksi paremmin vastaajaan tai kotitalouteen. Alueiden käyttöä koskevista kysymyksistä osoittautui vaikeaksi kysymys, jossa kysytään ulkoilukertojen kohdistumista tavallisille maa- ja metsätalousalueille, siis pääasiassa yksityismaille, joita käytetään jokamiehenoikeudella virkistykseen. Vastaajilla oli selvästi vaikeuksia nimetä alueita, joten alueiden nimeäminen poistettiin kysymyksestä, mutta ulkoilukertojen määrää kysytään edelleen. Näiden todettujen ongelmien ja muutosten lisäksi kysymysten yksityiskohtia kuten sanontatapoja, asiakohdeiden ryhmittelyjä ja skaaloja on edelleen viimeistely lomakekoikeilun tuloksena.

1.5 Tulokset

Puhelinhaastatteluun vastanneista 119 oli Enontekiöltä, 115 Polvijärveltä ja 94 Turusta. Puhelinhaastatteluun osallistuneista 328 vastaajasta seitsemän ei ollut harrastanut mitään kysytyistä ulkoilumuodoista viimeisten 12 kuukauden aikana eli 98 % vastanneista kuului ulkoilevaan väestöön.

Postikyselyyn vastanneista 58 oli Enontekiöltä, 53 Polvijärveltä ja 54 Turusta. Postikyselyn vastaajista 92 % kuvaili viimeisimmän alle vuorokauden pituisen ulkoilukerran viimeisten 12 kuukauden ajalta. Kolmannes (36 %) vastaajista oli tehnyt useamman vuorokauden kestäneen kotimaanmatkan, jonka pääasiallinen tarkoitus oli ulkoilu ja luonnossa virkistäytyminen. 19 % vastaajista ilmoitti tehneensä useamman päivän ulkomaanmatkan ulkoilun tai muun luonnossa virkistäytymisen takia viimeisten 12 kuukauden aikana.

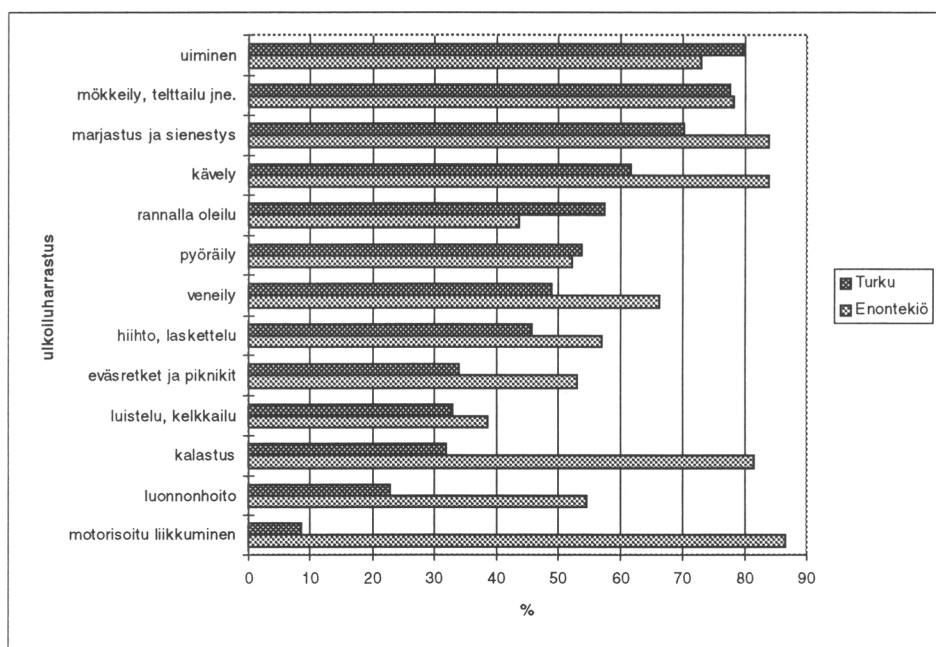
Enontekiön ja Turun tulokset

Esitutkimuksen kohdekunnista kerättyjen aineistojen havaintomäärä on pieni, joten varsinaista tulosten raportointia ei ole tarkoituksenmukaista tehdä. Kuitenkin aineistosta laskettiin eräitä yksittäisiä tuloksia havainnollistamaan päätutkimuksesta odotettavissa olevia tuloksia. Esitettävät luvut ovat suuntaa-antavia ja esimerkinomaisia.

Tulokset esitetään havainnollistamaan myös sitä, miten valtakunnallinen aineisto mahdollistaa alueittaisia ja aluetyyppien välisiä eroja kuvaavia analyysejä. Tässä esitetään rinnakkain sekä pohjoisen maalaiskunnan (Enontekiö) että eteläisen kaupunkikunnan (Turku) väestöjen ulkoilun harrastamista muutamalla tyypillisellä ulkoilun kysyntää kuvaavalla tekijällä.

Ulkoiluharrastuksiin osallistuminen

Puhelinhaastatteluaineiston avulla saadaan kattava kuva siitä, mihin ulkoiluharrastuksiin väestö osallistuu. Tässä tarkastellaan vain joitakin yleisimpiä ulkoiluharrastuksia. Turun ja Enontekiön väestöjen välillä oli huomattavia eroja osallistumisessa useimpiin tässä tarkasteltuihin ulkoiluharrastuksiin (kuva 1.1.). Vain vapaa-aikana tapahtuva luonnossa asuminen eli mökkeily, telttailu ja vastaava luonnossa oleskelu sekä pyöräily olivat jokseenkin yhtä tavallisia ulkoiluharrastuksia molemmilla paikkakunnilla. Sen sijaan erittäin suuria eroja oli osallistumisessa motorisoituun liikkumiseen luonnossa (moottorikelkkailu tms.), joihin osallistui 87 % enontekiöläisistä mutta vain 8 % turkulaisista sekä kalastukseen (yli 80 % enontekiöläisistä ja 32 % turkulaisista). Turkulaisten joukossa vain uiminen ja rannalla oleskelu olivat selvästi yleisempiä harrastuksia kuin enontekiöläisillä. Enontekiön ja Turun väestöjen ulkoilukäyttäytymisen erot heijastavat tarjolla olevia virkistysmahdollisuuksia kahdessa luonnonoloiltaan erilaisessa kunnassa.

Kuva 1.1. Enontekiön ja Turun väestöjen osallistumisosuudet yleisimpiin ulkoiluharrastuksiin.

Tyypillinen lähiulkoilukerta

Postikyselyssä kysytään tarkkoja tietoja vastaajan viimeksi tapahtuneesta ulkoilukerasta. Tässä kuvaillaan kyselyä edeltänyttä viimeistä, kotoa käsin tehtyä, korkeintaan yhden päivän kestänyttä ulkoilukertaa Enontekiöllä ja Turussa (taulukko 1.2.). Molemmilla paikkakunnilla tyypillinen viimeisin ulkoilukerta oli noin kaksi tuntia kestänyt kävelylenkki. Turkulaisilla se suuntautui tyypillisesti kunnan ulkoilualueelle tai reitille, ja Enontekiöllä muulle alueelle (lähimetsään) tai reitille. Enontekiöläisillä kävely osui haastattelupäivään ja turkulaisilla edelliseen päivään. Enontekiöläiset kävelivät tyypillisesti yksin ja turkulaiset oman perheen kanssa.

Taulukko 1.2. Tyypillinen lähiulkoilukerta

	Enontekiö	Turku
Pääasiallinen harrastus	kävelylenkkeily/kuntokävely	kävelylenkkeily/kuntokävely
Milloin viimeksi?	tänään	eilen
Ulkoilukerran kesto	2 tuntia (mediaani)	2 tuntia 15 minuuttia (mediaani)
Kenen seurassa?	yksin	oman perheen kanssa
Lähtöpaikka	vakituudesta asunnosta	vakituudesta asunnosta
Missä ulkoilee?	muu alue tai reitti (esim. lähimetsä)	kunnan ulkoilualue tai reitti

Tyypillinen luontomatka

Postikyselyllä tiedusteltiin myös tietoja ulkoilun takia tehdyistä matkoista, joihin sisältyi yöpyminen poissa kotoa (taulukko 1.3.). Enontekiöläisten tyypillinen matka oli tehty joko patikoinnin tai erävaelluksen, metsästyksen tai marjojen poiminnan takia. Turkulaiset harrastivat luontomatalla tyypillisesti veneilyä, laskettelua, uintia tai kävelylenkkeilyä. Enontekiöläisten matka kesti 3 vuorokautta ja tapahtui 3 kuukautta ennen kyselyn ajankohtaa, ja turkulaisten 4 vuorokautta 4,5 kuukautta ennen kyselyn tekemistä. Enontekiöläisille oli tyypillistä matkustaa ystävien kanssa ja turkulaisille oman perheen kanssa. Molempien matkat kohdistuivat muille kuin valtion tai kuntien erityisesti ulkoilua varten varaamille virkistysalueille.

Taulukko 1.3. Tyypillinen ulkoilun takia tehty matka

	Enontekiö	Turku
Pääasiallinen harrastus	– yöpymisen sisältävä patikointi tai erävaellus – hirvieläinten metsästys – luonnonmarjojen keräily	– kävelylenkkeily/kuntokävely – moottoriveneily – virkistysuinti – laskettelu
Milloin viimeksi?	3 kk sitten	4,5 kk sitten
Ulkoilukerran kesto	3 vrk (mediaani)	4 vrk (mediaani)
Kenen seurassa?	ystävien kanssa	oman perheen kanssa
Missä ulkoilee?	muu alue tai reitti	muu alue tai reitti

Tyypillisiä ulkoiluharrastamista kuvaavia muuttujia

Muita tyyppiluvuin helposti havainnollistettavia tuloksia ovat ulkoiluun käytetty viikoittainen vapaa-aika ja vuosittainen loma-aika, ulkoiluun vuosittain käytetty rahamäärä sekä mieluisimmiksi mainitut ulkoiluharrastukset (taulukko 1.4.). Enontekiöläiset käyttivät enemmän sekä viikoittaista vapaa-aikaa että vuosittain lomapäiviä luonnossa virkistytymiseen kuin turkulaiset. Vastaavasti enontekiöläisiltä kului ulkoiluharrastuksiin rahaa enemmän kuin turkulaisilla. Eniten rahaa käytettiin ulkoiluvälineisiin, seuraavaksi eniten ulkoilumatkoihin ja ulkoiluvälineisiin. Myös mieluisimpien ulkoiluharrastusten luettelo poikkeaa jonkin verran toisistaan. Yhteisesti mieluisia olivat kävelylenkkeily, maastohiihto ja laskettelu. Eroja kuvaavat esimerkiksi enontekiöläisten mieltymys marjojen poimintaan ja avantouintiin, ja turkulaisten mieltymys purjehtimiseen ja hiihtoretkelyyn. Molemmilla paikkakunnilla motorisoidut harrastukset tai välineharrastukset olivat mieluisia, joskin toisaalta myös lintuharrastus ja patikointi sekä erityisesti tavallinen kävelylenkkeily nousivat mieluisimpien harrastusten kärkeen. Taloudellisten mahdollisuuksien puute koettiin olevan tavallisin syy siihen, miksi ulkoilija ei voi harrastaa riittävästi mieluisinta ulkoiluharrastusta. Ajan puute osoittautui toiseksi tärkeimmäksi syyksi.

Taulukko 1.4. Ulkoiluharrastamista kuvaavia tyyppillisiä muuttujia

	Enontekiö	Turku
Ulkoiluun käytetty aika viikossa	7 tuntia 45 minuuttia (keskiarvo)	6 tuntia 30 minuuttia (keskiarvo)
Vuodessa käytetään lomapäiviä ulkoiluun	30 pv (mediaani)	20 pv (mediaani)
Vuodessa käytetään rahaa ulkoiluun	3 321 mk (keskiarvo)	2 354 mk (keskiarvo)
Mieluisimmat harrastukset kesällä	1. luonnonmarjojen keräily 2. vesiskootteriajelu kävelylenkkeily patikointi laitesukeltaminen...	1. kesämökkeily 2. yöpymisen sisältävä patikointi 3. kävelylenkkeily purjehdus laitesukeltaminen virvelöinti ja luistelu lintuharrastus...
Mieluisimmat harrastukset talvella	1. moottorikelkkailu 2. maastohiihto valmiilla ladulla 3. laskettelu kävelylenkkeily avantouinti lumilautailu...	1. laskettelu 2. hiihtoretkely, erähihto maastohiihto valmiilla ladulla koiravaljakkoajelu kävelylenkkeily moottorikelkkailu...

Virkistysalueiden käyttö ja niiden sijainti

Eri omistajaryhmien alueita käytettiin Enontekiöllä ja Turussa melko samassa suhteessa (taulukko 1.5.). Turussa muiden maa- ja metsätalousalueiden käyttö ulkoiluun oli hie-
man vähäisempää kuin Enontekiöllä, ja toisaalta taas yksityisiä virkistyspalveluita käy-
tettiin Turussa enemmän kuin Enontekiöllä. Eri harrastuksiin sopivat alueet olivat
Turussa käyttäjistään kauempana kuin Enontekiöllä. Erityisesti laajempien metsäaluei-
den, kuten marjastus- ja sienestys- sekä retkeilypaikkojen, saavutettavuuden välillä oli
eroja.

Taulukko 1.5. Virkistysalueiden käyttö ja niiden sijainti

	Enontekiö	Turku
Eri omistajaryhmien virkistysalueiden ja -palveluiden käyttö (% käynneistä)		
– kunnan virkistysalueet ja palvelut	24,2	26,3
– valtion virkistysalueet	11,9	11,4
– yksityiset virkistyspalvelut	4,2	9,9
– muut maa- ja metsätalousalueet	59,7	52,4
Etäisyys ulkoiluun sopiville alueille (km)		
– etäisyys lähimpään ulkoiluun sopivaan puistoon, metsään tai ulkoilualueelle	0,26	1,07
Eri harrastuksiin sopivien alueiden etäisyys (km)		
– kävely	0,04	0,42
– hiihto	0,80	1,54
– retkeily	1,15	8,52
– uinti luonnon vesissä	0,62	7,02
– marjastus/sienestys	0,91	9,15

1.6 Kysyntätutkimus 1998–2000

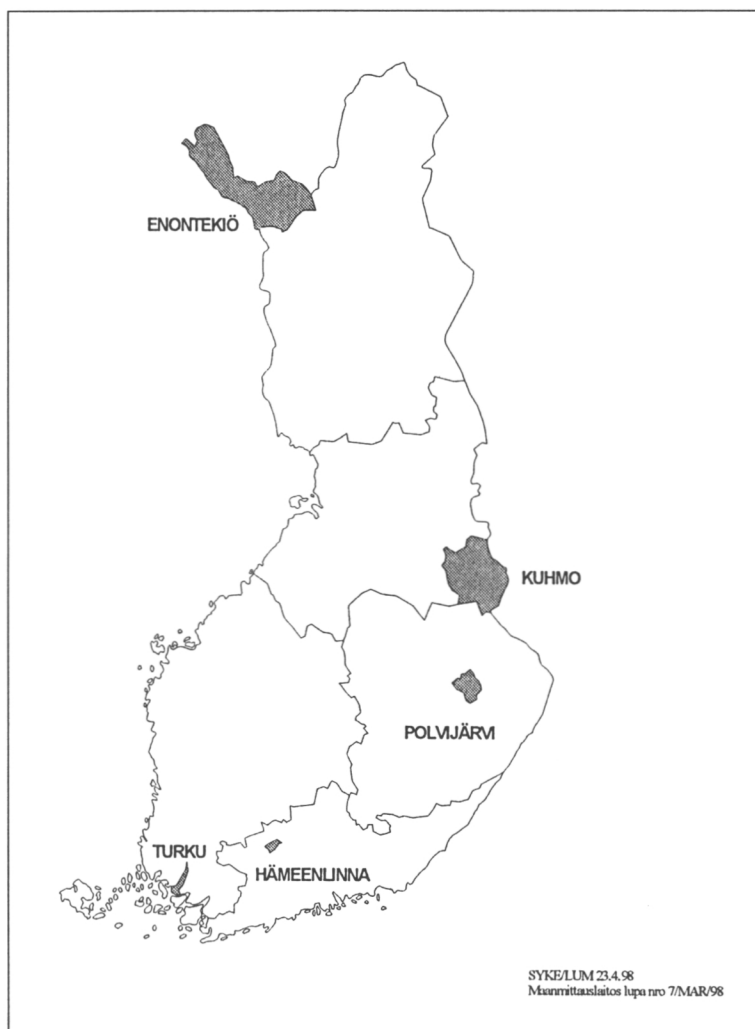
Tilastokeskuksen haastattelututkimukset toteuttavat väestökyselyn aineistonkeruun syys-
kuun 1998 ja elokuun 2000 välisenä aikana. Tilastokeskuksesta aineistoa luovutetaan
puolivuositain tutkijoille, ja aineisto säilytetään Metsäntutkimuslaitoksessa. Metsäntu-
kimuslaitos ja Helsingin yliopisto vastaavat väestökyselyn perusosan analysoinnista ja
tulosten raportoinnista. Teematutkimuksiin osallistuvat Joensuun yliopisto, Riista- ja
kalatalouden tutkimuslaitos ja UKK-instituutti saavat aineistoa käyttöönsä erillisen sopi-
muksen mukaisesti. Kävijätutkimusten kehittämistyötä tehdään Metsäntutkimuslaitok-
sen, Metsähallituksen ja Helsingin yliopiston yhteistyönä ja sen tuloksena valmistuu
käsikirja vuoden 1999 lopussa. Kysyntätutkimuksen loppuraportti valmistuu vuoden
2000 loppuun mennessä.

2 Luonnon virkistyskäytön tarjonta

Marjo Heikkilä ja Sinikka Hänninen

2.1 Esitutkimuksen tavoitteet

Esitutkimuksen tavoitteena oli selvittää virkistysmahdollisuuksien määrää ja laatua kussakin koekunnassa. Esitutkimuksessa selvitettiin myös, miten kyselyyn suhtaudutaan kunnissa, millaista tietoa kunnista on mahdollista saada sekä miten kysely etenee kuntaorganisaation sisällä. Tarjontatutkimuksen koekunnat olivat Hämeenlinna ja Turku sekä Enontekiö, Kuhmo ja Polvijärvi (kuva 2.1.)

Kuva 2.1. Esitutkimuksessa mukana olleet koekunnat.

2.2 Esitutkimuksen toteutus

Virkistysmahdollisuuksia selvitettiin kyselylomakkeilla, jotka suunniteltiin Suomen ympäristökeskuksessa yhteistyössä Metsätutkimuslaitoksen, Metsähallituksen ja Jyväskylän yliopiston kanssa. Tietoa kerättiin virkistysalueista, ulkoilureiteistä sekä muista virkistyspalveluista. Lisäksi kustakin virkistysalueesta pyydettiin erikseen karttarajaus. Kyselyn mukana postitettiin esitäytetyt lomakkeet, joihin oli tulostettu valtakunnallisessa liikuntapaikkatietojärjestelmässä (LIPAS-tietojärjestelmä) olevat tiedot kunnan virkistysmahdollisuuksista. LIPAS-järjestelmä sisältää tietoa kaikista Suomen liikuntapaikoista, joista maastoliikuntapaikkoihin lukeutuvat reitit sekä osa muista maastoliikuntapaikoista kuuluvat LVVI-tutkimuksessa tarkasteltaviin virkistysmahdollisuuksiin. LIPAS-järjestelmän tietosisältö on kuitenkin erilainen kuin LVVI-lomakkeen, joten LIPAS-järjestelmän tiedot tulostettiin LVVI-lomakkeille.

Lomakkeiden tietosisältö

Kyselylomakkeiden sisältö rakennettiin pääosin tutkimuksen ja tilastollisten tarpeiden sekä osittain LIPAS-järjestelmän nykyisen tietosisällön perusteella. Virkistysalueista kerättiin perustietojen lisäksi tiedot alueen palveluista, reiteistä, saavutettavuudesta, luonnon vetovoimatekijöistä, alueen kunnosta ja hoidosta sekä käytöstä. Edellä mainittuja tietoja tarvitaan virkistysalueiden luokituksen pohjaksi. Luokitus on tällä hetkellä varsin hajanainen. Tarjontatutkimuksen yksi keskeinen tavoite on selvittää, löytyykö virkistysalueille sellaisia indikaattoreita, joiden avulla alueiden luokitusta voidaan kehittää.

Ulkoilureitti lomakkeella kerättiin tietoa reitin käyttömahdollisuuksista, palveluista, varustuksesta, kunnosta ja käyttäjistä. Virkistyspalvelu lomakkeella kerättiin tietoa maasto- ja rinnehihtokeskuksista, kalastusalueista, veneilyn tukikohdista, golf-kentistä sekä leirintäalueista. Virkistyspalveluiden sijainnista pyydettiin lisäksi koordinaattitiedot.

Kyselyn toteutuminen kunnissa

Kysely lähetettiin kunnan maankäytön suunnittelusta vastaavalle henkilölle (kaavoituspäällikkö). Tämän oletettiin nimeävän kunnan virkistysalueet ja toimittavan näistä peruskarttarajaukset Suomen ympäristökeskukseen. Tämän jälkeen kyselyn piti edetä alueiden hoidosta vastaaville tahoille (metsä- ja puistotoimi) ja lopuksi liikuntasihteerille.

Muutamassa tapauksessa kysely lähti vastaanottajalta suoraan liikuntasihteerille, joka täydensi esitäytetyt lomakkeet. Kaikki muut tiedot jouduttiin hankkimaan useiden puhelinsoittojen avulla myöhemmin. Joissain tapauksissa saatekirje ja muu kyselyä täydentävä aineisto jäivät kirjeen vastaanottajalle. Näin ollen kyselylomakkeiden täyttämisohteet ja erityisesti karttojen toimittamista koskevat ohjeet eivät tavoittaneet kaikkia kyselyyn vastanneita.

Virkistysalueiden suunnittelusta ja hoidosta vastaavat monet eri hallintokunnat, joten tiedon keruun sekavuus oli odotettavissa. Koekysely osoitti, että virkistysmahdollisuuksia koskevien tietojen keruu kunnista on työlästä ja aikaa vievää.

2.3 Esitutkimuksen aineisto

Kyselyyn osallistivat Kuhmo, Enontekiö, Hämeenlinna sekä Turku. Polvijärvi ei vastannut kyselyyn. Metsähallitukselta saatiin tiedot Kuhmon ja Enontekiön tarjonnasta. Esitutkimuksen tulokset on koottu oheiseen taulukkoon 2.1.

Taulukko 2.1. Vastaanotettujen täytettyjen ja tarkistettujen esitäytettyjen lomakkeiden lukumäärät.

Tarjonta/kunnat	Turku	Hämeenlinna	Kuhmo	Enontekiö	Yhteensä
Virkistysalueet	12	6		1	19
Ulkoilureitit	35	6	10	16	67
Virkistyspalvelut	10	9	4	4	27
Metsähallitus/ls*					
Virkistysalueet			7	7	14
Ulkoilureitit				9	9
Virkistyspalvelut				28	28
Metsähallitus/op*					
Virkistysalueet			6		6
Ulkoilureitit			2		2
Virkistyspalvelut			1		1

* ls = luonnonsuojelu, op = omaisuuspalvelut
 Yhteensä (kunnat + valtio): Virkistysalueet: 39, Ulkoilureitit: 78, Virkistyspalvelut: 56

Kaikista koekunnista saatiin parhaiten tietoa ulkoilureiteistä ja virkistyspalveluista. Tähän oli syynä se, että kunnat tarkistivat ja täydensivät kiitettävästi LIPAS-tietojärjestelmästä tulostetut, esitäytetyt lomakkeet. Uusia ja tyhjiä lomakepohjia täytettiin kohtalaisen vähän.

Taulukossa 2.1. ilmoitettu ulkoilureittien määrä kuvaa saatujen ulkoilureitti lomakkeiden määrää. Sama ulkoilureitti voi kuitenkin palvella useampaa käyttömuotoa (esim. lähireitillä voidaan kävellä ja pyöräillä ja talvisin se palvelee hiihtäjiä), joten jatkossa kustakin kunnasta ilmoitetaan fyysisten reittipohjien (= ulkoilureittien lkm) lisäksi myös erilaisia käyttömuotoja palvelevien reittityyppien määrä ja pituus. Turun ja Enontekiön aineistoja vertailevassa taulukossa (taulukko 2.2.) ulkoilureitit on jaettu reittityyppeihin.

Virkistysalue lomakkeita saapui kaikkiaan 38. Lomakkeiden tietosisältö oli varsin vaihteleva. Käyttö- ja kävijätietoja saatiin niukasti, koska näitä asioita ei kunnissa juurikaan mitata. Joidenkin alueiden ominaisuustiedot oli tallennettu ulkoilureittilomakkeille. Sekaannus saattoi aiheutua siitä, että tuolloin LIPAS-järjestelmässä aluetiedot tulostuivat jostain syystä ulkoilureittipohjille. Kaikista virkistysalueista ei siis saatu yhdenmukaisia ominaisuustietoja.

Alueista pyydettiin rajausta peruskartalla (1:20 000), koska digitointia varten tarvitaan mahdollisimman tarkka lähtöaineisto. Laadultaan hyvien karttojen saaminen osoittautui kuitenkin vaikeaksi.

Hämeenlinnasta saatiin digitointiin kelpaamattomat aluerajaukset ulkoilukartalla (1:50 000).

Turku toimitti numeerisen aineiston Turun kaupungin virheraluejärjestelmästä (kuvat 2.2. ja 2.3.). Aineisto sisältää pääasiassa yleisiin viheralueisiin kuuluvia asemakaavan puistoja (P, VP) ja urheilu- ja virkistyspalvelujen alueita (VU) sekä ulkoilureittejä. Aineisto on tehty Turun omiin hallinnollisiin tarpeisiin ja sen tietosisältö ei näin ollen vastaa LVVI-tutkimuksen tarpeita. Turusta palautettiin kyselylomakkeet 11 virkistysalueesta, joista neljä sijaitsee taajama-alueella ja jotka ovat osa viheraluejärjestelmää. Lopuista kahdeksasta ulkoilu- tai retkeilyalueesta ei saatu karttoja.

Viheraluejärjestelmästä erotellaan toteutuneet virkistysalueet. Aineistosta rajataan ne virkistysalueet, joiden pinta-ala on vähintään 1 ha. Hehtaaria pienempiä alueita ja kaava

Kuva 2.2. Turun viheraluejärjestelmässä puistot ja muut lähivirkikistysalueet erottuvat tummana rasterina. Kartassa näkyvät myös ulkoilureitit.

varauksia ei oteta mukaan virkistysaluetietokantaan.

Kuhmossa ei ole kunnan ylläpitämiä virkistysalueita. Metsähallitus ilmoitti Kuhmosta yhteensä 13 aluetta, jotka ovat luonnonsuojelualueita, luonnonhoitometsiä ja kalastusalue. **Enontekiön** kunta ilmoitti Hetan lähivirkistysalueen ja lähetti siitä asemakaavakartan, jota ei voitu digitoida. Enontekiössä Metsähallituksen ylläpitämät alueet ovat joko erämaa-alueita tai soidensuojelualueita. Näiden alueiden numeeriset rajaukset ovat Suomen ympäristökeskuksen luonnonsuojelutietokannoissa (kuva 2.4.).

2.4 Tulokset

Esitutkimukseen valittiin tarkoituksella kuntia, joiden virkistysmahdollisuuksien tarjonta on mahdollisimman erityyppistä. Taulukkoon 2.2 on koottu vertailun vuoksi Turun (Etelä-Suomen kaupunkikunta) ja Enontekiön (Pohjois-Suomen kunta) virkistysmahdollisuudet .

Taulukko 2.2. Turun ja Enontekiön virkistysmahdollisuudet esitutkimuksen mukaan.

Virkistysalue, ulkoilureitti tai virkistyspalvelutyyppi	Turku	Enontekiö
Virkistysalueet		
Lähipuisto		1
Ulkoilupuisto	4	
Ulkoilualue	2	
Matkailupalvelujen alue	6	
Luonnonsuojelualue		2
Monikäyttöalue		
Erämaa-alue		5
Valtion retkeilyalue		
Virkistysmetsä		
Ulkoilureitit		
Kävelyreitti	24	13
Pyöräilyreitti	2	2
Luontoreitti/luontopolku		
Retkeilyreitti		6
Eräretkeilyreitti		8
Hiihtoreitti (luistelu- ja perinteinen tyyli)	21	13
Hiihtoreitti (vain perinteinen)	12	4
Ratsastusreitti		
Maastopyöräilyreitti		7
Melontareitti		
Vesiretkeilyreitti (soutu ja melonta)		
Moottorikelkkailureitti/-ura		6
Pyörätuolireitti		
Virkistyspalvelut		
Rinnehiihtokeskus	1	1
Kalastusalue/-paikka		4
Ulkoilumaja	1	1
Autio-/varaustupa	8	25

2.5 Kuntakyselyn kehittäminen

Esitutkimuksesta saadun palautteen perusteella tarjontatutkimuksen lomakkeita ja tiedonkeruuta on kehitetty ja selkeytetty. Kyselylomakkeisto on jaettu kolmeen osaan: A: Virkistysalueet, B: Ulkoilureitit, C: Virkistyspalvelut. C-lomakkeella kysytään jatkossa tietoa kuudesta eri virkistyspalvelusta. Nämä palvelut on valittu täydentämään LIPAS-tietojärjestelmässä olevaa valikoimaa. Samalla pyritään välttämään keräämästä tietoa sellaisista palveluista, joista jokin muu taho jo ennestään ylläpitää rekisteriä (esimerkiksi leirintäalueet). Toisaalta, vaikka Merenkulkuhallitus ylläpitää venesatamarekisteriä, päätettiin myös LVVI-kyselyyn liittää venesatamat/veneilyn tukikohdat, koska kunnat eivät ole ilmoittaneet kaikkia omia retkisatamiaan ko. rekisteriin.

Kaikissa lomakkeissa käyttö- ja kävijätietoja on karsittu jonkin verran, koska näistä saatiin varsin niukasti vastauksia. Toisaalta käyttötiedot ovat erittäin oleellisia virkistyspalvelujen suunnittelussa, joten niitä ei poistettu kokonaan, vaan kuntien toivotaan osallistuvan entistä tehokkaammin juuri näiden tietojen hankkimiseen. Palvelutietojen yhteydessä kysytään nyt myös yrittäjien tarjoamia palveluja, jotka liittyvät etupäässä matkailuun.

Erityisesti lomakkeiden täyttämistä koskevia ohjeita on parannettu. Karttatietojen toimittamisesta ja koordinaattitietojen esittämisestä on laadittu ohjeet erikseen. Esitulosetut LIPAS-lomakkeet postitetaan myös jatkossa kyselyn mukana, koska samalla voidaan päivittää olemassa olevat LIPAS-tiedot.

Tarjontatutkimus onnistuu vain, jos kunnat antavat pyydetty tiedot. Kuntien halukkuutta osallistua kyselyyn pyritään edistämään kertomalla, miten kunnat hyötyvät tutkimuksesta ja toisaalta mitä hyötyjä saavutetaan koko yhteiskunnan kannalta. On tärkeää kertoa myös se, miten LVVI-tieto on tulevaisuudessa kuntien käytettävissä.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan ns. LVVI-yhteyshenkilöitä, jotka osallistuvat kuntien motivointiin, tiedotukseen ja ohjaamiseen. Lisäksi kunnille on järjestettävä koulutustilaisuuksia, joissa esitellään koko LVVI-tutkimusta ja sen tavoitteita sekä perehdytään kyselyn sisältöön ja täyttämiseen. Tilaisuudet voidaan järjestää esimerkiksi ympäristökeskuksien tai maakuntaliittojen aluejaon mukaisesti. Tilaisuuksiin kutsutaan kuntien maankäytön suunnittelijoita, viheralueiden hoidosta vastaavia henkilöitä sekä liikuntasih-teereitä.

2.6 Tarjontatutkimus 1998–2000

LVVI-tarjontatutkimuksen tiedot tallennetaan Suomen ympäristökeskus ja Jyväskylän yliopiston tietojärjestelmiin. Virkistysalueiden rajat tallennetaan Suomen ympäristökeskuksen paikkatietokantaan ja alueita, ulkoilureittejä ja virkistyspalveluita koskeva ominaisuustieto viedään LIPAS-järjestelmään.

Virkistysaluetietokanta rakennetaan Suomen ympäristökeskuksessa syksyllä 1998. Tietokannan tietomallissa on 11 virkistysalueluokkaa lähivirkistysalueista erämaa-alueisiin.

Jyväskylän yliopistossa LIPAS-tietojärjestelmää on kehitetty siten, että liikuntapaikkojen lisäksi järjestelmään on nyt mahdollista tallentaa tietoja virkistysalueista, ulkoilureiteistä ja virkistyspalveluista. Ulkoilureitit ja virkistyspalvelut tulevat jatkossakin näky-mään LIPAS-järjestelmässä liikuntapaikkoina. Tällöin niiden tietosisältö näkyy erilaisena kuin tarkasteltaessa niitä virkistyskäytön kannalta. Pääsääntöisesti reittien ja muiden maastoliikuntapaikkojen tietosisältö on osajoukko niiden virkistyskäyttötietosisällöstä.

LIPAS-järjestelmän tietomalli virkistysalueiden, ulkoilureittien ja virkistyspalveluiden osalta on valmiina. Sen tekninen toteutus järjestelmän tietokantaan ja ohjelmistoihin valmistunee kesällä 1998. Yhteys Suomen ympäristökeskuksen virkistysaluetietokannan ja LIPAS-järjestelmän välillä pyritään toteuttamaan syksyllä 1998, jolloin aloitetaan myös karttatietojen vienti virkistysaluetietokantaan. Esitutkimuksessa kerätyt tiedot on viety LIPAS-järjestelmään ja vuonna 1998 kertyvää aineistoa pyritään viemään LIPAS-järjestelmään jatkuvasti sitä mukaa, kun lomakkeita palautetaan kunnista.

Kolmivuotisen tutkimuksen aikana kertyvän aineiston määrää ja laatua on vielä vaikea arvioida esitutkimuksen pohjalta. Todennäköisesti aineisto tulee olemaan puutteellista ja tuloksia saadaan verraten hitaasti. Tähän mennessä kunnat ovat suhtautuneet kyselyyn yleensä myönteisesti. Tutkimuksen edistyessä mukaan on tullut myös ”vapaaehtoisia” kuntia, jotka ovat halunneet selvittää kuntansa virkistysmahdollisuuksien tarjontaa jonkin käynnissä olevan projektin tarpeisiin. Esimerkiksi Pirkanmaan seudullisen virkistysalueyhteistyön kehittämishankkeessa kerättiin 11 kunnasta tarjontatiedot LVVI-lomakkeilla. Yhteistyö muidenkin virkistysalueyhdistysten ja maakunnallisten liittojen kanssa on ollut lupaavaa.

Tarjontatutkimuksessa pyritään saamaan tiedot kaikista 452 kunnasta vuoden 2000 loppuun mennessä. Valtion alueiden tiedonkeruusta ei ole vielä laadittu erillistä suunnitelmaa. Metsähallituksen luonnonsuojeluyksikkö toteuttaa kyselyn puistoalueittain ja omaisuuspalvelut omilta alueiltaan sekä Metsäntutkimuslaitos tutkimusasemittain.

Alkuvaiheessa virkistysaluetietokanta palvelee lähinnä ympäristöhallintoa ja maakunnallisia liittoja, mutta jatkossa aineisto on tarkoitus saada mahdollisimman laajaan käyttöön. Jo nyt useilla kunnilla on suora käyttö-oikeudet LIPAS-tietojärjestelmään, joten kunnat voivat itse päivittää tietojaan. Kuka tahansa voi periaattessa saada käyttöoikeudet LIPAS-järjestelmään. Tietoja pääsee selaamaan myös Internetin välityksellä (LIPAS-kotisivut). Tarjontatutkimuksen loppuraportti valmistuu vuoden 2000 loppuun mennessä.

3 Kävijätutkimukset valtion ja kuntien virkistysalueilla 1998–1999

Joel Erkkonen

3.1 Johdanto

Virkistysalueiden käytöstä ja kävijöistä on kerätty tietoa hajanaisesti. Valtion ja kuntien virkistysaluejärjestelmän kehittäminen koko maan tasolla edellyttää kattavaa tietopohjaa siitä, miten virkistysalueita ja -palveluja käytetään ja ketkä ovat käyttäjiä. Lisäksi tarvitaan kävijätuottavuuden mittaamista esimerkiksi virkistysalueiden laatuluokituksen tuottamisessa.

3.2 Tavoite

Kävijätutkimuksilta puuttuu toistaiseksi standardisoitu malli, jota olisi mahdollista soveltaa koko maassa erilaisilla virkistysalueilla. Tässä tutkimuksessa erilaisia kysymyksiä, mittareita ja mittaustapoja vertaillaan sekä testataan vaihtoehtoisia lomakkeita. Tavoitteena on parhaiten soveltuvien menetelmien ja mittareiden kehittäminen kävijätutkimuksia varten. Parhaimmat vaihtoehdot valitaan standardisoituihin lomakemalleihin ja suosituksiin mittaustavoista.

Keskeisiä kävijätutkimuksen mitattavia tietoja ovat kävijärakenne (keitä kävijät ovat?), väestöpohja (mistä kävijät tulevat?), virkistysmuodot (mitä alueella tehdään?), alueellinen jakautuminen (missä käydään?), odotukset, tyytyväisyys, asenteet ja virkistysmotiivit (mitä mieltä ollaan alueesta ja sen palveluista?) sekä rahavirrat ja taloudelliset arvot (kuinka paljon rahaa käytetään?).

Tavoitteena on tulevaisuudessa myös se, että standardisoidut kysymykset muodostaisivat perusosan kaikissa kävijätutkimuksissa, joita tehdään valtion tai kuntien virkistysalueilla. Standardisoitujen kysymysten lisäksi voidaan kysyä tiettyyn alueeseen sidottuja erityiskysymyksiä. Standardoidulla kysymyksillä pyritään siihen, että tiedot kerätään samalla tavalla kaikissa kohteissa, joista halutaan alueellisesti tai valtakunnallisesti vertailukelpoista tietoa. Tulevaisuudessa virkistysalueen oma henkilökunta voi itsenäisesti tehdä kävijätutkimuksia sekä laatia vertailukelpoisia raportteja LVVI-tutkimuksen tuottaman käsikirjan avulla.

Jokaiselle virkistysalueelle on tarpeellista tietää, mitä kävijät haluavat tehdä ja miksi he tulevat alueelle. Kävijätutkimuksen avulla voidaan myös selvittää, vastaavatko alueen tarjoamat virkistysmahdollisuudet ja erilaiset palvelut kävijöiden puolelta alueeseen kohdistuvaa kysyntää sekä odotuksia.

3.3 Hyödyt

Kävijätutkimuksen tietoja voidaan hyödyntää virkistysalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmien laatimisessa. Lisäksi niitä voidaan käyttää päätöksenteon tukena, suunnittelun tukena, työvoiman sekä muiden resurssien kohdentamisessa, markkinoinnin tukena jne. Myös tutkimustoimintaan niistä saadaan paljon materiaalia. Kun virkistysalueen oma henkilö-

kunta tekee kävijätutkimuksia, saavutetaan kustannussäästöjä. Tutkimuspalveluja ei tarvitse ostaa ulkopuolelta. Valtion ja kuntien virkistysalueiden käytöstä saadaan vertailukelpoista tietoa, joka voidaan tallentaa esimerkiksi valtakunnalliseen LIPAS-rekisteriin.

3.4 Tutkimuksen kohdealueet

Kävijätutkimuksia kehitetään ja testataan Evon ja Iso-Syötteen retkeilyalueilla (Metsähallitus) sekä Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa (Metsätutkimuslaitos). Jokaiselta alueelta pyritään saamaan noin 300–500 havaintoa 3–4 kuukauden ajanjaksolta.

Iso-Syötteen retkeilyalueella ja sen läheisyydessä käynnistettiin kävijätutkimus huhtikuun 1998 lopussa ja siellä testataan kahta erilaista lomakemallia. Tarkoituksena oli saada mukaan havaintoja myös talvikävijöistä, jotka ovat alueen suurin kävijäryhmä. Iso-Syötteen alueelle on suunnitteilla uusi kansallispuisto ja sitäkin silmällä pitäen kävijätutkimuksesta saadaan selville arvokasta tietoa. Evolla kävijätutkimus tehdään toukokuun ja syyskuun välisenä aikana, ja siellä testataan kolmea erilaista lomakemallia. Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa kävijätutkimus tehdään heinä- ja syyskuun välisenä aikana.

3.5 Tulosten julkaiseminen

Konkreettisena tuloksena tämä hanke tuottaa käsikirjan, joka sisältää kävijätutkimuksen ohjeiston, standardisoituja kysymyslomakkeita (muuttujat, mittarit jne.), suosituksia otannan tekemiseen, aineiston käsittely- ja menetelmäohjeita, raportointiohjeet sekä ohjeet tietojen ylläpidosta ja seurannasta.

Koalueiden tulokset raportoidaan erillisinä raportteina, jotka ovat samalla esimerkkiselostuksia käsikirjaa varten.

3.6 Tutkimuksen toteutus ja rahoitus

Kävijätutkimusten hankkeesta vastaa koordinaattori Tuija Sievänen (Metla). Projektitutkijana on Joel Erkkonen (Helsingin yliopisto, metsäekonomian laitos). Tutkimukseen osallistuvat myös muut LVVI-tutkimushankkeen tutkijat. Kävijätutkimusten suunnittelu, toteutus ja raportointi sekä käsikirja toteutetaan vuosina 1998–1999.

Hanke toteutetaan yhteisrahoitteisena tutkimushankkeena, jossa osapuolina ovat Metsähallituksen omaisuuspalvelut, Metsähallituksen luonnonsuojeluyksikkö, Metlan tutkimusmetsät, LVVI-tutkimus ja Helsingin yliopiston metsäekonomian laitos.

4 Kuhmon luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuonna 1997

Petri Rinne

4.1 Johdanto

Luontomatkailu on 1980-luvulta lähtien voimakkaasti esiin tullut maailman matkailun uusi osa-alue, jota pidetään nopeimmin lisääntyvänä matkailumuotona (Saastamoinen 1996). Conditin (1995) mukaan luontomatkailu on matkailutoimintaa, joka järjestää ihmisille mahdollisuuksia vierailta paikoissa, joiden luonnonpiirteiden ja -ominaisuuksien itseisarvo vetää heitä puoleensa. Luontomatkailuun liitetään monesti myös matkailijan elämykselliset ja lihas- tai luonnonvoimiin perustuvat liikunnalliset tavoitteet (Hemmi 1995).

Luonto on tunnetusti Suomen matkailun suurin vetovoimatekijä. Kaupin (1996) tutkimuksen mukaan kansainvälisen luontoon perustuvan matkailun tulovaikutus on maassamme noin 1,1 miljardia markkaa, joka vastaa 16 prosenttia matkailun tuomasta valuuttatulosta. Kerrannaisvaikutukset huomioon ottaen luontomatkailun kansantaloudelliset kokonaisvaikutukset ovat 1,8 miljardia markkaa. Luontomatkailu tarjoaa 1 700 kokopäiväistä ja 1 450 osapäiväistä työpaikkaa.

Suomessa luontomatkailu on nähty ennen kaikkea vartenotettavana aluekehityksen mahdollisuutena (Borg 1997). Luontomatkailun nousu osuu ajanjaksoon, jonka aikana maamme on sopeuduttava Euroopan Unionin harjoittamaan maatalouspolitiikkaan. Luontomatkailun kasvavasta, lähinnä kehittymättömille talousalueille kohdistuvasta kysynnästä huolimatta sen aluetaloudellisten vaikutusten tutkimus on ollut vähäistä.

Viime kesäkuussa Joensuun yliopiston metsätieteellisessä tiedekunnassa alkoi kauppa- ja teollisuusministeriön rahoittama tutkimus Kuhmon luontomatkailusta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuodelta 1997. Yleisenä tavoitteena on kehittää tutkimusmenetelmänä käytetystä ns. pohjoismaisesta mallista sovellus luontomatkailun aluetaloudellisten vaikutusten tutkimukseen (MEK 1983). Lisäksi mallia pyritään kehittämään niin, että se ottaa kattavammin huomioon aluetalouden vuodot. Tutkimus kuuluu Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -hankkeen esitutkimuksiin, ja sen toteuttaa Petri Rinne pro gradu -työnä. Työn ohjaajana toimii apulaisprofessori Olli Saastamoinen.

4.2 Tutkimusalue

Kuhmo on pinta-alaltaan Suomen suurin kaupunki (5 460 km²). Se sijaitsee itäisimmässä Kainuussa rajanaapureinaan pohjoisessa Hyrynsalmi ja Suomussalmi, idässä Venäjä, etelässä Lieksa ja Nurmes sekä lännessä Sotkamo ja Ristijärvi. Kaupungin pinta-alasta yli 80 prosenttia on metsää ja kymmenesosa vesistöjä (Tikkanen 1986). Topografialtaan Kuhmo on vaihtelevaa mäki- ja vaaramaata, jonka korkeimmat laet yltyvät 300 metrin tietämiin merenpinnasta mitattuna.

Kuhmon kaupungin väkiluku oli 12 356 vuoden 1995 lopussa (taulukko 4.1.). Kuhmo on Kainuun harvaanasutuimpia kuntia; sen asukastiheys on vain 2,6 maaneliökilometriä kohti. Ainoa taajama on keskustaajama, jossa asuu yli puolet väestöstä. Elinkeinorakenne on vahvasti palveluvaltainen. Maa- ja metsätalousammateissa toimivan väestön osuus on

laskenut 73,2 prosentista 25,3 prosenttiin vuodesta 1962 vuoteen 1993 (Kinnunen ym. 1988, Tilastokeskus 1996). Alkutuotannon merkitys on silti kolminkertainen maan keskitasoon verrattuna. Kuhmo kärsii muuttotappiosta ja poikkeuksellisen korkeasta työttömyydestä.

Matkailuvetovoimansa ja -palvelujensa perusteella Kuhmo edustaa Suomen matkailun aluerakenteessa vahvaa C-luokan matkailukeskusta, kun matkailukeskusten tasoa arvioidaan asteikolla A–D (MEK 1992). Kuhmon luonnonvetovoima on määritelty ylimpään luokkaan. Neliportaisessa luokituksessa Kuhmon ohjelma- ja tapahtumapalvelut kuuluvat II-luokkaan, majoitus-, ravitsemus- ja liikennepalvelut III-luokkaan ja kulttuurivetovoima ja -palvelut alimpaan luokkaan.

Taulukko 4.1. Kuhmon kaupungin väestö ja talous (Tilastokeskus 1996).

Väestö	
Väkiluku (hlö)	12 356
Asukastiheys (hlö/maa-km ²)	2,6
Väestön kokonaisuusmuutos v. 1995 (hlö)	-157
Talous	
Yritystoimipaikkoja (kpl)	462
Työpaikkoja (kpl)	3 447
Työttömyysaste (%)	31,4
Työpaikkaomavaraisuus (%)	93,2
Elinkeinorakenne	
Maa- ja metsätalous (%)	25,3
Teollisuus (%)	13,2
Palvelut (%)	57,8

4.3 Aineisto

Kuhmon matkailututkimuksen aineisto jakaantuu kahteen osaan: matkailija-aineistoon ja yritysaineistoon. Matkailija-aineisto koottiin haastattelemalla ja jakamalla lomakkeita kuhmolaisiin majoitusliikkeisiin. Lisäksi Kuhmon metsästysmatkailijoille suunnattiin erillinen postikysely yhteistyössä Metsähallituksen kanssa.

Matkailija-aineisto koostuu 385 tutkimukseen osallistuneesta matkaseurueesta, joihin kuului yhteensä 1 412 matkailijaa. Aineisto sisältää rahankäyttötiedot 993 matkailijan osalta, joista 909 oli majoittuvia matkailijoita. Majoittuvien matkailijoiden viipymääjäksi Kuhmossa kertyi yhteensä 8 068 yöpymisvuorokautta. Aineisto edustaa kahta ja puolta prosenttia Kuhmon majoittuvien matkailijoiden kokonaiskysynnästä.

Matkaseurueista puolet eli 192 koostui määritelmällisesti luontomatkaileijoista. Luontomatkaileijaseurueisiin kuului yhteensä 682 matkailijaa. Rahankäyttötiedot saatiin 502 luontomatkaileijalta, joista 462 majoittui Kuhmossa. Majoittuvien luontomatkaileijoiden kokonaisviipymäksi muodostui 3 214 yöpymisvuorokautta, joka vastaa 4,1 prosenttia Kuhmon majoittuvien luontomatkaileijoiden kokonaiskysynnästä.

Yritysaineisto kerättiin otosluonteisesti niiltä toimialoilta, joille matkailijoiden rahankäyttö matkailijahaastatteluiden mukaan kohdistui. Välitöntä matkailutuloa saavia yritys-toimipaikkoja haastateltiin 84 kappaletta, joiden yhteenlaskettu liikevaihto muodosti 73

prosenttia tarkastelun kohteena olevien toimialojen kokonaisliikevaihdosta. Lisäksi haastateltiin 18 välituotteiden toimittajayritystä.

4.4 Menetelmät

Kuhmon luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset laskettiin ns. pohjoismaisella mallilla. Tutkimusongelmaa lähestyttiin sekä menomenetelmän eli matkailijatutkimuksen että tulomenetelmän eli yritystutkimuksen näkökulmasta. Tähän mennessä tulokset on laskettu valmiiksi menomenetelmän osalta.

Menomenetelmällä selvitettiin luontomatkailun aiheuttaman rahankäytön suuruus ja jakaantuminen eri toimialoille. Avaintietona laskettiin matkailijaluokittain matkailumenot/henkilö/vuorokausi/menoluokka (MEK 1983). Ne yleistettiin koko matkailijaluokkia koskeviksi matkailijaluokan yöpymisvuorokausien kokonaislukumäärillä. Matkailijaluokittaiset yöpymisvuorokaudet määritettiin matkailuyrittäjien arvioiden, matkailutoimiston tilastojen, matkailija-aineiston, asiantuntijoiden haastattelujen ja käytettävissä olevien tutkimustulosten perusteella.

Menomenetelmän mukainen Kuhmon luontomatkailun aiheuttama rahankäyttö laskettiin kahdessa osassa. Ensin laskettiin varsinaisten, määritelmän mukaisten luontomatkailijoiden rahankäyttö. Toiseksi selvitettiin muiden matkailijoiden luontomatkailutuotteiden ja -palvelujen käyttö ja sen aiheuttamat menot. Tätä varten kyselylomakkeessa tiedusteltiin, paljonko matkailijoiden matka-ajasta perustarpeet pois luettuina kului Kuhmon luontoon liittyviin harrastuksiin. Laskentavaiheessa matkailua tukevien palveluiden hankintakustannukset jaettiin samassa suhteessa luontomatkailun aiheuttamiksi. Luontovirkistyspalveluiden menot laskettiin kokonaisuudessaan luontomatkailun hyväksi, ja kulttuurivirkistyspalveluiden menot jätettiin vastaavasti laskennan ulkopuolelle.

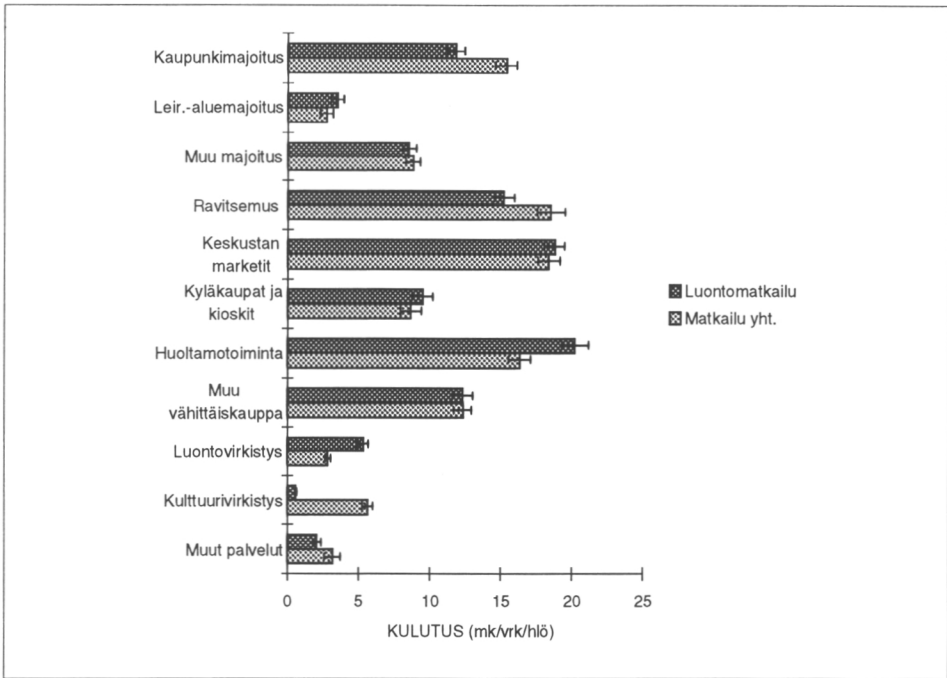
4.5 Tulokset

Luontomatkailun aiheuttama kokonaisvuorokausikulutus poikkesi koko matkailun aiheuttamasta vuorokausikulutuksesta melko vähän. Luontomatkailijat kuluttivat keskimäärin 108 markkaa luontomatkailuvuorokautta kohti, kun koko matkailun keskiarvo oli 113 markkaa. Kulutusten keskihajonnoissa ei ollut sanottavaa eroa.

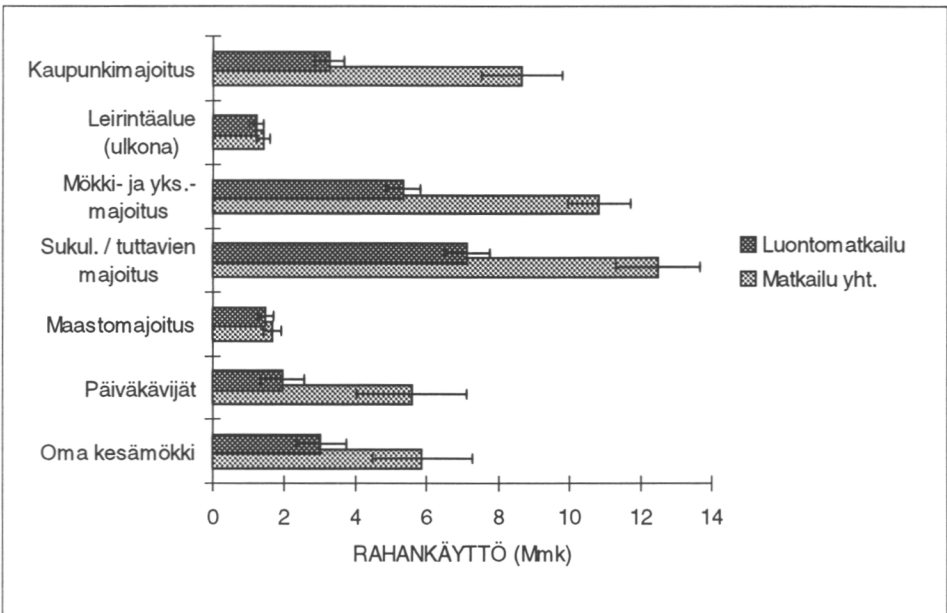
Kuvassa 4.1. on esitetty luontomatkailun aiheuttama vuorokausikulutus menoluokittain koko matkailun aiheuttamaan vuorokausikulutukseen verrattuna. Luontomatkailijat käyttivät selvästi keskimääräistä runsaammin rahaa luontovirkistykseen ja huoltamotointintaan. Keskimääräistä vähemmän rahaa luontomatkailijat kuluttivat kulttuurivirkistykseen, muihin palveluihin, kaupunkimajoitukseen ja ravitsemukseen.

Kuhmon luontomatkailun aiheuttamaksi kokonaisrahankäytöksi saatiin 23,4 Mmk, josta muiden kuin varsinaisten luontomatkailijoiden osuus oli peräti 52 prosenttia. Matkailun aiheuttamasta kokonaisrahankäytöstä luontomatkailu vastasi 50 prosenttia.

Kuvassa 4.2. luontomatkailun osuus matkailun aiheuttamasta kokonaisrahankäytöstä on esitetty matkailijaluokittain. Maastossa majoittuvilla ja leirintäalueiden ulkomajoittujilla luontomatkailun osuus rahankäytöstä oli suurin. Päiväkävijät ja kaupunkimajoittajat käyttivät suhteellisesti vähiten rahaa luontomatkailuun.

Kuva 4.1. Luontomatkailun ja koko matkailun aiheuttaman vuorokausikulutuksen jakaantuminen menoluokittain. Janat kuvaavat 95 prosentin luottamusvälejä

Kuva 4.2. Luontomatkailun osuus Kuhmon matkailun aiheuttamasta kokonaisrahankäytöstä matkailijaluokittain. Janat kuvaavat 95 prosentin luottamusvälejä.

4.6 Johtopäätökset

Kuhmon luontomatkailijoiden rahankäyttö poikkesi selvästi matkailijoiden keskimääräisestä rahankäytöstä sekä meno- että matkailijaluokittaiselta kohdentumiseltaan. Pitkien etäisyyksien erämaakunnassa luontomatkailusta hyötyivät eniten huoltoasemat. Koko vähittäiskaupan osuus luontomatkailijoiden rahankäytöstä oli reilusti yli puolet, 56 prosenttia, kun se matkailijoilla yhteensä jäi vähän alle puoleen. Tärkeimmät luontomatkailijaluokat, sukulaisten ja tuttavien luona majoittujat sekä mökki- ja yksityismajoittujat, huolehtivatkin aktiivisesti itse muista palveluista kuten majoitus- ja ravitsemuspalveluista.

Toinen menomenetelmän tuottama tärkeä huomio oli muiden kuin määritelmällisten luontomatkailijoiden merkittävä osuus luontomatkailun aiheuttamasta rahankäytöstä. Esimerkiksi Kaupin (1996) luontomatkailun kansantaloudellisten vaikutusten tutkimuksessa tätä matkailijaryhmää ei otettu lainkaan huomioon. Kuitenkin muun muassa kesämökkiläisten ja sukulaisten ja tuttavien luona yöpyvien ajasta suuri osa, Kuhmossa 53 ja 35 prosenttia, kuluu luontoon liittyvien harrastusten parissa.

Kuhmon luontomatkailututkimus on tapaustutkimus eikä luontomatkailun aiheuttamasta rahankäytöstä saatuja tuloksia voida suoraan yleistää muille paikkakunnille. Matkailijoiden rahankäyttö riippuu monista alueellisista tekijöistä, joista tärkeimmät ovat alueen matkailupalvelujen monipuolisuus, alueen koko ja kulutuksen rakenne (Wall 1997). Näiden muuttujien suhteen Kuhmon kanssa samanlaisia kuntia tutkimus voi auttaa luontomatkailun merkityksen hahmottamisessa, mikäli matkailijaluokittaiset kokonaiskäytännöt ovat tiedossa. Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi -hankkeen kannalta tutkimuksen arvo on kuitenkin toistettavan, erilaisiin olosuhteisiin soveltuvan ja tarkkaa aluekohtaista tietoa tuottavan tutkimusmenetelmän kehittämisessä luontomatkailun talousvaikutusten tutkimukseen. Tulosten käyttötarkoituksista olennaisimpia lienee alueellinen matkailusuunnittelu.

Kirjallisuus

- Borg, P. 1997. Maaseutumatkailun suuri tuleminen? Maaseudun uusi aika 1/1997. s. 9–15.
- Condit, S. 1995. Luontomatkailun käsite ja normatiiviset tavoitteet. Joensuun yliopisto. Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:9.
- Hemmi, J. 1995. Ympäristö- ja luontomatkailu. Vapaa-ajan Konsultit Oy, Virolahti.
- Kauppi, L. 1996. Suomen luonto kansainvälisenä matkailutuotteena. Suomen Matkailun Kehitys Oy. Matkailun koulutus- ja tutkimuskeskus A:70.
- Kinnunen, J., Häkkinen, M. & Korhonen, S. 1988. Kuhmon maatalouden rakennekehitys. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos. Research Reports 90.
- MEK. 1983. Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset kunta/aluetasolla: tutkimusmenetelmä. Matkailun edistämiskeskus A:36.
- 1992. Suomen matkailun aluerakenne 1991. Matkailun edistämiskeskus A:74.
- Saastamoinen, O. 1996. Kohti Suomen metsien kokonaisarvoa: teoreettinen kehikko ja kokeellisia laskelmia. Joensuun yliopisto. Metsätieteellisen tiedekunnan tiedonantoja 36.
- Tikkanen, V. 1986. Kuhmo. *Finlandia* 8. Keuruu. s. 73–76.
- Tilastokeskus. 1996. Suomen tilastollinen vuosikirja 1996. Tilastokeskus.
- Wall, G. 1997. Scale effects on tourism multipliers. *Annals of Tourism Research*. Vol. 24: 446–450.

Koordinaattori:

Tuija Sievänen

Metsäntutkimuslaitos

Unioninkatu 40 A

00170 Helsinki

puh.(09) 8570 5769

faksi (09) 8570 5717

email: tuija.sievenen@metla.fi

Tutkijat:

Helsingin yliopisto

Metsäekonomian laitos

PL 24, 00014 Helsingin yliopisto

faksi (09) 191 7729

Joel Erkkonen

puh. (09) 191 7746

email: Joel.Erkkonen@Helsinki.fi

Eija Pouta

puh.(09) 191 7728

email Eija.Pouta@Helsinki.fi

Joensuun yliopisto

Metsätieteellinen tiedekunta

PL 111, 80101 Joensuu

Liisa Tahvanainen

puh. (013) 251 111

email: liisa.tahvanainen@forest.joensuu.fi

Liisa Tyrväinen

Metsäntutkimuslaitos

PL 18, 01301 Vantaa

puh.(09) 8570 5830

email: liisa.tyrvaainen@metla.fi

Jyväskylän yliopisto

Liikuntatieteellinen tiedekunta

PL 35, 40351 Jyväskylä

Sinikka Hänninen

puh.(014) 602 023

faksi (014) 602 011

email: hanninen@voima.jyu.fi

Metsäntutkimuslaitos

Unioninkatu 40 A

00170 Helsinki

faksi (09) 8570 5717

Paula Horne

puh. (09) 8570 5731

email:paula.horne@metla.fi

Ville Ovaskainen

puh.(09) 8570 5740

email:ville.ovaskainen@metla.fi

Arto Naskali

Rovaniemen tutkimusasema

PL 16, 96301 Rovaniemi

puh. (016) 336 4303

faksi (016) 336 4640

email: arto.naskali.@metla.fi

Riista- kalatalouden tutkimuslaitos

PL 6, 00721 Helsinki

faksi 020 575 1201

Pekka Tuunainen

puh. 020 575 1347

email: pekka.tuunainen@rktl.fi

Kalevi Leinonen

puh. 020 575 1346

email: kalevi.leinonen@rktl.fi

Jukka Mikkola

puh. 020 575 1259

email: jukka.mikkola@rktl.fi

Anna-Liisa Toivonen

puh. 020 575 1343

email: anna-liisa.toivonen@rktl.fi

Rauno Yrjola

puh. 020 575 1352

email: rauno.yrjola@rktl.fi

Suomen ympäristökeskus

PL 140, 00251 Helsinki

faksi (09) 4030 0790

Marjo Heikkilä

puh. (09) 4030 0710

email: marjo.heikkila@vyh.fi

Leena Kopperoinen

puh. (09) 4030 0712

email: leena.kopperoinen@vyh.fi

Tilastokeskus

00022 Tilastokeskus

faksi (09) 1734 3562

Hannu Virtanen

puh.(09) 1734 2514

email: hannu.virtanen@stat.fi

Vesa Virtanen

puh. (09) 1734 2554

email: vesa.virtanen@stat.fi

UKK-instituutti

Kaupinpuistonkatu 1

33500 Tampere

faksi (03) 282 9559

Olavi Paronen

puh.(03) 282 9111

email: ukolpa@uta.fi

LUONNON VIRKISTYSKÄYTTÖ
Puhelinhaastattelulomake

Kohdenumero | _ _ _ _ |
Kunta | _ _ _ _ |
Syntymävuosi | _ _ _ |
Sukupuoli:
mies 1
nainen 2
Haastattelijanumero | _ _ _ _ _ |
Haastattelun kesto | _ _ _ |

HUOMAUTUKSIA:

KADON SYY:
Ei puhelinta 0
Kielletty, syy:

Ei tavoitettu, syy:

Muu syy:

Ensin muutama kysymys työ- tai koulumatkoista.

1 a) Kuljetteko työ/koulumatkaa yhteen suuntaan vähintään 15 minuuttia kävelen?

Kyllä 1
Ei 2 --> b
EI TYÖ- TAI KOULUMATKOJA 3 --> K3

JOS KYLLÄ:

Kuinka usein kävelette?

päivittäin 1 Kuinka monta:
2-3 kertaa viikossa 2 --> | _ _ | viikkoa vuodessa
vai harvemmin? 3 --> | _ _ | kertaa vuodessa

b) Entä pyöräillen?

Kyllä 1
Ei 2

JOS KYLLÄ:

Kuinka usein pyöräilette?

päivittäin 1 Kuinka monta:
2-3 kertaa viikossa 2 --> | _ _ | viikkoa vuodessa
vai harvemmin? 3 --> | _ _ | kertaa vuodessa
(15 minuutin kävely tarkoittaa noin 1,5 kilometriä
ja pyöräily noin 5 kilometriä.)

JOS KÄVELI TAI PYÖRÄILI:

2 a) Voisitteko tehdä työmatkat omalla autolla tai julkisella kulkuneuvolla?

Kyllä 1
Ei 2

b) Kun kävellette tai pyöräillette töihin/kouluun, kuinka usein teette sen liikunnan ja virkistysnäköisiä:

aina 1
silloin tällöin 2
vai ei koskaan? 3

Seuraavat kysymykset käsittelevät vapaa-aikana tapahtuvaa ulkoilua.

Työ- tai asiointimatkoja ei lueta mukaan. Ulkoilulla ja muulla luonnossa virkistytymisellä tarkoitetaan vapaa-aikana tapahtuvaa luonnossa liikkumista, luonnontuotteiden keräilyä, oleskelua ja harrastamista. Ulkoilukerraksi luetaan vähintään noin 15 minuuttia kestävä ulkoilu kodin pihapiirin ulkopuolella sekä matkat luontokohteeseen. Kysymykset koskevat ulkoilua viimeisen 12 kuukauden aikana.

- 3 Oletteko viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana harrastanut kävelyä, kävelylenkkeilyä, patikointia tai erävaellusta luonnossa? Ei 1 --> K4
Kyllä 2

Kuinka monta kertaa / (päivää)
(ARVIO: JOS EI
TARKKAA TIETOA)

vuodessa pää(asiallisena)
yhteensä harrastuksena

Harrastitke:	Ei	Kyllä:		
1) yöpymisen sisältävää patikointia tai erävaellusta?	1	2	_ _ _ pv	_ _ _ pv
2) vähintään 10 kilometrin patikointia tai vähintään puolen päivän kävelyretkiä?	1	2	_ _ _ kert	_ _ _ kert
3) kävelylenkkeilyä tai kuntokävelyä luonnossa vapaa-aikana? (varsinainen koiran ulkoilutus myöhemmin) ...	1	2	_ _ _ _ kertaa	_ _ _ _ kertaa

- 4 Oletteko harrastanut (vähintään 15 minuutin) pyöräilyä tai pyöräretkeilyä? Ei 1 --> K5
Kyllä 2

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	vuodessa	pääharrastuksena
1) maastopyöräilyä sorateillä ja poluilla luonnossa?	1	2	_ _ _ _ kertaa	_ _ _ _ kertaa
2) vähintään 30 kilometrin tai vähintään puolen päivän pyöräretkeilyä (voi sisältää yöpymisen)?	1	2	_ _ _ _ kertaa	_ _ _ _ kertaa
3) muuta pyörälenkkeilyä tai pyöräilyä vapaa-aikana? ..	1	2	_ _ _ _ kertaa	_ _ _ _ kertaa

- 5 Oletteko harrastanut juoksulenkkeilyä luonnossa (luonnon läheisyydessä)? Ei 1 --> K6
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä
||_|_| kertaa

- 6 Oletteko harrastanut:

(EI PIHAPIIRISSÄ TAI RAKENNETUSSA YMPÄRISTÖSSÄ)	Ei	Kyllä:	vuodessa	pääharrastuksena
1) koiran ulkoilutusta, kävelyttämistä tai kouluttamista luonnossa?	1	2	_ _ _ _ kertaa	_ _ _ _ kertaa
2) koiravaljakkoajelua luonnossa?	1	2	_ _ _ kert	_ _ _ kert

- 7 Oletteko vapaa-ajalla ulkoillut lasten kanssa luonnossa? (ei pihapiirissä tai rakennetussa ympäristössä) Ei 1 --> K8
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä
||_|_| kert
pää(asiallisena)
harrastuksena

- 8 Oletteko yksin tai nuorten kanssa harrastanut pelejä tai leikkejä luontoympäristössä (esim. splättäys (maalipyssysotaleikit), roolileikit, majanrakennukset, piilo- tai takaa-ajoleikit ym., joita nuoret ja lapset harrastavat luonnossa)? Ei 1 --> K9
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä
||_|_| kertaa

- 9 Oletteko viimeksi kuluneiden 12 kk aikana viettänyt vapaa-aikaa telttailien, asuntovaunuilien tai oleskellen kesämökillä tai vapaa-ajan asunnolla? Ei 1 --> K10
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä
pää(asiallisena)
harrastuksena

Oletteko:	Ei	Kyllä:		
1) oleskellut kesämökillä, maatilalla tai maalla vapaa-ajan asunnolla viimeksi kuluneen 12 kk aikana? ...	1	2	_ _ _ _ vrk	
2) liikkunut ja oleskellut matkailuautolla tai asuntovau- nulla yöpyen luontoympäristössä?	1	2	_ _ _ vrk	_ _ _ kert
3) telttailut leirintäalueella?	1	2	_ _ _ vrk	_ _ _ kert
4) telttailut yöpyen luonnossa maastossa?	1	2	_ _ _ vrk	_ _ _ kert

- 10 Oletteko harrastanut soutu-, moottori- tai purjeverneilyä, melontaa, vesihiihtoa tai vesiskootterilla ajelua?

Ei 1 --> K11
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä
pää(asiallisena)
harrastuksena

Harrastitke:	Ei	Kyllä:		
1) soutuverneilyä?	1	2	_____ kerta	_____ kerta
2) moottoriverneilyä pienveneellä?.....	1	2	_____ kerta	_____ kerta
3) moottoriverneilyä matkaverneillä, jossa on makuupaikkoja?.....	1	2	_____ kert	
4) purjehdusta matkaverneillä, jossa on makuupaikkoja?	1	2	_____ kert	
5) purjehdusta pienveneellä?	1	2	_____ kert	
6) melontaa kanootilla tai kajakilla?	1	2	_____ kert	
7) surffausta?	1	2	_____ kert	
8) vesihiihtoa?	1	2	_____ kert	
9) vesiskootteriajelua?	1	2	_____ kert	

- 11 Oletteko käynyt uimassa tai sukeltamassa luonnon vesissä?

Ei 1 --> K12
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) (pitkän matkan) kuntouintia liikuntamielessä?	1	2	_____ kert
2) virkistysuintia tai muuten vain uimassa käyntiä?	1	2	_____ kerta
3) avantouintia?	1	2	_____ kerta
4) sukeltamista, laitesukeltamista tai snorklausta? ..	1	2	_____ kert

- 12 Oletteko viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana oleskellut rannalla, ottanut aurinkoa tai harrastanut rantapelejä kesämökin tai kodin pihapiirin ulkopuolella?

Ei 1 --> K13
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) auringonottoa rannalla?	1	2	_____ kerta
2) muuta oleskelua tai maisemankatselua rannalla? ...	1	2	_____ kerta
3) entä auringon ottoa muualla luonnossa (ei pihapiirissä tai rakennetussa ympäristössä)?	1	2	_____ kert

- 13 Oletteko harrastanut eväretkiä tai piknikkejä luonnossa?

Ei 1 --> K14
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

kert

- 14 Oletteko harrastanut luonnonhoitotöitä nimenomaan vapaa-aikana, esim. metsän, riistan tai vesien hoitoa tai puun hankintaa kotitarvekäyttöön tai kotitarveviljelyä?

Ei 1 --> K15
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) risujen tai puiden keräilyä, kaatamista tai pilkkomista kotitarvekäyttöön?	1	2	_____ kert
2) metsänhoitotyötä (istutusta, harvennusta tms)?	1	2	_____ kert
3) riistanhoitotyötä?	1	2	_____ kert
4) kalavesien kunnostusta tai istutusta?	1	2	_____ kert
5) niittyjen tai muun luontoympäristön ennallistamista?	1	2	_____ kert
6) koristekasvien, vihannesten tai viljojen viljelyä kotitarvekäyttöön?	1	2	_____ kert
7) kotieläintenhoitoa luontoympäristössä vapaa-aikana?	1	2	_____ kert

15 Oletteko kalastanut tai ravustanut viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

Ei 1 --> K16
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) mato-ongintaa?	1	2	_ _ _
2) virvelöintiä tai uistelua?.....	1	2	_ _ _
3) pilkkimistä?	1	2	_ _ _ kert
4) perhokalastusta?	1	2	_ _ _ kert
5) ravustusta?	1	2	_ _ _ kert
6) kalastusta verkoilla, nuotalla, katiskalla, rysällä tai muilla lankapyödyksillä?	1	2	_ _ _
7) pitkää siimaa, iskukoukkuja, harppuunakalastusta, tuulastusta tai muuta kalastusta?	1	2	_ _ _ kert

16 Oletteko harrastanut metsästäystä?

Ei 1 --> K17
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) hirvieläintenmetsästäystä?	1	2	_ _ _ kert
2) linnustusta?	1	2	_ _ _ kert
3) muuta pieneläinmetsästäystä (jänikset ...)?	1	2	_ _ _ kert
4) muuta metsästäystä?	1	2	_ _ _ kert

17 Oletteko harrastanut marjastusta, sienestystä, yrttien tai kukkien keräilyä luontoympäristössä?

Ei 1 --> K18
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) luonnonmarjojen keräilyä?	1	2	_ _ _ kert
2) sienestystä?	1	2	_ _ _ kert
3) yrttien, kukkien tai koristekasvien keräilyä luonnosta?	1	2	_ _ _ kert

18 Oletteko harrastanut luontovalokuvausta, kasviharrastusta, lintujen tarkkailua, hyönteisten keräilyä, malmin etsintää tai muuta luonnosta nauttimista viimeksi kuluneiden 12 kk aikana?

Ei 1 --> K19
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) luontokuvausta tai -maalausta?	1	2	_ _ _
2) kasvien tunnistamista tai keräilyä?	1	2	_ _ _ kert
3) lintujen tarkkailua, laskentaa, merkintää tai ruokintaa?	1	2	_ _ _
4) kivien keräilyä, malmin etsintää tai kullan huuhtontaa?	1	2	_ _ _ kert
5) luonnon nähtävyyksien katselua?	1	2	_ _ _
6) muuta luonnon tarkkailua tai luonnosta nauttimista?	1	2	_ _ _

19 Oletteko harrastanut hiihtoa, laskettelua tai mäkihyppyä?

Ei 1 --> K20
Kyllä 2

vuodessa
yhteensä

Harrastitke:	Ei	Kyllä:	
1) hiihtoreikeilyä tai erähiihtoa, jonka aikana yövyitte hiihtoreikellä?	1	2	_ _ _ kert
2) vähintään 20 kilometrin tai puolen päivän pituisia hiihtolenkkejä?	1	2	_ _ _ kert
3) maastohiihtoa valmiilla laduilla (alle 20 km)?	1	2	_ _ _
4) maastohiihtoa laduttomassa maastossa (pääosa ladutonta)?	1	2	_ _ _
5) rullasuksihiihtoa?	1	2	_ _ _ kert
6) laskettelua suksilla?	1	2	_ _ _ kert
7) lumilautailua?	1	2	_ _ _ kert
8) telemark-hiihtoa?	1	2	_ _ _ kert

25	Kuinka tärkeitä seuraavat syyt ovat olleet siihen, että ette ole harrastanut ulkoilua luonnossa viimeksi kuluneen kuukauden aikana?	Onko se:				EOS
		Erittäin tärkeä	Melko tärkeä	Vähän tärkeä	Ei lainkaan tärkeä	
	1) Terveys ei salli ulkoilua?	1	2	3	4	5
	2) Ulkoilualueille on vaikea kulkea?	1	2	3	4	5
	3) Lähellä ei ole sopivia ulkoilualueita?	1	2	3	4	5
	4) Ei ole sopivaa seuraa ulkoiluun?	1	2	3	4	5
	5) Ei ole aikaa ulkoiluun?	1	2	3	4	5
	6) Ulkoilu ei kiinnosta?	1	2	3	4	5
	7) Rahan puute rajoittaa ulkoiluharrastusta?	1	2	3	4	5
	8) Luonnossa liikkuminen on vaikeaa?	1	2	3	4	5
	9) Ei ole sopivia ulkoiluvälineitä?	1	2	3	4	5
	10) Väsymys estää ulkoilemasta?	1	2	3	4	5
	11) Ulkoilu ei ole turvallista?	1	2	3	4	5

26 Kertokaa omin sanoin, millä tavoin teidän ulkoilumahdollisuusianne voitaisiin lisätä?

_____ --> K30

27 Mitä edellä käsitellyistä ulkoilumuodoista harrastitte tällä viimeisellä ulkoilukerralla?

1. 2. 3.

Pääryhmän tai harrastuksen kysymysnumero | | | | |

Alaryhmän numero | | | | |

MERKITÄÄN MAINITUN HARRASTUKSEN KYSYMSNUMERO LOMAKKEELTA ESIM. "Vesihiihtoa" MERKITÄISIIN: 10 ja 8

28 Miten kauan tämä ulkoilukerta mahdollisine matkoineen kesti?

MERKITSE AIKA 10 MINUUTIN TARKKUUDELLA (hh.mm) Tuntia Minuuttia

MAX 24 TUNTIA (ENINTÄÄN VUOROKAUSI, JOS OSA PITEMPÄÄ ULKOIMATKAA) | . |

PÄIVITETTÄVÄ MUUTOKSET KOODISTOON I

3	Kävely ... erävaellus	1) yöpymisen sis. patikointi, erävaellus	18	Marjastus, sienestys, yrttien+kukkien keräily	1) luonnon marjojen keräily	
		2) 10 km:n patikointi, 12 h kävelyretki			2) sienestys	
		3) kävelylenkkeily, kuntokävelyä			3) yrtit, kukat koristekasvit - keräily	
4	Pyöräily, pyöräretkeily	1) maastopyöräily	19	Luontovalokuvaus, kasviharrastus, linnut ...	1) luontokuvaus	
		2) 30 km:n tai 12 h pyöräily			2) kasvien keräily	
		3) muu pyöräily			3) lintuharrastukset	
5	Juoksulenkkeily luonnossa				4) kalojen seuranta	
6	Koiran ulkoiluttaminen luonnossa				5) hyönteisten, perhosten keräily	
7	Ulkoilu lasten kanssa luonnossa				6) kiven ker, malmin etsintä ...	
8	Pelit ja leikit luontoympäristössä				7) luonnon nähtävyyksien katselu	
9	Telttailu, asuntovaunu, kesämökkeily	1) kesämökki, maatia, vapaa-ajan asunto			8) muu luonnon tarkkailu	
		2) matkailuauto, asuntovaunu	20	Hiihto, laskettelu, mäkihyppy ...	1) hiihtoretkeily, erähihti	
		3) telttailu leirintäalueella			2) 20 km:n tai 12 h hiihto	
		4) telttailu luonnossa maastossa			3) maastohiihto valmiilla ladulla	
10	Soutu-, moottori-, purjevene, melonta ...	1) soutuveneily			4) maastohiihto laduttomassa maastossa	
		2) moottoriveneily matkaveneellä			5) mäenlasku tai mäkihyppy	
		3) moottoriveneily pienveneellä			6) laskettelu	
		4) purjehdus matkaveneellä			7) lumilautailu	
		5) purjehdus pienveneellä			8) telemark-hiihto	
		6) melonta	21	Luistelu, kelkkailu, muu jää-, lumiharrastus	1) luistelu radalla	
		7) surffaus			2) retkiluistelu	
		8) vesihiihto			3) mäenlasku pulkalla/kelkalla	
		9) vesiskootteriajelu			4) potkukelkkailu	
11	Uiminen ja sukeltaminen luonnonvesissä	1) kuntouinti			5) jääpurjehdus	
		2) virkistysuinti			6) lumikenkäily	
		3) avantouinti			22	Suunnistus kuntoilumeissä
		4) laitesukeltaminen			23	Kallio- tai vuorikiipeily
		5) sukeltaminen tai snorklaus			24	Rullasuksihiihto
12	Oleilu rannalla, auringonotto, rantapelit				25	Rullaluistelu
		1) auringonotto			26	Golf
		2) muu rannalla oleilu			27	Maastoratsastus, koiravaljakko, poroajelu
		3) auringonotto muualla luonnossa			1) maastoratasalus	
13	Eväsretket tai piknikit luonnossa				2) koiravaljakkoajelu	
14	Luonnonhoitotyöt	1) risujen/puiden keräily, kaataminen ...			3) poroajelu	
		2) metsänhoitotyö			4) muu eläinharrastus luontoympärist.	
		3) riistanhoitotyö			28	Ilmailu: purjelento, riippuliito ...
		4) kalavesien kunnostus, istutus			1) purjelento	
		5) niittyjen, muun luontoymp. ennallistam.			2) riippuliito	
15	Kasvien viijely, kotieläintenhoito				3) kuumailmapallo	
		1) koristekasvit, vihannekset, viljat			4) leija, lennokka harrastuksena	
		2) kotieläintenhoito luontoympäristössä			29	Opastetut retket, leirit luonnossa
16	Kalastus, ravustus				1) maksuttomat retket	
		1) mato-onginta			2) maksulliset retket	
		2) virvelöinti, uistelu			3) partioretket, -leirit	
		3) pilkkiminen			4) luontoleirit	
		4) perhokalastus			5) ulkoilmatapahtumat, -kilpailut	
		5) ravustus			30	Motorisoitu liikkuminen luonnossa
		6) verkko, nuotta, katiska ...			1) moottorikelkkailu	
		7) pitkäsiima, iskukoukku, harppuuna ...			2) mönkijäajelu	
17	Metsästys				3) maastoautoilu	
		1) hirvieläimet			4) maastomoottoripyöräily	
		2) linnustus			5) muu motorisoitu liikkuminen luonnossa	
		3) muu pieneläinmetsästys				
		4) muu metsästys				

29	Milloin aiotte ulkoilla seuraavan kerran ?	
	Tänään	1
	Huomenna	2
	2 - 3 päivän päästä	3
	4 - 5 päivän päästä	4
	Noin viikon päästä	5
	Parin viikon päästä	6
	Kolmen-neljän viikon päästä	7
	Myöhemmin	8
	Ei osaa sanoa	9
30	a) Mikä on yleissivistävä koulutuksenne? Oletteko suorittanut:	
	ylioppilastutkinnon tai lukion	1
	peruskoulun, keskikoulun tai kansalaiskoulun	2
	kansakoulun, peruskoulun ala-asteen tai osan keskikoulua	3
	vai vähemmän?	4
	b) Mikä on ammatillinen koulutuksenne? Oletteko suorittanut:	
	ammatillisen koulun	1
	ammatillisen opiston	2
	ammattikorkeakoulun tai korkeakoulututkinnon?	3
	Ei mitään mainituista	4
31	Mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä tilannettanne. Oletteko:	
	työssä palkansaajana	1
	yliempi toimihenkilö	2
	alempi toimihenkilö	3
	työntekijä	4
	yrittäjä tai avustava perheenjäsen yrityksessä	5
	työtön tai lomalettu	5
	ed. ammatti _____	
	koululainen tai opiskelija	6
	varusmies	7
sairaus-, työkyvyttömyys- tms. eläkkeellä	8	
ent. ammatti _____		
kotityötä tekevä	9	
vai teetkö jotain muuta?	0	

32	Tutkimustietoja täydennetään erillisellä postikyselylomakkeella. Voimmeko lähettää Teille luontoharrastuksiin liittyvän lomakkeen lähiaikoina? (Lomakkeella käsitellään tarkemmin joitakin harrastuksia, joita on vaikea selvittää puhelinhaastattelussa.)	
	Kyllä	1
	Ehkä, EOS	2
	Ehdottomasti ei	3
KIITOS HAASTATTELUSTA!		

ULKOILU JA LUONNOSSA VIRKISTÄYTYMINEN 1998

- Vastatkaa rengastamalla kustakin kysymyksestä tilanteeseenne sopiva vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan.
- Viereisellä sivulla on harrastusmuotoluettelo, jota voi käyttää muutamaasi kysymyksiin vastaamisessa (luettelo on irrotettavissa lomakkeesta). Joissakin kysymyksissä voi tarkistaa kansallispuistojen ja retkeilyalueiden sijainnin lomakkeen takasivun kartasta.
- Palauttaka lomake mahdollisimman pian Tilastokeskukseen oheisessa palautuskuoressa.

Sukupuoli	
Nainen	1
Mies	2
Ikä	
15-24 vuotta	1
25-34 vuotta	2
35-44 vuotta	3
45-54 vuotta	4
55-64 vuotta	5
65-74 vuotta	6
yli 74 vuotta	7

Peruskoulutus	
Kansa-/kansalaiskoulu	1
Peruskoulu/ keskikoulu	2
Ylioppilas	3
Peruskoulutus on kesken	9

Ammatillinen koulutus	
Ei ammatillista koulutusta	1
Ammattikurssi	2
Ammattikoulu	3
Ammatillinen opisto	4
Korkeakoulututkinto	5
Ammattikoulutus on kesken	9

Kuinka monta henkeä kotitalouteenne kuuluu? [] henkilöä

JOS ENEMMÄN KUIN YKSI:

Kuinka monta alle 16-vuotiasta lasta? [] lasta

Mikä on nuorimman lapsen ikä? [] vuotta

Asuttko nyt:

kerrostalossa	1
pienkerrostalossa (esim. luhtitalo)	2
rivitalossa	3
pari- tai omakotitalossa	4
vai maatilalla?	5

Ulkoilulla ja muulla luonnossa virkistytymisellä tarkoitetaan virkistytymistarkoituksessa vapaa-aikana tapahtuvaa luonnossa liikkumista, luonnontuotteiden keräilyä, oleskelua ja harrastamista. Ulkoilukerraksi luetaan vähintään noin 15 minuuttia kestävä ulkoilu luonto-ympäristössä kodin pihapiirin ulkopuolella sekä matkat luontokohteeseen. Varsinaisia asioimis- ja työmatkoja ei lueta mukaan elleivät ne ole samalla pääosin virkistytymistä.

A. VIIMEISIN ULKOILUKERTA

**KORKEINTAAN YHDEN PÄIVÄN KESTOISET
ULKOILUKERRAT**

(HUOMI! Yli vuorokauden ulkoilu-/virkistys-/lomamatkat käsitellään kysymyksissä 19-35).

1 Milloin viimeksi harrastitte jotain oheisen harrastusmuotoluettelon (sivu 2) mukaista ulkoilu- ja virkistysmuotoa (jonka kesto oli enintään yksi päivä)?

- MERKITKÄÄ VAIN YKSI VAIHTOEHTO:
RENGASTUS TAI PÄIVIENVIIKKOJEN LUKUMÄÄRÄ

Tänään	1
Eilen	2
2 päivää sitten	3
3 päivää sitten	4
4 päivää sitten	5
5-6 päivää sitten	6
1 viikko sitten	7
2 viikkoa sitten	8
3-4 viikkoa sitten	9
1-3 kuukautta sitten	10
3-12 kuukautta sitten	11
Yli vuosi sitten	99

→ siirtykää
kysymykseen 19

2 Mitä teitte täällä harrastuskerralla?

- MERKITKÄÄ HARRASTUSMUOTOLUETTELOSTA (s. 2) SEKÄ PÄÄHARRASTUKSEN ETTÄ MAHDOLLISEN SIVUHARRASTUKSEN NUMERO TAI KIRJOITATAKAA MITÄ TEITTE ULKOILLESANNE

Pääharrastuksen numero tai kuvaus

[]

Sivuharrastuksen numero tai kuvaus

[]

3 Kuinka kauan tämä ulkoilukerta tai retki mahdollisine matkoineen kesti?

- MERKITKÄÄ KESTO TUNTEINA JA MINUUTTEINA
- ARVIO, JOS ETTE MUISTA TARKKAAN

[] tuntia [] minuuttia

4 Kenen kanssa ulkoilitte täällä harrastuskerralla?

Yksin	1	→ kys. 6
Oman perheen	2	
Ystävien	3	
Työtovereiden/yritysvieraiden	4	
Koululuokan/opiskeluryhmän	5	
Kerhon, yhdistyksen	6	
Muun ryhmän kanssa	7	

5 a. Kuinka monta henkeä seurueeseen kuului?

2 henkeä	1
3 henkeä	2
4 henkeä	3
5 henkeä	4
6-10 henkeä	5
yli 10 henkeä	6

b. Kuuluko ryhmään alle 16-vuotiaita lapsia?

Ei	1	→ kys. 6
Kyllä	2	

c. Minkä ikäinen oli ryhmän nuorin lapsi?

[] vuotta

6 Mistä lähditte viimeksi ulkollemaan tai virkistytymään luonnossa?

Vakituisesta asunnosta	1
Loma-asunnolta	2
Vierailupaikasta	3
Muualta	4
mistä?	

7 Missä olitte viimeksi ulkoilemassa tai virkistytymässä ?

VALITKAA SEURAAVISTA VAIHTOEHDOSTA ALUETTA PARHAITEN KUVAAVA VAIHTOEHTO

Kunnan ulkoilualue tai ulkoilureitti.....	1
Valtion retkeily- tai kalastusalue tai retkeilyreitit.....	2
Kansallispuisto tai muu luonnonsuojelualue.....	3
Muu alue tai reitti (yksityinen alue, talousmetsä, vesialue tms.).....	4

8 Missä tämä alue, reitti tai kohde sijaitsee ?

alueen/kohteen/paikan/reitin nimi

sijaintikunta, paikkakunta

vai
 sijaitisiko alue, reitti tai kohde vakituisen asuntonne lähimäärästä

9 Sijaitisiko kohde tai alue ?

Taajamassa tai taajaman läheisyydessä	1
Maaseudulla tai haja-asutusalueella	2

10 Mitkä seuraavista ominaisuuksista kuvaavat parhaiten aluetta tai reittiä, jolla viimeksi kävitte ulkoilemassa tai virkistytymässä luonnossa ?
Oliko alueella tai kohteessa seuraavia ominaisuuksia ?

- RENGASTAKAA VAIHTOEHTO KUSTAKIN KOHDASTA

a. Palvelut ja varusteet	Kyllä	Ei
1) Kävelytie, pyörätie, maantie	1	2
2) Rakennettuja polkuja	1	2
3) Viitoitukset	1	2
4) Opasteet	1	2
5) Opastuskeskus/luontokeskus	1	2
6) Ulkoilumaja/luontolupa	1	2
7) Autiotupa	1	2
8) Rakennettu tulipaikka/taukopaikka	1	2
9) Uimaranta	1	2
10) Telttailualue	1	2
11) Murtomaahiihtolatu	1	2
12) Laskettelurinne	1	2
13) Venelaituri/rantautumispaikka	1	2
14) Perheen käytössä oleva kesämökki/oma-asunto	1	2
15) Muu,	1	2
mikä?		

Oliko alueella tai kohteessa seuraavia ominaisuuksia ?
b. Luonnonympäristö ja virkistysmahdollisuudet

- RENGASTAKAA VAIHTOEHTO KUSTAKIN KOHDASTA

	Kyllä	Ei
1) Nurmikko ja istutuksia	1	2
2) Metsä	1	2
3) Pelto tai niitty	1	2
4) Tunturi, korkea mäki, vaara	1	2
5) Järvi, lampi tai meri	1	2
6) Joki, puro tms.	1	2
7) Marjastusmahdollisuus	1	2
8) Sienestysmahdollisuus	1	2
9) Metsästysmahdollisuus	1	2
10) Kalastusmahdollisuus	1	2
11) Luonnontähtävyys,	1	2
12) Erämaa	1	2
mikä?		
13) Muu erityisominaisuus,	1	2
mikä?		

11 Aikoiko luonnossa virkistytyminen heti asunnosta lähdeä vai matkustitko päästäksenne ulkoilu-kohteeseen ?

Aikoi heti asunnolta.....	1	siirtäkää
Ulkoiualueelle/luontokohteeseen piti matkustaa.....	2	14 kys.

12 Kuinka paljon aikaa kului matkaan ulkoilualueelle tai luontokohteeseen ?

- MERKITKÄÄ KESTO MINUUTEINA TAI TUNTEINA

_____ tuntia _____ minuuttia

13 Kuinka pitkä matka lähtöpaikastanne ulkoilualueelle tai luontokohteeseen arviolta oli ?

_____ metriä
 tai
 _____ kilometriä

14 Miten kuljitte ulkoilualueelle tai luontokohteeseen ?

- MERKITKÄÄ VAIN YKSI, PÄÄASIAINEN KULKUTAPA

Jalkaisin	1
Polkupyörällä	2
Hiihtäen	3
Autolla	4
Junalla	5
Bussilla	6
Moottorikelkalla, mönkijällä	7
Veneellä/laivalla	8
Muu kulkuneuvo	9
mikä?	

15 a) Kuinka paljon matkustamisesta aiheutui kustannuksia osallistujaa kohden?

_____ mk/henkilö

 0 mk

b) Kuinka paljon ulkoilukerta aiheutti muita kuin matkustuskustannuksia kuten pääsymaksut, luvat, liput, varusteet, eväät, ruokailut osallistujaa kohden?

_____ mk/henkilö

 0 mk

16 a. Kuinka monta kertaa olette käynyt tässä samassa kohteessa (viimeisin ulkoilukerta mukaan lukien) viimeisten 12 kuukauden aikana ?

_____ kertaa

b. Kuinka monta kertaa olette käynyt tässä kohteessa (viimeisin ulkoilukerta mukaan lukien) viimeisten 12 kuukauden aikana saman harrastuksen takia (pääasiallinen harrastus, kysymys 2)?

_____ kertaa

17 Miten olisitte viettänyt ulkoiluun kuluneen ajan, jos ette olisitte olleet tällä kertaa ? Valitkaa vain yksi vaihtoehto

Olisin viettänyt vapaa-aikaa muiden harrastusten parissa kodin ulkopuolella	1
Olisin viettänyt vapaa-aikaa kotona.....	2
Olisin tehnyt koltyötä	3
Olisin tehnyt työtä, josta maksetaan erillinen korvaus.....	4
Olisin tehnyt ansiotyötä ilman erillistä korvausta.....	5

18 Milloin aloitte ulkoilla luonnossa seuraavan kerran?

Tänään	1
Huomenna	2
2-3 päivän kuluttua	3
4-5 päivän kuluttua	4
Noin viikon kuluttua	5
Noin 2 viikon kuluttua	6
3-4 viikon kuluttua	7
Muuhemmin	8
En osaa sanoa	9

USEAMMAN PÄIVÄN ULKOILUMATKAT KOTIMAASSA

19 Oletteko tehnyt useamman päivän pituisia matkoja ulkoiluun ja muun luonnossa virkistytymisen takia kotimaassa viimeisen 12 kk aikana ?

Kyllä	1
Ei	2

2 -> siirtäkää
kys 36

20 Milloin olitte viimeksi yöpymisen sisältävällä matkalla ulkoillaksenne luonnossa ?

Tänään	1
Eilen	2
2-5 päivää sitten	3
1-2 viikkoa sitten	4
3-4 viikkoa sitten	5
1-2 kuukautta sitten	6
3-4 kuukautta sitten	7
5-6 kuukautta sitten	8
7-12 kuukautta sitten	9
Yli vuosi sitten	10

21 Kuinka kauan kyseinen matka kesti matkustamisineen ?

_____ vuorokautta

22 Mikä oli pääasiallinen ulkoiluharrastuksenne tai miten virkistäyditte luonnossa viimeisimmän useamman päivän kestäneen matkanne aikana ? (Katsokaa numero harrastusmuotoluettelosta tai kirjoittakaa mitä teitte.)

Pääharrastuksen numero tai kuvaus

Sivuharrastuksen numero tai kuvaus

- 23 a. Kenen kanssa teitte kyseisen matkan ?
Yksin.....	1	→ siirtäkää
kys 24
Oman perheen.....	2	
Ystävien.....	3	
Työtovereiden/yritysvieraiden.....	4	
Kouluuukaan/opiskeluryhmän.....	5	
Kerhon, yhdistyksen.....	6	
Muun ryhmän kanssa.....	7	

b. Kuinka monta henkeä seurueeseen kuului?

2 henkeä	1
3 henkeä	2
4 henkeä	3
5 henkeä	4
6-10 henkeä	5
yli 10 henkeä	6

c. Kuuluiko ryhmään alle 16-vuotiaita lapsia ?

Kyllä	1	
Ei	2	→ siirtäkää
kys 24

d. Minkä ikäinen ryhmän nuorin lapsi on?

_____ vuotta

- 24 Mikä oli viimeisimmän matkanne pääkohde ja muut kohteet, joissa kävitte ulkoilu- tai luontoharrastusten takia ?

VALITKAA SEURAAVISTA VAIHTOEHDOSTA ALUETTA PARHAITEN KUVAAVAA VAIHTOEHTO JA KERTOKAA MISSÄ ALUE TAI REITTI SUIJITSEE

a. Kohde oli:

Kunnan ulkoilualue tai ulkoilureitti	1
Valtion retkeily- tai kalastusalue tai retkeilyreitti	2
Kansallispuisto tai muu luonnonsuojelualue	3
Muu alue tai reitti (yksityinen alue, kalustametsä, vesialue tms.)	4

b. Kohde sijaitti:

_____ alueen/kohteen/paikan/reitin nimi
_____ sijaintikunta, paikkakunta

- 25 Sijaitisiko kohde tai alue ?

Taajamassa tai taajaman läheisyydessä ...	1
Maaseudulla tai haja-asutusalueella	2

- 26 Mitkä seuraavista ominaisuuksista kuvaavat parhaiten aluetta tai reittiä, jolla viimeksi kävitte ulkoilemassa tai virkistytymässä luonnossa ? Oliko alueella tai kohteessa seuraavia ominaisuuksia ?

RENGASTAKAA VAIHTOEHTO KUSTAKIN KOHDASTA

a. Palvelut ja varusteet

	Kyllä	Ei
1) Kävelytie, pyörätie, maantie	1	2
2) Rakennettuja polkuja	1	2
3) Viitoitukset	1	2
4) Opasteet	1	2
5) Opastuskeskus/luontokeskus	1	2
6) Ulkoilumaja/luontotupa	1	2
7) Autiotupa	1	2
8) Rakennettu tulipaikka/taukopaikka	1	2
9) Uimaranta	1	2
10) Telttailualue	1	2
11) Murtomaahiihtolatu	1	2
12) Laskettelurinne	1	2
13) Venelaituri/rantautumispaikka	1	2
14) Perheen käytössä oleva kesämökki/loma-asunto	1	2
15) Muu,	1	2
- mikä? _____

b. Luonnonympäristö ja virkistysmahdollisuudet

RENGASTAKAA VAIHTOEHTO KUSTAKIN KOHDASTA

	Kyllä	Ei
1) Nurmikko ja istutuksia	1	2
2) Metsä	1	2
3) Pelto tai niitty	1	2
4) Tunturi, korkea mäki, vaara	1	2
5) Järvi, lampi tai meri	1	2
6) Joki, puro tms.	1	2
7) Marjastusmahdollisuus	1	2
8) Sienestysmahdollisuus	1	2
9) Metsästysmahdollisuus	1	2
10) Kalastusmahdollisuus	1	2
11) Luonnonnähtävyys,	1	2
12) Erämaa	1	2
- mikä? _____
- 13) Muu erityisominaisuus,
- mikä? _____

- 27 Kuinka pitkä oli matka vakituisesta asunnosta matkan luontokohteeseen ilman poikkeamia (vierailut, nähtävyydet, jne) ?

_____ km

- 28 Kuinka kauan matka kesti tärkeimpään luontokohteeseen ilman poikkeamia (vierailut, nähtävyydet, jne)

_____ tuntia

- 29 Käyttikö matkustussuunnitelma-alueelle seuraavia kulkuneuvoja ?

RENGASTAKAA VAIHTOEHTO KUSTAKIN KOHDASTA

	Kyllä	Ei
1) Henkilöauto	1	2
2) Juna	1	2
3) Bussi	1	2
4) Lentokone	1	2
5) Vene/laiva	1	2
6) Polkupyörä	1	2
7) Moottoripyörä,	1	2
8) Moottorikelkka, mönkijä	1	2
9) Muu,	1	2
- mikä? _____

- 30 Oliko matka itsejärjestetty vai pakettimatka?

Itsejärjestetty	1	→ a, b
Pakettimatka	2	→ c

a. Paljonko olivat matkustuskustannukset henkilöä kohti ?

_____ mk / henkilö

b. Paljonko olivat majoituskustannukset henkilöä kohti ?

_____ mk / henkilö

JOS OLI PAKETTIMATKA:

c. Kuinka paljon matkapaketti maksoi ?

_____ mk/henkilö

- 31 a. Miten paljon käyttitte rahaa tätä matkaa varten hankittuihin varusteisiin, välinevuokriin, osallistumismaksuihin, pääsymaksuihin, lupiin ym. yhteensä (harrastuskustannuksiin, jotka eivät sisällyneet edelliseen kohtaan) ?

_____ mk / henkilö

- b. Käyttikö matkan aikana maksullisia ohjelmalveluja (opastettuja retkiä, safareja, tapahtumia) ?

Kyllä	1
Ei	2

- 32 a. Kuinka monta kertaa viimeisten 5 vuoden aikana olette vierailut kyseisessä lomakohteessa (viimeisin lomamatka mukaan luettuna) ?

_____ kertaa

- b. Kuinka monta kertaa olette käyneet tässä samassa kohteessa (viimeisin lomamatka mukaan luettuna) viimeisten 5 vuoden aikana saman harrastuksen takia (kuin kysymys 22) ?

_____ kertaa

- 33 Mitä olisitte tehnyt, jos ette olisi matkustanut ko. matkakohteeseen ? Valitkaa sopivin vaihtoehto.

Olisin valinnut muun ulkoilukohteen	1
Olisin viettänyt aikaa muiden harrastusten parissa kodin ulkopuolella	2
Olisin viettänyt vapaa-aikaa kolona	3
Olisin tehnyt kotityötä	4
Olisin tehnyt työtä, josta saa lisätuloa	5
Olisin tehnyt työtä ilman erillistä korvausta	6

- 34 a. Oliko Teillä ollut valittavissa toinen vaihtoehto em. matkakohteelle ?

Kyllä	1	
Ei	2	→ siirtäkää
En osaa sanoa	3	kys 36

b. Mikä muu vaihtoehto?

35 Milloin aiotte seuraavan kerran lähteä matkalle ulkoiluun tai luontoharrastuksen takia?

Tänään	1
Huomenna	2
Ylihuomenna	3
3-5 päivän kuluttua	4
1-2 viikon kuluttua	5
3-4 viikon kuluttua	6
1-2 kuukauden kuluttua	7
3-4 kuukauden kuluttua	8
5-6 kuukauden kuluttua	9
7-12 kuukauden kuluttua	10
Yli vuoden päästä	11

ULKOILUUN LIITTYVÄT ULKOMAANMATKAT

36 Oletko tehnyt useamman päivän matkoja ulkomaille ulkoiluun tai luonnossa virkistytymisen takia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

Kyllä	1
Ei	2 → siirtykää kys 41

37 Milloin viimeksi teitte tällaisen matkan?

0-2 kuukautta sitten	1
3-5 kuukautta sitten	2
6-8 kuukautta sitten	3
9-12 kuukautta sitten	4

38 Kuinka kauan kyseinen matka kesti matkustamisineen?

_____ vuorokautta

39 Mikä oli pääasiallinen ulkoiluharrastuksenne tai miten virkistäyditte luonnossa tämän ulkomaanmatkan aikana? (Katsokaa numero harrastusmuoluelestosta tai kirjoittakaa mitä teitte.)

Pääharrastuksen numero tai kuvaus

Sivuharrastuksen numero tai kuvaus

40 Mikä oli matkanne (pääasiallinen) kohdema?

Maan/valtion nimi: _____

ULKOILUUN JA VIRKISTÄYTYMISEEN LIITTYVÄ AJANKÄYTTÖ JA RAHAN KÄYTTÖ

41 ar a. Miten ulkoilitte tai virkistäyditte luonnossa viimeksi kuluneen viikon aikana?

- KÄYKÄÄ LÄPI KAIKKI VIIKONPÄIVÄT VASTAUSPÄIVÄ MUKAAN LUKIEN
- MERKITKÄÄ KUSTAKIN PÄIVÄSTÄ OLIKO SE TYÖ- VAI VAPAAPÄIVÄ, ULKOILUKERTOJEN LUKUMÄÄRÄ JA ULKOILUUN KÄYTETTY AIKA (YLI 15 MIN) KUNAKIN PÄIVÄNÄ

Viikonpäivä	Oliko päivä: Työ- tai koulupäivä		Ulkoilutekko:		Ulkoilukertojen määrä ko. päivänä:			Ulkoiluun käytetty aika yhteensä ko. päivän aikana:	
	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä					
Maanantai	0	1	0	1	→	1	2	3	_____ tuntia _____ minuuttia
Tiistai	0	1	0	1	→	1	2	3	_____ tuntia _____ minuuttia
Keskiviikko	0	1	0	1	→	1	2	3	_____ tuntia _____ minuuttia
Torstai	0	1	0	1	→	1	2	3	_____ tuntia _____ minuuttia
Perjantai	0	1	0	1	→	1	2	3	_____ tuntia _____ minuuttia
Lauantai	0	1	0	1	→	1	2	3	_____ tuntia _____ minuuttia
Sunnuntai	0	1	0	1	→	1	2	3	_____ tuntia _____ minuuttia

En ulkoillut viimeksi kuluneen viikon aikana

b. Mikä oli vastauspäivä, jonka mukaan merkitsitte viikon tiedot? _____ / _____ 1998

42 ar Kuinka monta loma- tai vapaapäivää (lukuun ottamatta tavallisia arki- ja viikonloppuja) ainakin osaksi käytti ulkoiluharrastuksiin tai muuten luonnossa virkistytymiseen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

Päivien lukumäärä	_____
Ei yhtään	00
Ei työssä, ei lomapäiviä	99

43 ar Kuinka paljon käytti rahaa seuraaviin ulkoiluharrastusten kustannuksiin 12 kuukauden aikana?

- MERKITKÄÄ ARVIO, JOS ETTE MUISTA TARKKAA
- MERKITKÄÄ NOLLA (0), JOS ETTE KÄYTTÄNYT RAHAA KO. HARRASTUKSEEN

a. Henkilökohtaiset ulkoilu- ja luontoharrastuksiin liittyvät:

1) Ulkoiluvaatteet	_____ mk
2) Ulkoiluvälineet (pyörien, suksien, veneiden ym. hankinta ja ylläpito)	_____ mk
3) Luvat (kalastus, metsästys), pääsymaksut, liput ym.	_____ mk
4) Matkat ja majoitus	_____ mk
5) Ohjelmapalvelut (maksulliset retket ym.)	_____ mk
6) Kurssit ja leirit	_____ mk
7) Järjestöjen/yhdistysten jäsenmaksut	_____ mk
8) Kartat, lehdet, kirjat ym.	_____ mk
9) Muut, mitkä	_____ mk

b. Kotitalouden ulkoilu- ja luontoharrastuksiin liittyvät:

- 1) Veneet, moottorikelkat ym. (hankinta ja ylläpito) | | mk
 2) Kartat lehdet ym. | | mk

44 ar Mihin ulkoiluharrastuksiin luonnossa käytätte eniten aikaa kesällä ja talvella? Mainitkaa kolme tärkeintä harrastusta. (Ohjevihkon luettelo)

a. Kesällä

numero tai kuvaus

1. | |
 2. | |
 3. | |

b. Talvella

numero tai kuvaus

1. | |
 2. | |
 3. | |

45 ar Mitä mieluiten harrastatte luonnossa kesällä ja talvella? Mainitkaa kolme mieluisinta harrastusta (Ohjevihkon luettelo)

a. Kesällä

numero tai kuvaus

1. | |
 2. | |
 3. | |

48 ar Miten opitte seuraavissa ulkoiluharrastuksissa vaadittavia taitoja? Rengastakaa kultakin riviltä vain yksi, tärkein vaihtoehto.

	Kuka opetti:									
	Vanhemmat, sisaret	Koulu	Ystävät, kavert	Perhe, puoliso	Kerho, seura	Kurssi, leiri	Opettelin itse	En osaa/En harrasta		
1) Maastohiihto	1	2	3	4	5	6	7	8		
2) Laskettelu	1	2	3	4	5	6	7	8		
3) Uinti	1	2	3	4	5	6	7	8		
4) Pyöräily	1	2	3	4	5	6	7	8		
5) Kalastus	1	2	3	4	5	6	7	8		
6) Metsästys	1	2	3	4	5	6	7	8		
7) Marjastus	1	2	3	4	5	6	7	8		
8) Sienestys	1	2	3	4	5	6	7	8		
9) Retkeilytaidot	1	2	3	4	5	6	7	8		

b. Talvella

numero tai kuvaus

1. | |
 2. | |
 3. | |

46 Onko teillä mielestänne riittävästi mahdollisuuksia toteuttaa mieluisinta ulkoilu- tai luontoharrastustanne?

Kyllä 1 -> kys. 52
 Ei 2

47 Miksi ette voi harrastaa mieluisinta harrastustanne riittävästi? Rengastakaa yksi, tärkein syy.

Ei ole riittävästi aikaa..... 1
 Ei ole taloudellisia mahdollisuuksia..... 2
 Ei ole sopivaa seuraa, kumppania..... 3
 Perhevelvollisuudet rajoittavat osallistumista.... 4
 Ei ole sopivaa aluetta, kohdetta, paikkaa tai reittiä sopivalla etäisyydellä..... 5
 Terveys tai kunto ei ole riittävä osallistumiseen 6
 Jokin muu syy, 7
 mikä?

B. ULKOILU- JA VIRKISTYSALUEET

KUNNAN VIRKISTYSALUEET JA -PALVELUT

41 Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana käynyt jollakin kunnan tai useamman kunnan yhteisellä virkistysalueella tai luontokohteessa tai käyttänyt joltain järjestämää virkistyspalvelua?

Kyllä 1
 Ei 2 -> siirtykää kys. 43

42 Missä kohteissa kävitte tai mitä palvelua käytätte useimmin? Merkitkää alueen tai palvelun nimi ja sijaintikunta. Arvioikaa ulkoilupäivienne kokonaismäärä kussakin kohteessa viimeisten 12 kuukauden aikana.

Alue/reitti/kohde/palvelu	Sijaintikunta	Arvioitu ulkoilupäivien määrä (kpl)
1.
2.
3.
4. Käynnit muilla kunnan alueilla yhteensä:

VALTION VIRKISTYSALUEET JA -PALVELUT

43 Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana käynyt kansallispuistossa, erämaa- ja retkeilyalueella tai muilla alueilla, joilla on valtion järjestämä ulkoilureittejä tai virkistyspalveluja?

Kyllä 1
 Ei 2 -> siirtykää kys. 45

44 Missä kansallispuistoissa, erämaa- ja retkeilyalueilla, luonto- tai virkistyskohteissa kävitte useimmin? Merkitkää alueen tai palvelun nimi ja sijaintikunta. Arvioikaa ulkoilupäivienne kokonaismäärä kussakin kohteessa viimeisten 12 kuukauden aikana.

Alue/reitti/kohde/palvelu	Sijaintikunta	Arvioitu ulkoilupäivien määrä (kpl)
1.
2.
3. Käynnit muilla valtion alueilla yhteensä:

YKSITYISET VIRKISTYSPALVELUT

45 Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana käynyt yksityisellä virkistysalueella tai käyttänyt muita kaupallisia luonnon virkistyspalveluja (kuten laskettelu-/urheilukeskukset, golfkentät.....)?

Kyllä 1
Ei 2 -> siirtykää kys. 47

46 Missä kohteissa kävitte tai mitä yksityisiä (kaupallisia) virkistyspalveluja käyttitte useimmin? Merkitkää kohteen, alueen, tai palvelun nimi ja sijaintikunta. Arvioikaan ulkoilupäivien kokonaismäärä kussakin kohteessa viimeisten 12 kuukauden aikana.

Alue/reitti/palvelu/kohde	Sijaintikunta	Arvioitu ulkoilupäivien määrä (kpl)
1. _____	_____	_____
2. _____	_____	_____
3. Muut yksityiset virkistyspalvelut yhteensä:		

VIRKISTÄYTYMINEN MUILLA ALUEILLA

47 Oletteko käynyt tai käyttänyt muita metsä-, maatalous- tai vesialueita luonnossa virkistäytymiseen (marjastus, sienestys, kalastus, retkeily ym.)?

- TARKOITTAAN YLEENSÄ LIIKKUMISTA TAI HARRASTAMISTA JOKAMIEHENOIKEUDELLA

Kyllä 1
Ei 2 -> siirtykää kys. 50

48 Kuinka monena päivänä ulkoilitte muilla alueilla viimeisen 12 kuukauden aikana?

Arvioitu ulkoilupäivien määrä | _____ | kpl

D. VIRKISTYSPALVELUJEN TUOTTAMINEN

Seuraavissa kysymyksissä virkistyspalveluilla tarkoitetaan viitoitettuja polkuja, pysäköintialueita, tulipaikkoja ym. virkistysalueiden varustelua.

50 Rengastakaa kustakin välttämästä vaihtoehto, joka parhaiten vastaa käsitystänne.

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	En osaa sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
1) On yhteiskunnan velvollisuus tarjota virkistysalueita ja -palveluja luonnossa virkistäytymistä varten	1	2	3	4	5
2) Virkistysalueita ja -palveluja kannattaa kustantaa verovarjoista, koska ulkoilusta koituu yhteiskunnalle hyötyä	1	2	3	4	5
3) Voisin maksaa luonnossa virkistäytymisestä, jos maksuttomia virkistysalueita ja -palveluja ei olisi tarjolla	1	2	3	4	5
4) Luonto- ja ulkoiluharrastusten tulisi olla maksullisia kuten useat vapaa-ajan harrastukset ovat	1	2	3	4	5
5) Ulkoilu on jokaisen oma asia, eikä yhteiskunnan tarvitse järjestää ja ylläpitää erityisiä virkistysalueita ja -palveluja	1	2	3	4	5

51 Nykyisin yhteiskunta maksaa suurelta osin virkistyspalvelujen kustannukset, joten monet virkistyspalvelut ovat käyttäjille maksuttomia. Miten mielestänne virkistyspalvelujen kustannukset tulisi jakaa yhteiskunnan ja palvelujen käyttäjien kesken?

Verrattuna nykytilanteeseen:	Huomatavasti enemmän	Jonkin verran enemmän	Hieman enemmän	Kuten nykyisin	Hieman enemmän	Jonkin verran enemmän	Huomatavasti enemmän
	verovaroin maksettulua				käyttäjien maksamia		
1) Olemassaolevien virkistyspalvelujen tulisi olla	1	2	3	4	5	6	7
2) Uusien virkistyspalvelujen tulisi olla ...	1	2	3	4	5	6	7

52 Olsitteko itse valmis maksamaan käyttö- tai sisäänkäymysmaksua seuraavista virkistyspalveluista, että turvattaisiin niiden tarjonta?

	Ilman muuta	Ehkä	En	En käytä
1) Sisäänkäymys virkistysalueelle?	1	2	3	9
2) Ulkoilureitin käytöstä?	1	2	3	9
3) Hiihtoladun käytöstä?	1	2	3	9
4) Tulipaikan käytöstä (polttopuut, jätehuolto)?	1	2	3	9
5) Autiotuvan käytöstä?	1	2	3	9
6) Sisäänkäymys luonokeskukseen?	1	2	3	9
7) Maksua luonto-opastuksesta?	1	2	3	9
8) Marjastus- tai sienestysmahdollisuudesta?	1	2	3	9
9) Kalastusmahdollisuudesta?	1	2	3	9
10) Metsästysmahdollisuudesta?	1	2	3	9
11) Muusta virkistyspalvelusta,	1	2	3	9

mistä? _____

E. KANSALLISPUISTOJEN JA VALTION RETKEILYALUEIDEN ARVOSTUS

53 Oletteko käynyt jollakin valtion retkeilyalueella tai kansallispuistossa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana? (Takasivulla on kartta alueista)

Kyllä 1
Ei 2

54 Oletteko käynyt jollakin niistä aikaisemmin?

Kyllä 1 --> | | vuotta
sitten
Ei 2

55 Pidätkö todennäköisenä, että käytte jollakin valtion retkeilyalueella tai kansallispuistossa tulevaisuudessa?

Hyvin todennäköistä 1
Melko todennäköistä 2
Vaikea sanoa 3
Melko vähän todennäköistä 4
Ei lainkaan todennäköistä 5

Virkistysalueiden ylläpito aiheuttaa kustannuksia, jotka katetaan julkisista varoista. Seuraavien kysymysten ratkaisu on selvittää, MITEN ARVOKKAANA TE PIDÄTTE MAHDOLLISSUUTTA KÄYTTÄÄ VALTION RETKEILYALUEIDEN JA KANSALLISPUISTOJEN VIRKISTYSPALVELUJA.

56b Olettakaa, että retkeilyalueiden ja kansallispuistojen palvelutason säilyttämiseksi ja niiden käytön pitämiseksi maksuttomana jouduttaisiin nostamaan veroja. Alueiden peruspalveluihin sisältyy tulentekopaikkojen, polttopuiden ja jätehuollon ym. perusrakenteiden käyttö.

Kuinka paljon olisitte valmiis enintään maksamaan lisää veroja vuodessa, jos voisitte olla varma, että kootut varat käytetään alueiden ylläpitoon?

siirtykää
Ei yhtään..... 1 --> kys 58b
50 mk..... 2
100 mk..... 3
200 mk..... 4
300 mk..... 5
500 mk..... 6
1000 mk..... 7
1500 mk..... 8
2000 mk..... 9
enemmän 10
JOS ENEMMÄN: Kuinka paljon? | | mk

JOS RENGASTITTE VAIHTOEHDON 2-10:

57b Mikä seuraavista vaihtoehdoista parhaiten perusteleee kantanne, että olisitte valmiis hyväksymään lisämaksun? Valitkaa vain yksi vaihtoehto.

Käytän alueita ja haluan turvata palvelut omaa käyttäni varten 1
Haluan turvata virkistysalueiden säilymisen mahdollista myöhempiä käyttäni varten 2
Haluan tukea kaikkien kansalaisten virkistysmahdollisuuksia 3
Haluan tukea alueiden kulttuuri- ja luonnonarvojen säilyttämistä jälkipolville 4
Haluan tukea alueiden suojelua alkupehkuun säilyttämiseksi 5
Muu syy, 6
mikä?

Siirtykää kysymykseen 70

JOS VASTASITTE 'EI YHTÄÄN':

58b Mikä seuraavista vaihtoehdoista parhaiten perusteleee kantanne, että ette hyväksyis lisämaksua? Valitkaa vain yksi vaihtoehto.

Alueilla käyminen ei ole minulle kovin tärkeää 1
Minulla ei ole varaa mihinkään lisämaksuihin eikä -veroihin 2
Verot ovat jo muutenkin liian korkeat 3
Alueiden kustannukset pitäisi kattaa käyttäjiltä perittävien maksuin 4
Muu syy, 5
mikä?

K. TAUSTATIEDOT

70 Kuinka monta vuosilomapäivää tai vastaavaa lomapäivää, jota itse pidätte lomana työstä tai arkielämästä, teillä on ollut 12 kuukauden aikana?

| | lomapäivää
Ei työssä, ei lomapäivää= 0

71 Mikä seuraavista vaihtoehdoista parhaiten kuvaa nykyistä asuinympäristöänne?

Kaupungin keskusta-alue 1
Eskikaupunkialue 2
Kuntakeskus 3
Kunnan muu taajama 4
Haja-asutusalue 5
En osaa sanoa 6

72 Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten lapsuuden asuinympäristöänne eli missä asuitte pääasiassa, kun olitte alle 16-vuotiaat?

Kaupungin keskusta-alue 1
Eskikaupunkialue 2
Kuntakeskus 3
Kunnan muu taajama 4 siirtykää
Haja-asutusalue 5 --> kys. 74
En osaa sanoa 6

73 Jos asutte nyt kaupunkiympäristössä, monenhenko polven kaupunkilainen tiedätte olevanne?

Olen ensimmäisen polven kaupunkilainen eli olen muuttanut maalta 1
Olen toisen polven kaupunkilainen, sillä vanhempani ovat muuttaneet maalta 2
Olen kolmannen tai useamman polven kaupunkilainen, sillä jo isovanhempani asuvat kaupungissa 3

74 Kuinka pitkä matka asunnosta on lähimpään ulkoiluun sopivaan puistoon, metsään tai ulkoilualueelle?

- MERKITKÄÄ VASTAUS METREINÄ TAI KILOMETREINÄ

| | metriä
tai
| | kilometriä

75 Kuinka kaukana asunnostanne on sopivia luonnon alueita, jossa voitte tai voisitte halutesanne harrastaa seuraavia ulkoharrastuksia?

1) Kävely | | m tai | | km
2) Pyöräily | | m tai | | km
3) Juoksu/hölkä | | m tai | | km
4) Hihto | | m tai | | km
5) Hihto/ei latua | | m tai | | km
6) Retkeily | | m tai | | km
7) Uinti luonnonvesissä/ uimarannalla | | m tai | | km
8) Marjastus/sienestys | | m tai | | km
9) Kalastus | | m tai | | km
10) Veneily | | m tai | | km

76 Onko perheessänne?

RENGASTAKAA VAIHTOEHTO KUSTAKIN KOHDASTA

Kyllä Ei

1) Koira 1 2
2) Hevonen 1 2
3) Muu kotieläin, jonka kanssa ulkoillaan . 1 2

77 Kuinka paljon ovat kotitaloutenne kaikki tulot yhteensä kuukaudessa veroja vähentämättä?

alle 3 000 mk 1
3 000 - 4 900 mk 2
5 000 - 7 400 mk 3
7 500 - 9 900 mk 4
10 000 - 12 400 mk 5
12 500 - 14 900 mk 6
15 000 - 17 400 mk 7
17 500 - 19 900 mk 8
20 000 - 24 900 mk 9
25 000 - 29 900 mk 10
vähintään 30 000 mk 11
En osaa sanoa 99

78 Onko teillä tai perheellänne käytössä?

RENGASTAKAA VAIHTOEHTO KUSTAKIN KOHDASTA

	Kyllä	Ei
1) Henkilö- tai pakettiauto	1	2
2) Vapaa-ajan asunto Suomessa	1	2
3) Vapaa-ajan asunto ulkomailla	1	2
4) Vijely- tai siirtolapuutarhapalsta	1	2
5) Vene, jossa on makuupaikkoja	1	2
6) Muu vene tai kanootti	1	2
7) Matkailuauto/-vaunu	1	2
8) Lomaosake	1	2
9) Moottorikelkka	1	2
10) Mönkijä	1	2

Entä erilaisia varusteita:

	Kyllä	Ei
11) Kalastus	1	2
12) Metsästys	1	2
13) Telttailu	1	2
14) Maaslopyörä	1	2
15) Muita varusteita,	1	2

mitä? _____

Haluatteko täydentää vastauksianne, kommentoida lomaketta tai tutkimusta tai kertoa jotakin tutkimuksen suunnittelijoille?

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Pallas-Ounastunturin Kansallispuisto

Kävijätutkimus 1998

Täyttöohjeet:

Toivomme teidän vastaavan tämän lomakkeen jokaiseen kysymykseen huolellisesti, ottakaa myös huomioon seuraavat ohjeet:

1. Lukekaa kysymykset huolellisesti.
2. Merkitkää yksi rasti vastausruutuun (□), joka parhaiten kuvaa näkemystänne esitetystä kysymyksestä. Joissakin kysymyksissä pyydetään kirjoittamaan vastaus siihen varattuun kohtaan.
3. Palauttakaa täytetty lomake sille osoitettuun paikkaan.
4. Lisätietoja antavat Joel Erkkonen puh. 09-191 7746 tai Jarkko Saarinen puh. 016-336 4347

KIITOKSET ETUKÄTEEN!

P/2 haast / itse

METLA

Pallas-Ounastunturin Kansallispuisto

Kävijätutkimus 1998

Merkitkää tähän:

- ⇒ vastausajankohdan päivämäärä _____ ja kellonaika _____
 ⇒ viikonpäivä: Maanantai □1, Tiistai □2, Keskipäivä □3, Torstai □4, Perjantai □5, Lauantai □6, Sunnuntai □7

1. Milloin saavuitte Pallas-Ounastunturin kansallispuistoon?
 päivämäärä _____ ja kellonaika _____

2. Kuinka kauan oleskelitte tai aiotte oleskella kansallispuiston alueella tällä käynnillä?
 (vastatkaa joko vuorokausina tai tunteina)
 noin _____ vuorokautta tai _____ tuntia

3. Missä päin kansallispuistoa vierailitte tai suunnittelette vierailevanne tällä käynnillä?
 (merkitkää tarvittaessa useampi kohta)

1 Hetta-Pallas vaelusreitti
 2 Pallastunturin alue
 3 Ounastunturin alue
 4 Muualla, missä? _____
 5 Muualla, missä? _____
 6 Muualla, missä? _____

4. Millä kulkuneuvolla tulitte kansallispuistoon?

1 henkilöauto
 2 henkilöauto + asuntovaunu, matkailuauto
 3 linja-auto tai taksi
 4 tilausbussi (ryhmämatka)
 5 muu (esim. polkupyörä tai moottoripyörä), mikä? _____

5. Kuinka suuri on matkaseurueenne?
 (vastaaja mukaan luettuna)

A olen yksin → siirtykää kysymykseen 7.

B seurueen koko yhteensä _____ henkilöä joista
 C vanhimman henkilön ikä? _____ vuotta
 D nuorimman henkilön ikä? _____ vuotta
 E alle 16 vuotiaita? _____ henkilöä

6. Mistä matkaseurueenne pääosin koostuu?

1 omasta perhe
 2 ystävät, sukulaiset
 3 työtoverit
 4 yritysvieraat
 5 koululuokka tai opiskeluryhmä
 6 kerho, yhdistys tms., mikä? _____

7. Mitä pidätte tärkeänä vieraillessanne täällä juuri nyt? (vastatkaa jokaiseen vaihtoehtoon)
 (1 = erittäin tärkeä, 2 = melko tärkeä, 3 = ei kumpikaan, 4 = melko merkityksetön, 5 = erittäin merkityksetön)

	1	2	3	4	5	
A luonnon kokeminen	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
B maisemat	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
C luonnosta oppiminen	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
D mahdollisuus olla itseksensä	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
E henkisen tasapainon ylläpitäminen	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
F rentoutuminen	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
G tutustuminen uusiin ihmisiin	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
H yhdessäolo ystävien kanssa	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
I perheen yhdessäolo	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
J tuteen paikkaan tutustuminen	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
K omien rajojen kokeilu	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
L omien taitojen kehittäminen	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön
M kuntoilu	tärkeä ☐	☐	☐	☐	☐	merkityksetön

Kävijätutkimus 1998

1

8. Mitä pääasiassa teitte tai aiotte tehdä Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa tällä käynnillä?
(merkitkää tarvittaessa useampi vaihtoehto)

☐ 1 kävely tai lenkkeily	☐ 13 luontokuvaus
☐ 2 retkeily	☐ 14 marjastus
☐ 3 luonnon tarkkailu	☐ 15 sienestys
☐ 4 Pallas-tunturin luontokeskukseen tutustuminen	☐ 16 uiminen
☐ 5 Tunturi-Lapin luontokeskukseen tutustuminen	☐ 17 melonta
☐ 6 kalastus Pallasjärvessä	☐ 18 soutelu Pallasjärvellä
☐ 7 lintuharrastus	☐ 19 suunnistus
☐ 8 kasviharrastus	☐ 20 koiran ulkoiluttaminen
☐ 9 telttailu	☐ 21 leirikoulu
☐ 10 eväretki	☐ 22 opetukseen liittyvä käynti
☐ 11 kahvilassa tai ravintolassa käynti	☐ 23 muu, mikä? _____
☐ 12 luontopolut	☐ 24 muu, mikä? _____

Mikä valitsemanne vaihtoehto oli tai on mielestänne **kaikkein tärkein** tällä käynnillä?
merkitkää vaihtoehdon numero → [___]

9. Mitä mieltä olette Pallas-Ounastunturin kansallispuiston tarjoamien palveluiden sekä ympäristön laadusta vieraillessanne täällä juuri nyt?
(Vastatkaa jokaiseen kohtaan (A - T). Mikäli käytätte palvelua, arvioikaa myös palvelun tai ympäristön laatu, muussa tapauksessa jättäkää arviointikohta tyhjäksi)
(1 = erittäin hyvä, 2 = melko hyvä, 3 = ei kumpikaan, 4 = melko huono, 5 = erittäin huono)

	en käytä palvelua	käytän palvelua	palvelun tai ympäristön laatu					
			1	2	3	4	5	
A pysäköintipaikat	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
B alueen tiestö	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
C opastetaulut	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
D alueesta saatavilla oleva tieto	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
E polku- tai latuverkosto	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
F polku- tai latuvuittoukset	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
G tulentekopaikat ja laavut	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
H telttailupaikat	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
I auto- ja varastuval	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
J yleisökäymälät	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
K jäteasiat ja -huolto	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
L erilaiset harrastusmahdollisuudet	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
M Pallas-tunturin luontokeskus	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
N Tunturi-Lapin luontokeskus	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
O alueen henkilökunnan palvelut	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
P ravitsemusliikkeet ja majoituspalvelut	☐	☐	hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
Q yleinen siisteys			hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
S virkistysympäristön viihtyisyys			hyvä	☐	☐	☐	☐	huono
T erämaiset tai luonnontilaiset alueet			hyvä	☐	☐	☐	☐	huono

10. Kuinka hyvin tämänkertainen käyntinne Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa vastasi ennako-odotuksianne seuraavien asioiden suhteen?
(1 = erittäin hyvin, 2 = melko hyvin, 3 = ei kumpikaan, 4 = melko huonosti, 5 = erittäin huonosti)

	1	2	3	4	5
luonnonympäristö	hyvin	☐	☐	☐	huonosti
harrastusmahdollisuudet	hyvin	☐	☐	☐	huonosti
palvelut	hyvin	☐	☐	☐	huonosti
muut kävijät	hyvin	☐	☐	☐	huonosti

11. Kuinka paljon käytätte kaikkiaan rahaa tähän käyntiin liittyviin erilaisiin menoihin? Arvioikaa henkilökohtaiset kulunne sekä oma osuutenne seurueen yhteisesti maksetuista kuluista.

A ruokailu (kahvilat, ravintolat, ruokaostokset ja matkaeväät):
tällä tai lähialueella matkan varrella tai kotipaikkakunnalla
_____mk _____mk

B majoittuminen:
tällä tai lähialueella matkan varrella tai kotipaikkakunnalla
_____mk _____mk

C matkakustannukset alueelle (kotipaikkakunnalta)
_____mk

D muut menot (esim. ohjelmapalvelut, luvat, varust. vuokrat jne):
tällä tai lähialueella matkan varrella tai kotipaikkakunnalla
_____mk _____mk

12. Kuinka usein olette käyneet Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa ennen tätä käyntiä?
(vastatkaa mahdollisimman moneen vaihtoehtoon)

A tämä on ensimmäinen kerta → siirtykää kysymykseen 13

B viimeisen viiden vuoden aikana _____kertaa

C milloin ensimmäisen kerran (kk/v)? _____

D milloin viimeksi (kk/v)? _____

13. Onko jokin seuraavista asioista häirinnyt Teitä tämänkertaisella käynnilläne Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa?
(vastatkaa jokaiseen vaihtoehtoon)
(1 = erittäin vähän, 2 = melko vähän, 3 = ei kumpikaan, 4 = melko paljon, 5 = erittäin paljon)

	1	2	3	4	5
A maaston kuluneisuus	vähän	☐	☐	☐	paljon
B maaston roskaantuneisuus	vähän	☐	☐	☐	paljon
C luonnonympäristön käsittely	vähän	☐	☐	☐	paljon
D liiallinen kävijämäärä	vähän	☐	☐	☐	paljon
E muiden kävijöiden käyttäytyminen	vähän	☐	☐	☐	paljon
F jokin muu, mikä?	vähän	☐	☐	☐	paljon

14. Mikä on pysyvän asuinpaikkanne postinumero ja postitoimipaikka?
[_____] _____

15. Syntymävuosi?
[_____]

16. Sukupuoli?
1 mies
2 nainen

17. Ammatillinen koulutus? (merkitkää korkein taso)

1 ammattikoulu

2 opistolasoinen tutkinto

3 yliopisto tai korkeakoulututkinto

4 ei ammatillista tutkintoa

KIITOKSIA VASTAUKSISTANNE!

Muita mieleen tulevia asioita:

A. VIRKISTYSALUEET

Perustietolomake

Virkistysalueen tyyppi

Tyyppiluokkien määritelmät on kerrottu liitteessä 2.

1 = LÄHIPUISTO	8 = KANSALLISPUISTO
2 = ULKOILUPUISTO	9 = ERÄMAA-ALUE
3 = ULKOILUALUE	10 = VALTION RETKEILYALUE
4 = RETKEILYALUE	11 = VIRKISTYSMETSÄ
5 = MATKAILUPALVELUJEN ALUE	
6 = LUONNONSUOJELUALUE	
7 = MONIKÄYTTÖALUE	

- Alueen kaavataso: seutukaava
 yleiskaava
 osayleiskaava
 asemakaava
 rantakaava
 kaavoittamaton alue

Kaavan nimi: _____

Alueen perustiedot

Nimi _____
 Pinta-ala yht. _____ ha
 vesipinta-ala _____ ha
 maapinta-ala, _____ ha
 josta metsäpinta-ala _____ ha

Sijainti _____
 Kunta/kunnat _____
 Kunnanosa _____
 Liitekartan numero _____

(*kts. liite 2., Karttojen toimittaminen*)

Alueen omistaja (alueella voi olla useita omistajia)

- 0 = Ei tietoa
 1 = Kunta
 2 = Rekisteröity yhdistys
 3 = Osakeyhtiö
 4 = Kuntaenemmistöinen osakeyhtiö
 5 = Säätiö
 6 = Yksityinen
 7 = Seurakunta tai muu julkisyhteisö
 8 = Valtio

Alueen perustamisvuosi _____

Alueen perustamiskustannukset _____ mk

Alueen ylläpitäjä _____

Ylläpidon kustannukset _____ mk/v Miltä vuodelta? _____

A. VIRKISTYSALUEET

Ominaisuustietolomake

Alueen palvelut (lihavoiduista palveluista täytetään erikseen lomake C.)

	ei	on, lkm	varustustaso (esimerkkejä)
Hotelli/motelli	0	1	_____
Vuokramökki	0	1	_____
Retkeilymaja	0	1	_____
Retkeilykeskus	0	1	_____ täytä oma lomake C
Leirintä-/telttailualue	0	1	_____
Lomakylä	0	1	_____
Ulkoilumaja	0	1	_____
Kioski	0	1	_____
Autiotupa	0	1	_____
Laavu, sääsuoja	0	1	_____
Keittokatos	0	1	_____ (polttopuhuolto)
Nuotiokehä	0	1	_____ (polttopuhuolto)
Opastus-/luontokeskus	0	1	_____
<i>(voi sijoita myös alueen ulkopuolella)</i>			
Käymälät	0	1	_____
Uimaranta/uimapaikka	0	1	_____ täytä oma lomake C
Kalastuspaikka/-alue	0	1	_____ täytä oma lomake C
Välivuokraamo	0	1	_____ (kanootit, sout veneet, polkupyörät)
Lintutorni/lintupiilo	0	1	_____
Maastohiihtokeskus	0	1	_____ täytä oma lomake C
Rinnehiihtokeskus	0	1	_____ täytä oma lomake C
Ratsastustalli	0	1	_____
Kalliokiipeilymahdollisuus	0	1	_____
Venematka/venelaituri	0	1	_____ täytä oma lomake C
Rantautumispaikka	0	1	_____
Golf-kenttä	0	1	_____
Kiintorastit	0	1	_____
Metsästysmahdollisuus	0	1	_____
Opaspalvelut	0	1	_____
Liikuntaesteisten palvelut	0	1	_____

Onko alueella muita esim. matkailuyrittäjien tarjoamia palveluja? (esim. majoitus- ja ravitsemuspalvelut, koiravaljakko-ajelut, moottorikelkkailusafarit, opastetut luontoretket, kalastusretket jne.)

Luettele:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

Alueen reitistöt

Lähireitit	_____ km	(käytetään päivittäiseen ulkoiluun ja kuntoiluun, sekä asiointi- ja työmatkaliikenteeseen)
Kävelyreitit	_____ km	
Kuntoradat	_____ km	
Pyöräilyreitit	_____ km	
Luontopolut	_____ km	
Reitkeilyreitit	_____ km	(reitillä kuljetaan 3-4 tuntia tai koko päivä)
Eräreitkeilyreitit	_____ km	(reitillä kuljetaan useita päiviä, yöpymismahdollisuus)
Ratsastusreitit	_____ km	
Maastopyöräilyreitit	_____ km	
Melontareitit	_____ km	
Veneilyreitit	_____ km	
Kesäreitit yhteensä	_____ km	
Latuja yhteensä	_____ km	
Ladut, perinteiset	_____ km	
Ladut, joissa luistelu-ura	_____ km	
Moottorikelkkareitit	_____ km	(Maastoliikennelain mukaiset)
Moottorikelkkailu-urat	_____ km	
Pyörätuolireitit	_____ km	

Reittien laatu

Päällystettyjä* reittejä yhteensä	_____ km	*esim. asfaltti, sora, puru
Luonnonpohjaisia reittejä yhteensä	_____ km	
Valaistuja reittejä yhteensä	_____ km	
Viitoitettuja reittejä yhteensä	_____ km	
Merkittyjä reittejä yhteensä	_____ km	

Alueen liikenneyhteydet/saavutettavuus

	ei	kyllä
Sijaitseeko alue taajamassa?	0	1
Jos ei, niin mikä on alueen etäisyys lähimmästä taajamasta? _____ km		
Onko alueella pysäköintialue	0	1
Onko alueelle seuraavat kulkuyhteydet?		
	ei	kyllä
Kevyen liikenteen väylä	0	1
Yleinen tie	0	1
Yhteys omalla veneellä (yleinen laituri)	0	1
Julkisen liikenteen yhteys	0	1
Julkinen veneyhteys (yhteysvene)	0	1
Yksityinen kuljetuspalvelu	0	1
Etäisyys lähimmälle julkiselle liikennevälineelle _____ km.		

3

Luonnon vetovoimatekijät

Onko alueella seuraavia vetovoimatekijöitä?

	ei	on
Metsät		
Jalopuumetsät	0	1
Lehdot	0	1
Vanhat metsät	0	1
Muut, mitkä?	0	1
Tunturit	0	1
Luonnonniityt	0	1
Avosuot	0	1
Lintukosteikot	0	1
Vesistöt		
Merenrantaa	0	1
Joet	0	1
Kosket	0	1
Järvet	0	1
Lammet	0	1
Purot, lähteiköt	0	1
Rannat		
Kalliorannat	0	1
Hiekkarannat	0	1
Geomorfologisesti merkittävät kohteet		
Harjut	0	1
Maisemalliset kalliot	0	1
Jääkauden aikaansaamat yksittäiset muodostumat (hiidenkirnut ym.)	0	1

Kulttuuriset ja historialliset vetovoimatekijät

	ei	on
Muinaismuistomerkit	0	1
Historialliset ympäristöt/rakennukset/museot	0	1
Perinnebiotoopit (esim. niityt, kedot, hakamaat)	0	1
Kotieläintilat	0	1
Maisemapellot	0	1
Viljelypalstat	0	1
Kartanopuistot	0	1
Puulajipuistot	0	1

4

Laatutiedot

Reitin pituus _____ km

Reitistä valaistua _____ km

Pintamateriaali: sora kivituhka puru asfaltti luonnonpohja

Reittien merkitty osuus _____ km

Reitti en viitoitettu osuus _____ km

Yleinen arvio reitistä (Laita rasti ruutuun, joka parhaiten kuvaa tilannetta)**Palveluvarustus vastaa reitin käyttötarpeita**

huonosti	☐	☐	☐	☐	☐	hyvin
----------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	-------

Reitti on

ruuhkautunut	☐	☐	☐	☐	☐	vajaakäytössä
--------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	---------------

Reitit ovat kuluneet

ei ollenkaan	☐	☐	☐	☐	☐	runsaasti
--------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	-----------

Reitillä on eri virkistyskäyttömuotojen välisiä ristiriitoja

ei lainkaan	☐	☐	☐	☐	☐	runsaasti
-------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	-----------

Ulkoilureitin palvelut (lihavoiduista palveluista täytetään myös lomake C.)

	ei	on,	lkm	varustustaso (esimerkkejä)
Leirintä-/leiriytymisalue	0	1	___	
Ulkoilumaja	0	1	___	
Autiotupa	0	1	___	
Laavu/sääsuoja	0	1	___	
Keittokatos	0	1	___	(polttopuuhuolto)
Nuotiokehä				(polttopuuhuolto)
Opastus-/luontokeskus	0	1	___	
Opastuspiste/-taulu	0	1	___	
Reittikartta saatavissa	0	1	___	
Uimaranta/uimapaikka	0	1	___	täytyä oma lomake C, jos tietoja ei ole annettu
Välinevuokraamo	0	1	___	mitä välineitä? jo alueen yhteydessä
Lintutorni/lintupiilo	0	1	___	
Venesatama/venelaituri	0	1	___	täytyä oma lomake C, jos tietoja ei ole annettu
Rantautumispaikka	0	1	___	jo alueen yhteydessä
Vesillelaskupaikka	0	1	___	
Kalastuspaikka	0	1	___	täytyä oma lomake C, jos tietoja ei ole annettu
Käymälät	0	1	___	jo alueen yhteydessä
Opaspalvelut	0	1	___	
Kuljetuspalvelut	0	1	___	
Pysäköintialue lähtöpisteessä	0	1	___	

7

Ulkoilureitin käyttö

(Käytämme reitin käytön mittarina käyntikertaa, joka tarkoittaa sitä tapahtumaa, kun kävijä tulee reitille ja poistuu sieltä käytettyään reittiä virkistykseen. Käyntikerroiksi lasketaan siis jokaisen reitillä kävijän kaikki käynnit tietyn ajan sisällä. Yksi päivä reitillä vastaa yhtä käyntikertaa.)

Miten reitin käyntikertoja on laskettu?

1 = Systemaattisella mittauksella

2 = Arvioimalla

3 = Ei ole laskettu tai arvioitu

Mikä oli koko vuoden käyntikertojen määrä? _____

Käyntikertojen laskentavuosi? _____

Mitkä ovat erilaisten ryhmien osuudet vuosittaisista käyntikerroista?**Käyttäjärhytmät**

Yksittäiset ulkoilijat	_____
Seurat/kerhot	_____
Koulut	_____
(Matkailu)yritykset	_____
Yhteisöt	_____
Muut	_____

Sukupuolijakauma

Miehet	_____
Naiset	_____

Ikäjakautuma

Alle 16-vuotiaat	_____
Vähintään 16-vuotiaat	_____

Kuntajakautuma

Oman kunnan käyttäjät	_____
Ulkopaikkakuntalaiset	_____

Erityisryhmien käyttö

(esim. liikuntaesteiset)	_____
--------------------------	-------

ALLA OLEVAAN TYHJÄÄN TILAAAN PYYDÄMME KIRJOITAMAAN KOMMENTTEJA LOMAKKEESTA JA SEN TÄYTTÄMISESTÄ.

8

C. KUNNAN TAI YKSITYISTEN TUOTTAMAT MUUT VIRKISTYSPALVELUT

Virkistyspalvelun tyyppi

(Täytä jokaisesta virkistyspalvelusta oma lomake)

- 1 = Maastohiihtokeskus
 2 = Rinnehihtokeskus
 3 = Kalastusalue/-paikka
 4 = Veneilyn tukikohta (pienvenesatama, retkisatama)
 5 = Uimaranta/uimapaikka
 6 = Retkeilykeskus

Virkistyspalvelun perustiedot

Nimi _____
 Kunta _____
 Kunnanosa _____

Pistekoordinaatit (yhtenäiskoordinaattijärjestelmä) _____
(ks. liite 3., Koordinaattitiedon esittäminen)

Virkistyspalvelualueen pinta-ala _____ ha

Sijaitseeko virkistyspalvelu jollakin virkistysalueella (millä?) _____

Omistaja

- 0 = Ei tietoa
 1 = Kunta
 2 = Rekisteröity yhdistys
 3 = Osakeyhtiö
 4 = Kuntaenemmistöinen osakeyhtiö
 5 = Säätiö
 6 = Yksityinen
 7 = Seurakunta tai muu julkisyhteisö

Yhteyshenkilö/virasto (nimi, os., puh.) _____
 Valmistumisvuosi _____
 Perustamiskustannukset _____ mk
 Perusparannusvuosi _____
 Ylläpitäjä _____
 Ylläpidon kustannukset _____ mk/v Miltä vuodelta? _____

Virkistyspalvelun tyyppin mukaiset tarkemmat kohdetiedot (numerointi vrt. s. 9)
 (Täyttäkää vain yhtä virkistyspalvelutyyppiä vastaavat kohdetiedot!)

1 = Maastohiihtokeskus

Pisin latu	_____	km
Lyhin latu	_____	km
Latuja yhteensä	_____	km
Valaistuja latuja	_____	km
	ei	kyllä
Välinevuokraamo	0	1
Suksihuolto	0	1
Opasteet	0	1

2 = Rinnehihtokeskus

Pisin rinne	_____	m
Lyhin rinne	_____	m
Rinteiden pituus yht.	_____	m
Valaistuja rinteitä	_____	m
Korkeusero (max)	_____	m
Korkeusero (min)	_____	m
Hissit / tuolihissit	_____ / _____	lkm
Kapasiteetti, yhteensä	_____	hlö/h
	ei	kyllä
Lumetusjärjestelmä	0	1
Välinevuokraamo	0	1
Suksihuolto	0	1

3 = Kalastusalue/-paikka

	ei	kyllä
Kalastusalueen/-paikan tyyppi		
Ongintalamikko	0	1
Luonnonvesi, jossa istutettua kalaa	0	1
Luonnonvesi, jossa luonnonvar. kalasto	0	1
Vaparajoitus	0	1
Kalastusveneiden vuokraus	0	1
Opaspalvelut	0	1
Kalankäsittelymahdollisuus		
Nuotipaikka/kcittokatos	0	1
Istutettuja kaloja	0	1
Poikasistutus (luonnontuotanto)	0	1
Pyyntikokoiset istukkaat	0	1
Luonnonvaraista kalaa	0	1

4 = Veneilyn tukikohta (retkisatama)

Onko satama 1) luonnonvarainen
2) rakennettu

Ohjellinen venepaikkojen määrä _____

Peruspalvelut

	ei	kyllä
Ankkuripaikka	0	1
Laituri	0	1
Peräkiinnitysmahdollisuus	0	1
Kioski	0	1
Käymälä	0	1
Nuotiopaikka	0	1
Järjestetty jätahuolto	0	1
Juomavesipiste	0	1

5 = Uimaranta/uimapaikka**Peruspalvelut**

	ei	kyllä
Laituri	0	1
Pukukopit	0	1
Suihku	0	1
Käymälä	0	1
Kioski	0	1

6 = Retkeilykeskus**Peruspalvelut**

	ei	kyllä
Majoitusmahdollisuus	0	1
Ravituspalvelut	0	1
Välinevuokraamo	0	1
Myymä	0	1
Ohjelmapalvelut	0	1
Opastuspiste	0	1

Virkistyspalvelun käyttö

(Käytämme käytön mittarina käyntikertaa, joka tarkoittaa sitä tapahtumaa, kun kävijä tulee virkistyspalvelun alueelle ja poistuu sieltä käytettyään palvelua virkistykseen. Käyntikerroiksi lasketaan siis jokaisen kävijän kaikki käynnit virkistyspalvelun alueella tietyn ajan sisällä. Yksi päivä virkistyspalvelun alueella vastaa yhtä käyntikertaa.)

Miten käyntikertoja on laskettu?

- 1 = Systemaattisella mittauksella
- 2 = Arvioimalla
- 3 = Ei ole laskettu tai arvioitu

Mikä oli koko vuoden käyntikertojen määrä?

Käyntikertojen laskentavuosi?

Mitkä ovat erilaisten ryhmien osuudet vuosittaisista käyntikerroista?

	% vuosittaisista käyntikerroista
Käyttäjryhmät	
Yksittäiset ulkoilijat	_____
Seurat/kerhot	_____
Koulut	_____
(Matkailu)yritykset	_____
Yhteisöt	_____
Muut	_____
Sukupuolijakauma	
Miehet	_____
Naiset	_____
Ikäjakauma	
Alle 16-vuotiaat	_____
Vähintään 16-vuotiaat	_____
Kuntajakauma	
Oman kunnan käyttäjät	_____
Ulkopaikkakuntalaiset	_____
Erityisryhmien käyttö	_____
(esim. liikuntaesteiset)	

ÄLLÄ OLEVAAN TYHJÄÄN TILAAAN PYYDÄMME KIRJOITAMAAN KOMMENTTEJA LOMAKKEESTA JA SEN TÄYTTÄMISESTÄ.

ISBN 951-40-1645-9
ISSN 0358-4283
Hakapaino Oy